

2000/2001 - Tél

Ára: 400 Ft

folkMAGazin

VII. évfolyam, 4. szám

A KARÁCSONYI PÁSZTORTÁNC
Hagyományörzés a végeken
AZ UTOLSÓ MAGYARORSZÁGI SZAMICÁS
TIMÁR SÁNDOR 70 éves
A drágszéli Vén Ferenc
ÚJ FOLKLÓRSOROZAT

English Table of Contents

JHCD 02 - ETNOFON Records

Európai Folklor Intézet

Béres János

Európai Folklor Intézet

A TARTALOMBÓL:

6. A karácsonyi pásztorc
Pesovár Ernő
8. „Bethlemnek pusztájában...”
Kóka Rozália
10. Folklor a nagyvárosban
Juhász Katalin
19. Régiók találkozása
Stoller Antal
20. „Meg kell a búzának érni...”
Juhász Erika
22. Új folklórsorozat
Hoppál Mihály
24. Várnász
Kiss Zsuzsanna
26. Jelenlévő múlt
Pálfy Gyula
28. Fonó-Network összefonódás
K. Tóth László
30. Magyarságkép
Kiss Ferenc
30. És újra Sydney
Henics Tamás
34. A drágszéli Vén Ferenc
Andó Ilona
35. Hagyományörzés a végeken
Borbély Jolán
36. Mesemondás egykor és most
Szántó Márta
38. A lothárdi Bosnyák János
Avar Anna
40. Padkaporos történetek
Szerényi Béla
42. „A kutyadudának a nótája” 2.
Agócs Gergely
45. Széki képeslapok
Soós János
46. Angol nyelvű ismertető
Sue Foy

„Hogy a lélek rendben legyen”

Beszélgetés Timár Sándorral

A neves koreográfus, táncpedagógus október 2-án ünnepelte hetvenedik születésnapját. A magyar néptáncművészet kiemelkedő személyiségével, s egyben a táncművészet egyik elindítójával e jeles alkalomból beszélgettünk.

– A kerek évfordulók általában arra sarkallják az embert, hogy számvetést végezzon előre nézve és visszafelé egyaránt. Téged foglalkoztat-e a számvetés gondolata?

– Igen, foglalkoztat, és talán foglalkoztatni fog a jövőben is, hiszen ha az ember előre akar nézni, akkor visszafelé is kell, mert csak akkor tudja a szerves folytatást megteremteni. Szolnoki születésű vagyok, pontosabban tanyasi gyerek, a szüleim ott éltek. Gyakorlatilag én beleszülettem a hagyományba, és ez nagyon meghatározó volt az életemben. Az édesanyám testvérei, hatan voltak, sokat énekeltek, citeráztak, így már babakoromban elkezdtem arra a citerahangra mozogni. Így kezdődött.

Tanyasi iskolába jártam először, majd gimnáziumba Szolnokon. Idegen világ volt nekem a városi világ, hiszen máshoz voltam szokva családi körben. Nagyon is jól tudták a parasztemberek, hogy hogyan kell egy ifjú emberkét nevelni úgy, hogy később az élet kihívásaival szembe tudjon fordulni. A dolog lényege talán ez, én ezt kaptam otthon. Aztán a gimnáziumban egy teljesen másfajta világ fogadott, ami akkor idegen volt számomra. Szerencsémre hamarosan megszervezték a regős cserkészetet, aminek én is tagja lettem. Kaposvári Gyula, kitűnő pedagógus volt a cserkész vezetőnk. Mellette sok kiváló tanár vett körül minket, többek között Béres Antal együttes vezető, akitől például már ak-

kor láttam székely táncot. Hallottunk Molnár Istvánról is, és elhatároztuk, hogy kerékpárral elmegyünk Siófokra, ahol a népfőiskola volt. Miután találkoztunk, még közelebb kerültem a tánchoz, és szinte azonnal nagyon fontos dolgokat tanultam tőle. Huszárverbunkot táncolt, utána balladát mondott, azután énekelt, mesélt szobrászatról – mert szobrász is volt –, művészetéről, Párizs modern táncéletéről, mindenféléről. Rendkívüli embert ismertem meg, s ez óriási élmény volt számomra.

Amikor még mindez keveredett bennem, hiszen orvos szerettem volna lenni, kutató orvos. Nagyon érdekelt, hogy miként lehet az ember egészségén segíteni, az életet rendbe hozni. Ehhez a tudománynak ugye működnie kell! Az apám 24 holdas kulákember volt, én meg hiába az iskola legjobban érettségiző tanulója, a felvételi-re be sem hívtak. Ez nagyon elszomorított. – *Ha a fizikai gyógyítás nem is jutott osztályrészedül, úgy tűnik, a lelki gyógyítás egyik életcéloddá vált, azzal a hozzáállással, ahogyan nevelted-neveled a fiatal-ságot.*

– Hogyne. Mint „leendő kutatóorvos” is azt tartottam fontosnak, hogy a lélek rendben legyen. Tudott dolog volt ez már akkor bennem, hogy ha rendben van a lélek, az az ember fizikai állapotában is jelentkezik.

Még egy fontos mozzanat az iskolai életemből. Egy nagyszerű zenetörténeti

Mádl Ferenc, Timár Böske, Timár Sándor (fotó: Mohai Péter)

A címlapon: Bárdosi Ildikó népdalénekes – Lázár Zsolt felvétele

jegyzetet kaptam Kóbor Antal énektanárunktól, amelynek utolsó fejezete Bartók Béla, Kodály Zoltán és tanítványaik munkásságával foglalkozott. Mivel a tánchoz közel voltam, nagyon megfogott, hogy amit ők a gyűjtések során a falvakban láttak, abban élek én most. Na, gondoltam magamban: ha már nem lehetek orvos, elmerülök én ebben a dologban. Abban a szellemben, amit ebből a könyvből tanultam, elkezdtem a tanyavilágba járogatni, és a furulyám után lejegyezni a hallott dallamokat. Ekkor barátkoztam meg Karcag, a Nagykunság központjának a világával, ahol akkor még nagyon sűrűn rendeztek bálakat. Az ott látottakat vittem haza a gimnázium csoportjának. A falujárás időszakát éltük, s nagyon „hasznos ember” lettem azzal, hogy taníttattam is ezeket a táncokat. Később ebből a csoportból alakult ki a Tisza Táncgyűttes. Aztán egy szép napon hallottam a hírt, hogy Molnár István táncosokat keres, mert szervezik a SZOT Művészegyüttest.

– Ez már 1951-ben volt.

– Igen. Gondoltam, elmegyek felvételizni, mivel közben, ha már orvos nem lehettem, a Színház és Filmművészeti Főiskola koreográfusi szakára is megpróbáltam bejutni, de mint nem megfeleltet, elutasítottak.

– Egy nagy vargabetűvel, 1975-ben a továbbtanulásra is sor került...

– Igen, de én akkor nagyon szerettem volna bekerülni, hiszen ha jól emlékszem, Rábai Miklós volt a tanszékvezető tanár. Hála Istennek Molnár Istvánnal viszont sikerült a felvételem, bár rögtön el is mondtam neki, hogy én sajnos csak egy évig tudok itt maradni, mert szeretnék újra felvételizni a Színház és Filmművészeti Főiskolára. „Jól van fiam” – mondta ő, de aztán eszembe se jutott, hogy még egyszer megpróbáljam, hiszen amit ott tanulhattam volna, azt megtanultam Molnár Istvántól is. Számomra a legfontosabb elméleti tanulság az volt tőle (mint ahogy Bartóktól, Kodálytól is), amit egyébként máig követek, hogy kezeljük ezt a kultúrát egy teljes egységként. Az a 6-7 év, amit vele töltöttem, igazi szellemi feltöltődést nyújtott, hiszen számtalan író- és költőnagysággal barátkozott, s tőlük rengeteget idézett. Sajnos az együttest anyagi okokra hivatkozva megszüntették.

Utána egy év átmeneti időszak következett. Martin György, Vásárhelyi László, Galambos Tibor, az aktív szervezkedő táncosok javasolták Pista bácsinak, hogy mégsem kellene ezt a dolgot annyiban hagyni, amatőrként jöjjünk össze. A vegyipari szakszervezetnél tanított Vásárhelyi László, így ott kaptunk próbatermet. Ebből

lett aztán a Budapest Táncgyűttes magja. Innen-onnan kaptunk támogatást is, így tovább dolgozhattunk a mesterrel, még külföldre is eljutottunk. 1956 éppen Egyiptomban ért minket. Ott mutatták az újságokat, tankokkal, összelőtt házakkal. Szörnyű volt.

Később a Budapest Táncgyűttes állami támogatást kapott, továbbra is Molnár István vezetésével. Időközben felmerült, hogy több kisebb együttest összevonjanak, és megkérdezték, hogy vállalnám-e a vezetését. Vállaltam. Szerettem volna a kutatómunkát, a pedagógiai módszeremet, a koreografálást – amibe már Szolnokon is belekóstoltam – önállóan kipróbálni, tovább fejleszteni. Elnézést kértem a mestertől, hogy elmegyek. Ő ezt szomorúan tudomásul vette, megértette, és egyet is értett vele. Sőt! Később vissza-vissza hívott a Budapesthez koreografálni. Így alakult a Bartók együttes, 1958-ban.

Ennek a döntésnek még az is nyomatékot adott, s ezt nagyon fontosnak tartom, hogy együtt táncolhattam Martin Györggyel, aki néprajz szakra járt, és a tánc területén nagyon elmélyedt a szakmai munkában. Vele és több táncossal, Pesovár Ernővel, Pesovár Ferencsel el-eljártunk gyűjteni, ahol sok szakmai tapasztalatot szereztem. Martin is erősített abban, hogy vállaljam a Bartók együttes irányítását, hiszen ha el is válnak útjaink, ő az elméleti, én a gyakorlati munkát végezve, erősíthetjük egymás tevékenységét. Innen már tiszta a kép: Bartók együttes, 22 év, Állami Népi Együttes 16 év.

– A Bartók együttes különleges „olvasztótégely” is volt egyben. Nagy László Táncbéli táncszók című versére gondolok: „kuty a föld, eb az ég / sehol semmi menedék / ne is akarj menedéket / amíg benned zeng

a lélek”. Az utolsó két sor akár életfilozófiaként is felfogható. Milyen volt, hogy működött ez a szellemi műhely?

– A Bartók együttes általam vezetett időszakát két részre kell választani. Az első 8-10 évben a zenét kiváló zeneszerzők biztosították. Zongoristáink voltak, többek között a Sári testvérek, hiszen magnóhoz csak elvélve, akkor is csak a gyűjtések hallgatásához jutottunk. Jöttek még a Rajkó zenekarból is hozzánk muzsikálni, de ők követték a maguk zenei világát, amihez képest én mást szerettem volna. Kicsit váltásos idők voltak ezek, pedig már akkor kezdtem Bartók zenéjére is koreografálni.

Martin György gyakran eljárt a próbáinkra, és egyszer elhozta Sebő Ferit és Halmos Bélát is. Mondta, hogy hallgassam meg őket, hogyan muzsikálnak. Hát nekem elállt a lélegzetem, hiszen széki muzsikával addig csak filmfelvételeken találkoztam. Közben megjelentek már székiek is az utcán szatyrokkal. Amikor becsalogattuk őket a próbára, elcsodálkoztak, hogy mi tudjuk az ő táncukat, aztán felálltak, hogy ők azért mégis jobban tudják. Szóval nagyon nagy élmény volt. Így lassan megteremtődött itt is a táncház. Egyik ötletadója Lelkes Lajos, volt táncosom. Négy együttes össze is jött, Bartók, Bihari, Vasas, Vadrózsák, aztán a könyvklubban együtt mulatoztunk.

Én arra gondoltam, követve mesterem, Molnár István tanítását, meg a régi táncházakat, ahol nem csak tánc volt, hanem énekeltek, mesét is mondtak és még sok mindent, hogy legyen ez nálunk is így. Ezután elkezdtek hozzánk járni színészek, énekesek, költők, Nagy László, Csoóri Sándor. Sebő Ferinek volt az ötlete –, hiszen ő már írogatott zenét Nagy László verseire –, hogy hívjuk el a költőt, és egy költemény-

re találunk ki valamit, csináljunk táncot. Éppen gyimesi anyagot tanultunk, amikor Nagy László eljött a próbánkra. Kérte, adjuk oda azt a csujjogatót, amit mondtunk, és ezt fogja alapként, ösztönzőként felhasználni, persze beleszöve az aktuális mondanivalóját. Így készült a Táncszók. Sajnos az aktuális mondanivaló miatt csak kétszer sikerült előadnunk. A szakszervezetünk aztán betöltötte, hiszen akkor még ilyet nemigen lehetett mondani, hogy „odamenjünk, ahol kellünk, ahol nekünk öröm lennünk”.

– *Hogyan látod a táncművelés mai helyzetét, szerepét? Hová nőtt, milyenné vált véleményed szerint?*

– A táncművelésnek ragyogó, folyamatos fejlődése volt. De ahogy vannak nappalok, úgy vannak éjszakák is, hol ezért, hol azért vannak zökkenők is. Azt nagy dolognak tartom, hogy nemcsak Budapest, de vidéken is gyökeret eresztettek a táncházak, vannak, működnek. Úgy érzem – és a Táncművelési Egyesület is hasonlóan gondolkodik e felől –, hogy a képzésben kell keresnünk a jövőt. Az remek, hogy szerte a világban alakulnak a mi mintánkra táncházak. Az újabb tapasztalatokat viszont le kell írni, és továbbadni. Ha másképp nem megy, vezetőket továbbképző tanfolyamok keretében. Ám ezt csak szervezett pedagógiai rendszerben lehetne hatékonyan csinálni, s ez igazi táperőt adna a táncművelésnek.

– *Pedagógiai módszeredet szerte a világon „Timár-módszerként” tartják számon. Avassuk be azokat, akik még nem ismerik, mi ennek a lényege?*

– Megint csak a mestereknél kezdeném. A zenei anyanyelvről először Bartók Béla és Kodály Zoltán beszélt. De ha a nyelvet összehasonlítjuk a táncsal, szintén számos közös törvényszerűsége, összefüggésre bukkanunk. A beszélt nyelv hangokkal, szavakkal kezdődik, aztán ezekből egyenként összefűzünk, mondatokká válnak. Ez átültethető a táncba is. A motívum, a motívumpár, a motívumok fűzése, és így tovább. A kisbabákat sem nyelvtani magyarázatokkal látjuk el először, hanem az a lényeg, hogy hallja, ismételni tudja, és belülről érezze meg a beszéd rendszerét.

Nos, ez a táncban sincs másképp. A motívumok összeillesztése igazi költészeté válhat. Ilyenkor eszembe jut Bartóknak az a gondolata, hogy a népdal épp oly csodálatos műalkotás, mint Bachnak egy-egy műve. Nagyon helyes ez a hasonlat, és a néptáncra is érvényes. Mi ezt a kutatás során megismerhettük, s most ezt igyekszünk átadni a gyerekeknek.

– *Sok sikeres év után mi vezetett az Állami Népi Együttestől történt megváltáshoz?*

– Ezt nem szeretném részletesen taglalni. Sikerekben valóban óriási részünk volt, négyszer három hónapot töltöttünk például Amerikában, ami összeadva ugye egy év... Ám ezzel egy időben már működött a

„Csillagszemű”, mint az Állami utánpótlás együttese. Én hirtelen nyugdíjas lettem, a „Csillagszemű” fenntartására nem volt elég a keret, így aztán a Csillagszeművel, majd a „Timár Kamara” táncegyüttessel nekiálltunk saját vállalkozásban helyt állni. Ez eddig sikerült.

– *Hat gyermeked között van-e, aki átvegye majd tőled a stafétabotot?*

– Igen, hiszen Sanyi fiam a „Kolompos” együttes oszlopos tagja, a többiek is mind táncolnak, énekelnek, Mihály fiam kiváló pedagógus, a Corvin táncegyüttést is vezeti, ahol nagyszerű pedagógiai munkát végez. Szóval, ha én már görbebottal járok majd, meglesz aki segítsen, aki folytatja.

– *Sok díj, kitüntetés birtokosa vagy. Melyik áll hozzád a legközelebb, s melyik az, amelyikről úgy érzed, hogy eddig kimaradt?*

– Amiket kaptam, megköszöntem. Jól esett, de ez nem foglalkoztat túlzottan. Hála Istennek értelmesen tudom eltölteni az időmet, ez éppen elég feladatot ad.

– *Számtalan riportot adtál szerte a világban. Mi az, ami esetleg mindeddig kimaradt, amit még nem mondtál el soha?*

– Ez nagyon nehéz kérdés, annyi minderről esett szó. Talán inkább egy vágyamat mondanám el: jó lenne, ha az a rengeteg tapasztalat, tudás, ami bennem, tanítványaimban felgyülemlt, szervezett pedagógiai formát ölthetne, és az egész ifjúság nevelésében szerephez juthatna.

Hollókői Lajos

Otthonra lel a magyar népi kultúra

Miniszeri biztos a Hagyományok Háza élén

A kulturális miniszter tegnap miniszeri biztossá nevezte ki Kelemen László népzene-kutatót, akinek feladata a magyar népi kultúra, a népművészet új, országos hatáskörű központi költségvetési szervének, a Hagyományok Házának kialakítása lesz.

Rockenbauer Zoltán kulturális miniszter az ünnepélyes kinevezésén elmondta: az intézmény létrehozására égető szükség volt, hiszen az utóbbi harminc évben az egyébként kiválóan működő civil kezdeményezések eddig nem kaptak még olyan állami, intézményes támogatást, amely mindenkor biztosította volna létüket. A Hagyományok Háza 2001. január 1-jén kezdené meg működését, ideiglenesen a Budai Vigadóban, a Corvin tér 8. szám alatt, később pedig az új Nemzeti Színház közelében felépülő házban kapna helyet. Rockenbauer Zoltán elmondta: a Hagyományok Háza az anyagi források átcsoportosításával és négyszázmillió forintos kiegészítéssel alakul meg, a későbbiekben pedig a mindenkori költségvetés részeként ennél nagyobb összegből gazdálkodhat.

A Hagyományok Háza koncepciójáról szólva Kelemen László elmondta: az intézménynek három önálló szakmai területe lesz majd, amelyek a népi kultúra egészét lefedik. A művészeti tár részben új, mérvadóknak szánt művek létrehozását támogatja majd, illetve igyekszik felkarolni ígéretes kezdeményezéseket. A hagyományörző tár hiánypótló feladatot lát el, hisz lehetővé teszi, hogy a legfontosabb népzenei és néptáncanyagok a szakma és a nagykö-

zönség számára is hozzáférhetővé válhassanak. Ezt szolgálná a könyvtár, a hangtár és a videotár létrehozása is, s ily módon olyan gazdag archívum jönne létre, amely profi vagy amatőr együtteseknek, kutatóknak, tanároknak egyaránt autentikus anyagok forrásaként szolgálna. A közművelődési terület feladata a rendezvény-szervezés, a civil szakmai szervezetekkel és a nemzetközi szervezetekkel való kapcsolattartás lesz. Ez utóbbival kapcsolatban Kelemen László lapunknak elmondta: a ház tevékenységének az országimázs szempontjából is jelentősége lehet. A modell egyébként külföldön is ismert. A miniszeri biztos úgy tudja, Koreában és újabban Svédországban valósult meg hasonló kezdeményezés.

Kelemen László szólt arról is: az intézmény létrehozásának igénye elsősorban a szakma részéről jelentkezett évekkel ezelőtt, s a konkrét ötletet Sebő Ferenc, az Állami Népi Együttes művészeti vezetője vetette fel. Egy szolgáltató jellegű intézmény munkájára a szakmának igen nagy szüksége van, hiszen például a Magyar Tudományos Akadémia zenetudományi intézete kutatóhely lévén nincs felkészülve arra, hogy érdeklődő táncosokat fogadjon nap mint nap. A Hagyományok Háza viszont ezt is képes lesz felvállalni. A miniszeri biztos szerint a szakma mellett maga a táncművelés is igényli a ház létrejöttét, hiszen félő, hogy intézményesülés nélkül kiváló kezdeményezések halhatnak el. Kelemen László elmondta: épp a ház szolgáltató jellegéből adódóan tervezi, hogy internetes honlapot készítenek, amely – tekintettel a hatalmas anyagra – körülbelül egy év múlva látogatható.

Hanga Piroska

Magyar Nemzet, 2000. december 07.

A karácsonyi pásztortánc

Elhangzott a Vargyas Lajos 85. születésnapja tiszteletére rendezett konferencián, 1999. május 8-án

A Mestert köszöntő előadásommal fél évszázaddal ezelőtti, első találkozásunkra emlékezem, amikor a bukovinai székely betlehemes játékkal foglalkozó szakdolgozatommal kapcsolatban fordultam útmutatásért Vargyas Lajoshoz. A témakörrel foglalkozó írásai voltak ugyanis azok, melyek valóban távlatot nyitó tanulságot adtak a népi színháztársaság e remekművének művelődéstörténeti értelmezéséhez. Úgyanígy az egykor támpontul szolgáló munkák, a Benedek Andrással közösen publikált istenesi játék és a szokáskör mimus elemeit tárgyaló írás adnak indítékot arra, hogy felhívjam a figyelmet a betlehemes játék egyik mozzanatának, a pásztortáncnak a rituális vonásaira.

A rituális táncok tartalmi jegyeit elsősorban az időpontul szolgáló ünnepi alkalom határozza meg, további értelmezésükre pedig a szokáskeretük, az ebben betöltött funkciójuk alapján vállalkozhatunk. E szempontokat figyelembe véve kísérem meg a következőkben a karácsonyi ünnepkörben járt férfi körtáncok vizsgálatát, a keresztény felfogásban is tovább élő archaikus vonások bemutatását.

E férfi körtáncokat őrző szokások közös vonása, hogy az előkészületek és próbák advent karácsonyt váró légkörében zajlanak, és előadásukra a karácsonyi ünnepkörben kerül sor. E szakrális időszak rituális táncaként tarthatjuk számon a betlehemes játékok és karácsonyi köszöntők pásztortáncát, a regölés néhány változatából ismert táncos mozzanatot.

A karácsonyi ünnepkör meghitt légkörében járt rituális körtáncaink hangvételében jelen van tehát az egyházi év kezdetének, az üdvöt hozó gyermek születésének szakrális élménye, valamint az elkövetkező ismeretlennek, az új esztendőnek várakozással teli légköre. De ott lüktet e táncokban a nap újjászületésének a kozmikus élménye is, hiszen a niceai zsinat (325) is ebben a szellemben tette a Mitrász-kultusz jelentős ünnepére, a Nap születésnapjára Krisztus földi megtestesülésének az emléknapiját. E gondolat előképe, hogy Krisztust is ábrázolták napként (napistenként), amint erről az a III. szá-

zadi mozaik is tanúskodik (a Juliusok grottája a Vatikánban), melyen Krisztus-Sol a lófogatú mennyei szekéren látható.

Az elmondottakat a legjobban a betlehemes játék tükrözi a maga összetettségében. Az a pásztorjelenet, melynek a betlehemezésen túl is fontos szerepe van a karácsonyi ünnepkörben.

A pásztorok szerepéről megemlékezik a karácsonyi hajnali mise evangéliuma is. A Jézus előtti tisztelgésüket, a gyermek imádást csak a XIV. századtól kezdve ábrázolja a keresztény ikonográfia. Ennek a felfogásnak a kiteljesedése a barokk pásztormise, mely ugyan kikopott a liturgiából, de utóéletét nyomom követhetjük a hagyományban. Ennek bizonyóságaként utal Bálint Sándor az apátfalvi Historia domus bejegyzésére, mely szerint: „*a pásztorok és juhászok kérésére a plébános 1872-ben megengedte, hogy a pásztorok miséjén az ő rendes öltözetükben ismét megjelenhetnek, de csak azzal a föltétellel, ha magatartásukkal a hívek épülésére szolgálnak. Ajándékaikat: báránycát, sajtot, tejet, vaját offertórium (felajánlás) idején az oltár körüljárása után a szentély közepére állított asztalra rakták. Ezeket mise végén a szegények között osztották szét.*”

Ugyancsak e szokás tovább éléseként tarthatjuk számon, hogy a karácsonyi misén orgonán játszott dudaimitációval idézte fel a kántor a pásztorok szerepét és a pásztortáncot.

Szerves része volt tehát az egyházi szertartásnak is az a táncra is utaló pásztorjelenet, mely a betlehemes játékokban ezen a liturgikus felfogáson túlmutató összetevőket is megőrizte. Különösen jól szemlélteti ezt az erdélyi játéktípusba tartozó bukovinai változat, melynek főbb vonásait az Izménybe telepített andrásfalviak 1948-as betlehemzése alapján így összegezhetem:

A kifordított bundába öltözött, állatalakoskodókra emlékeztető maszkot viselő pásztorok, akiknek bundájából kitépett szőr gyógyító füstölésre alkalmas, még nincsenek a játék színterén, a szobában a király prológusa és az ezt követő szálláskeresés alatt. Az udvaron úzik profán játékkukat: felmásznak

a kerítésre, kapufélfára, szalmakazalra. Kergetik a gyerekeket, felnőtteket, ölelgetik a lányokat és menyecskéket, s mindezt szóltanul. Aki a hamubotos „pungája” elé kerül, azt irgalmatlanul megcsapkodja.

A szálláskeresést követő ének alatt sorra bejönnek a pásztorok a szobába két kézre fogott vastag botjaikra támaszkodva, s az ajtó melletti falrészhez mennek, botjaikkal kört rajzolnak a földre, majd leülnek, hátukat a falnak támasztva.

Az angyal híradása után a „Keljetek fel pásztorok...” ének alatt ébresztgetik egymást. Ezt a kecskepásztor kezdi úgy, hogy letámasztja a botját, és nagy ívben átugrik a csobánok lábán, majd földet érve még helyben pattog egyre kisebb ugrásokkal. Úgyanígy ébreszti a többi pásztor is egymást. Végül az öreget feltámogatják, és elindulnak a betlehem felé. Útközben az öreg hasra esik, majd a többiek feltámogatják. A betlehem elé érve letérdelnek, a kecskepásztor pedig mögöttük tevékenykedik: bolhát fog a pásztorok fején, azt a kezükben lévő bot végén agyoncsapja a kis fejszével, amelyik pásztor eldől, azt feltámogatja és a botján kopogtatva a kis fejszével „odaszögezi”. Báránycát, sajtocskát, bogláros szíjacsokát ajándékoznak a kis Jézusnak, a kecskepásztor pedig mentegetődzik, hogy nem tud ajándékot adni, mert amit a nyáron keresett, azt mind elpocsékolta (vagy elkurválkodta). Mária megköszöni az ajándékot, majd a négy csobán körbe áll. A bogláros a botjával kört ír le, mire mind hátra ugranak, majd visszaállnak a körbe, és az öreg a következőket mondja: „*Ennek a született kicsi Jézuskának a kedvéért járjunk egy szép táncot. Aj pakulárom, kedves furulyásom! (A furulyát megfújva jelentkezik.) Mivel az új királyt víg örömben látom (a király feláll a székről), azért a kedvéért járjunk egy szép táncot.*”

Ezután együtt gyorsan ritmizálva mondják: „*Azért is muflé moj fertátyi, mert egy muzsika megér három pótrát, kiski bocskorának talpát földtől ne sajnálja.*” Ezt követi a lassú és gyors részből álló körtánc, amit csörgős botjaikkal dobogtatva járnak. A tánc után a játékos és tréfás elemekkel átszőtt

ajándékkérés következik, majd a királynak az erkölcsi tanulságokat összegező epilógusa zárja az előadást.

A pásztorjelenet szerves része még, hogy a játékból kirekesztett hamubotos időnként beront a szobába, és humoros formában megpróbál részt venni a cselekményben, de a kecskepásztor mindannyiszor kiúzi, és jelképesen beszögezi utána az ajtót kis fejszéjével. Emellett a pásztorok virtuskodásaként tartják számon azt a rituális ugrást, melyben botjukra támaszkodva igyekeznek megrúgni a mestergerendát, az istenesi játék szabados, phallikus formulája pedig, hogy a két lába közé vett botjukra guggolnak.

Az esetenként vízkeresztig tartó csobánózás időtartamára a szereplők zárt közösséget alkotnak. Reggel összegyűlnek (általában a királynál), felöltöznek és elmondják a „pásztori imádságot” (Miatyánk, üdvözlégy) és így indulnak betlehemezni. Ebédet, vacsorát a játék valamelyik résztvevőjénél esznek, este pedig befejezésként ismét elmondják a pásztori imádságot, azután térnek haza. Az együttlét szigorúbb formája volt érvényben a hadikfalviaknál, ahol a betlehemezés egész időtartama alatt közösen háltak, szigorú regulákkal szabályozott zárt férfitársaságot alkotva (Mária és az angyal fiúgyerek volt).

A betlehemezés végeztével, vízkereszt fogadtak, bort vettek, és összeadták a vacsorának valót, amit az aszszonyok elkészítettek. A családtagokon kívül minden betlehemező meghívott még egy-két párt, s a vacsora után táncoltak, mulattak reggelig.

A bemutatott erdélyi típusnál szemben betlehemes játékaink zöme már sokkal egyszerűbb, és sok esetben csupán az önállósult, tréfás elemekkel ötvözött pásztorjelenetből áll, melyben ugyancsak gyakori a pásztorok tánca. Vas megyében pedig a betlehemes játéktól függetlenül is élt a pászortánc. Itt a karácsonyt köszöntő négy-öt pásztor cigány zenészekkel járt házról házra, és a „Csorda pásztorok...” kezdetű karácsonyi éneket követő dudánóta dallamára jártak körtáncot.

Az ünnepkör másik táncos mozzanatot, körtáncot is tartalmazó szokása a néhol karácsonykor, de zömmel Szent István protomártír ünnepén (december 26.) járt regölés. Valószínű, hogy a szövegekre, majd a dallamokra koncentrált gyűjtések fogyatékos-

ságaként csupán néhány változat leírásában utalnak a táncra, s ilyeneket is elsősorban Sebestyén Gyula klasszikus gyűjteményében találunk. A Cserszegtomajon (Zala m.) gyűjtött regölés jegyzetében a következőket olvashatjuk: „Az előadás eltérő részletei közt mindenestre a tánc tekintendő legérdekesebb maradványnak. Arra több példa van, hogy a refrain éneklésének bottal zörögnek, lábbal dobognak, s az énekkel is nagyobb zajt csapnak; de annak, hogy ugyanakkor táncot is jártak, csak a csereszegi, a III. számú surányi és a IV. számú salfai (Vas m.) változatok őrizték meg az emlékét.”

Az említett salfai változatban befejezésül, a prózában mondott jókívánságok alatt kerekedtek táncra.

Újabb adalékként Bárdosi Balázs szíves közlése alapján ismerjük még a regösénekbe szőtt táncot két Vas megyei faluból, Gencsről és Ölből. Itt is a refrénre jártak a regösök egyszerű körtáncukat (körbejárást) kifordulással tarkítva. Ezzel rokon diákkorom bakonyi (Herend) emléke, hogy a regölő pásztorgyerekek láncos botjaikkal dobogva ugyancsak a refrénre jártak körbe a köcsögduda ritmusára. A regölés táncos mozzanatára utal még az Iszkázon (Veszprém m.) filmre vett változat, melyben ének közben helyben mozognak, apró ritmust dobognak.

A regölés táncos mozzanata mellett a szokásban szereplő állatalakoskodókra is utal néhány leírás. Alsó- és Felső-Hahóton a lányokat és legényeket összeregölő rész után „a bika, kit mindeddig a bikás lánczon tart, beront a szobába, ott ugrál, bömböl, a bikás pedig mindenütt a nyomában. Ahol lányok vannak, mint pl. a fonóban, ott a lányokat ijesztgeti, s természetes, hogy nagy riadalom támad köztük. A bikás csitítgatja, de hasztalan.”

Csonka-Hegyháton (Zala m.) a bika mellett a további két szereplőt kanyak és macskának nevezik. „Ha nem szabad regölniök, vagy ha nem kapnak alamizsnát: a bika sóért bömböl, aztán nekiszalad a favágítónak és szétszórja, a szekeret odább gurítja, a keze ügyébe akadó cserépneműt összetöri; a macska szalonnáért nyámkodik (nyíácskol), egy rossz bicskával körülkarmolja a ház oldalát, ha pedig látgy idő van, sarat kapar, s vele be-

piszkolja a fehérre meszelt falat; a kany rőfög, buffog, s ha a pokoli lármára valaki az ajtón kinyit, annak neki ront és 'czafrangojja, akár csak megakarná önnyi'. Ha a regölést megengedik, az állatok csak a refrainnél adnak hangot.”

Nemes-Dömölkön (Vas m.) viszont alakoskodó szerepel: „A medve derekán hatalmas láncz van, mit a pásztor tart a kezében.” Regölés közben pedig „a medve tánczol és a lánczot zörgeti.”

E ritusénekről és kísérő jelenségekről alkotott kép teljességéhez tartozik még, hogy a Vas megyei Mesterházán, Nagygeresden csak felavatott legény vehetett részt a regölésben, Vámoscsaládon pedig a regölés befejezése után került sor a legénykeresztelésre. Nemesládonyban viszont így zárult a regölés: „A kocsmában mikor befejeztük, akkor mind a két szötyköt (köcsögdudát) földhöz vágtuk. Akkor aztán kezdtünk inni”, és a jelenlévők fizették az italt a regölőknek.

A bemutatott szokások mindegyikében a különböző tradíciókban gyökerező elemek ötvözeteként fogalmazódik meg tehát az ünnepkör lényege, az új ciklus kezdetét jelentő esemény keleti és ó-európai hagyományörző archaikus és keresztény, kozmikus és transzcendens élménye. Ennek része az a tágabb értelemben vett karácsonyi pászortáncunk, melyre általános érvényű Bálint Sándornak a megállapítása: „A téli napforduló ünnepének hajdani kultikus táncai, alakoskodásai, a betlehemezés más színeződéssel, de tovább éltek.”

Pesovár Ernő

IRODALOM:

Benedek András - Vargyas Lajos: *Az istenesi székelek betlehemes játéka* Erdélyi Néprajzi Tanulmányok 1. Kolozsvár 1943.

Vargyas Lajos: *Mimuselemek a magyar betlehemes játékokban* Antiquitas Hungarica. 1948. 177-184.

Újabb: Vargyas L.: *Keleti hagyomány – nyugati kultúra*, Bp. 1984. 47-59.

Vargyas Lajos: *A regösének problémájának újabb, zenei megközelítése* Ethn. 1979. 2.163-191.

Sebestyén Gyula: *Regös-ének* Bp. 1902.

Bálint Sándor: *Karácsony, húsvét, pünkösöd*, 2. kiadás Szent István Társulat Bp. 1976.

„Bethlemnek pusztájában... „

Az érdi bukovinai székelyek betlehemes játékaról

Az Érdi Bukovinai Székely Népdalkör tagjai, akik a bukovinai székelység hagyományainak, dalainak, meséinek, mondáinak talán leghűségesebb őrzői, két évtizede felelevenítették és játsszák a gyönyörű karácsonyi népszokást: a hadikfalvi csobánolást.

Érden, a főváros árnyékában, az elmúlt négy évtizedben mintegy háromezret, egykor bukovinai székely család lelt otthonra. A hagyományokhoz legjobban ragaszkodó családok megalapították az Érdi Bukovinai Székely Népdalkört, melynek tagjai hangfűzőkre és hangkazettákra énekelték legszebb népdalaikat. Műsoros estjeiken gyakran idézik fel sanyarú történelmük kétszáz esztendejének eseményeit, a hírbetett 1764-i Madéfalvi veszedelem, a Siculicidium emlékét, az 1941-es bácskai telepítés történetét, az 1944-es menekülés rettenetét. Az asszonyok fekete-vörös ünnepi viseletben, a férfiak fehérruhás nadrágban, fehérruhában, fekete mellényben jelennek meg az előadásokon. A Bukovinából származó kevéskék tárgyat kincs-ként őrzik az érdi Magyar Földrajzi Múzeum egyik termében.

A hadikfalvi csobánolás, miként a betlehemes játékok mindegyike, Jézus születésének történetét mutatja be. A keretjátékában a király köszönti a házigazdákat, recitáló énekeszékkel mondja el céljukat:

„ Mi nem azért jöttünk, hogy komédiázzunk,
Vagy valami tréfás játékot indítsunk,
Hanem egy fertálynét mullatni kívánunk,
Míglen a Krisztusról mi példát mutassunk...”

Majd elkezdődik a játék.

A gyermeket váró Mária és József szállást keresnek. A gazdag, büszke király ajtaján is kopogtatnak. Kegyetlen szolgája keményen lép fel

a megszorult párral szemben, majd egy kicsit mégis beengedi őket melegekedni. A király a városon kívüli istállóba utasítja a hivattal vendégeket. A betlehemi istállóban megszületik Jézus. Az égen csillag jelenik meg, s angyal jelenti a mezőn, a nyájuk mellett alvó pásztoroknak, hogy világra jött a Megváltó. A csobánok ugyan hitetlenkedve fogadják a hírt, de felkerekednek, és ajándékokkal kedveskednek a Messiásnak. Mária megköszöni, és áldást kér a pásztorokra.

A hadikfalvi csobánolás szereplői: Gazda, Király, Királyszolga, Mária, József, Angyal, Fehér vagy Öreg csobán, Szürke csobán, Fekete csobán, Nyulas csobán, Pungás. A szereplők Bukovinában felnőtt férfiak voltak, csak Mária és az angyal szerepét bízták fiúgyermekekre. Érden is felnőttek adják elő a betlehemeset. Többen közülük 50 évvel ezelőtt Bukovinában is játszottak valamilyen szerepet. Józsefszerepét szelíd, csendes, halk szavú emberre bízták. Gazdának köztisztelőben álló idősebb férfit választottak, Királynak pedig szép arcú, magas, jó mozgású, jó hangú fiatal férfit kerestek. A Királyszolga alacsonyabb, de ügyes és csinos volt ő is. Az Angyalt fürgé mozgású, csinos arcú, kisebb termetű fiú alakította. A csobánok közül különösen a Nyulas kiválasztására ügyeltek körültekintően. Kicsi, ügyes, pattogó mozgású legényt szemeltek ki a feladatra. Máriát lányos arcú, kékszemű, szőke fiúgyermek játszhatta, ma már Érden Mária és az Angyal szerepét lányok alakítják. Hadikfalván a csobánolásra való felkészülés igen komoly formában történt, a játékot a falu legtekintélyesebb, legtehetősebb emberei, az „első emberek” szervezték meg. Gondosan kiválasztották a szereplőket, s egy hozzáértő embert bízták meg a játék betanításával.

A próbákat advent első vasárnapján, délután kezdték. Négy bétén át, szombat és vasárnap kivételével minden este más és más háznál jöttek össze.

A rubázatát mindenki maga varrta vagy rokonai készítették el, szigorú szabályok szerint. A Király szitakeretre épített aranyozott, ezüstözött, színes papírvirágokkal, gyöngyökkel, kis kereszttel felékesített koronát viselt. A koronában apró csengettyű is volt, mely minden mozdulatra csilingelt. Öltözete: sárgaszínóros fekete kabát, nadrág, sarkantyús csizma, fehéres kesztyű, oldalán kard, kezében bot. Bal válláról a mellén át, a jobb kar alatt összekapcsolva széles, nemzetiszínű szalag díszlett. A szalag aranyrojtban végződött. Övéről aranyozott szíjacskán H. K. (Heródes Király) feliratú aranyozott táblácska, amelyen tarsoly-féle csüngött.

A Királyszolga fekete színóros nadrágban, kabátban, csizmában és hímzett bundában járt. Sajnos, ilyen bundát Érdén már nem tudtak szerezni. A Királyszolga legfontosabb kelléke a betlebem, a fából készült kicsi templom volt. Ez jelképezte Betlehem városát. Aranyozással, ezüstözéssel, kis képekkel ékesítették. A kis templom oldalánál volt a betlebelemi jászol, benne a vályogból gyúrt Jézuska. A játék során minden cselekvés a Betlehem felé irányult.

Mária fehéres szoknyát, inget és kötényt, fején fehéres kendőt és úgynevezett selymes lájbit viselt. Kezében nagy méretű zsebkendőt fogott, amelyet a játék alatt végig a szája előtt tartott. Szent József hosszú fehéres szakállt, nagy bajuszt, fehéres köpenyt, kucsmát viselt és hosszú kampósbottal járt.

Az Angyal fején is korona volt, hasonlatos a királyéhoz, de valamivel szerényebben díszítették. Fehéres szoknyában, fehéres ingben, vállán színes szövet kendőben járt. Kezében ő is nagyméretű, összerélt fehéres zsebkendőt tartott.

A csobánok öltözéke a nevének megfelelő színű birkabőrökből készült. Álarukat vászonból szabták, kifestették, a szem- és szájnylátszó részeket piros cérnával kibímezték, babból fogakat varrtak rá, az arc közepére színezett faorrot illesztettek. Az álarcot összedolgozták egy bőrcsuklyával, ezt a játék végén leemelték és a vállukra vetették. Lábakon bocskort viseltek.

A Nyulas csobán öltözéke nyúlőrökből készült. Szalagokkal, selyembajtokkal, sok kis csengettyűvel díszítették, amelyek minden rezzenésére megszólaltak. Szíjából font korbáccsal járkált. Olyan volt, mint egy „házai”, vagyis olyan ékes volt, mint egy menyasszony – emlegetik az öregek. A Fekete csobán farkát hosszú zsupszalmából készítették, jó keményre megkötötték, azzal ijesztgette a gyerekeket.

A Pungás tarkaszőrű, rossz bundába, csuknyába öltözött. Töredezett fogait babból imitálták. A gyerekeket hamuval vagy fűrészpórral töltött vászonzacskóval riogatta. Zsákot és egy kis hordót – bálerkát – is vitt magával, azokba gyűjtötte az adományokat.

Karácsony napján, délelőtt a Király házában öltözködtek be a csobánolók. Mindjárt eljátszották a játékot, majd a mise után, amelyen ők nem vettek részt, a pap házához mentek. Ezt követően a bírónak mutatták be Jézus születésének történetét, aztán sorra vették a falu házait. A Gazda jóval a csoport előtt járt, ahol kérésére: „a betlebelemi pásztorokat szíveskedjenek befogadni! Befogadják-e?”, a válasz „befogadjuk” volt, oda betért a csoport. Így jártak házról házra.

Szent István, Szent János és Aprószentek napján szintén csobánoltak, s ha nem értek végig a falun, még újév napján és másnapján is beöltöztek.

Estéknél közösen vacsoráztak és együtt tértek nyugovóra valamelyik rokon házában. A Király és a Királyszolga egy ágyban, Mária és az

Angyal egy másik ágyban aludtak. a többi szereplőnek a földön, szalmából készítették fekhelyet.

A játék ideje alatt senki nem mehetett haza. Előfordult, hogy baláleset történt valamelyik szereplő családjában. Kísérettel elbúcsúztatott halottjától, de vissza kellett mennie a játék folytatására. Ha valaki netán megszökött éjjel, hogy felkeresse a kedvesét, vagy más okból, komolyan megbüntették, amit illet méltósággal elviselni. A büntetést az Angyal szabta ki. Abány botütést ítél, annyit mértek a padra vont bűnösre. Bottal büntették azt is, aki szövegében tévesztett. A büntetésnek mindenki önként alávetette magát. A megbízatást mindenki komolyan vette.

Ajándékokat még a legszegényebb házaknál is adtak. Általában pénzt, bort, pálinkát, kolbászt, ki-ki tehetsége szerint. A Pungás gyűjtötte össze az adományokat, miután a többiek már elmentek, és a kijelölt házhoz bordta.

Amikor a csobánolást befejezték, akkor este a Király házában gyűltek össze. A Király megvendégelte társait, majd eldöntötték, hogy mikor tartják a csobán bált. Végül kezét fogva elköszöntek egymástól.

A bálra a Király két párt, a többi szereplő egy-egy pár vendéget hívhatott. Itt elfogyasztották a csobánolás alatt összegyűjtött ételeket, italokat, s a zenészeket is a közösen gyűjtött pénzből fizették ki.

Nagy megtiszteltetés volt a csobánolásban részt venni. Aki életében valaha eljátszotta valamelyik szerepet, soha nem felejtette el. Hogy is felejtette volna!

Kóka Rozália

fotó: Hancsovski János

Angyalföldön a két világháború közötti időszakban még léteztek azok a kisközösségek, amelyeknek jellegzetes, egymástól is jól megkülönböztethető szokásrendjük alakult ki. A Karácsony ünneplése fertályonként, felekezetenként más és más módon történt. Az ünnep környékén számos házaló, adománykérő, köszöntő egyén és csoport járta a bérházakat, kertés városrészeket. Solymossy Sándorné, aki születésétől fogva egy újlipótvárosi bérház lakója, például arról számolt be, hogy a házukban minden karácsony táján megjelent egy dudás(!). A körfolyosós épület udvarán néhány ismert dalt játszott, majd összeszedte a szokás szerint papirosba csomagolva ledobott pénzadományokat, és továbbment a következő házba. Sajnos egyelőre nem sikerült kideríteni, honnan érkezett a muzsikus köszöntő.

Több adatunk is van arról, hogy egész Budapest területén fel-felbukkantak a betlehemezők, akik – falusi társaikhoz hasonlóan – nemzedékről-nemzedékre a szájhagyomány útján sajátították el a

Folklór a nagyvárosban

Angyalföldi betlehemezés

Bevett gyakorlat, hogy a népszokásokat és általában a folklórt falun és egyre inkább a régmúltban keressük. A folklorisztika legújabb felfogása szerint azonban a nagyvárosokban is érdemes körülnézni, mert meglepő adatokra bukkanhatunk. Ezt bizonyítják a XIII. kerületben végzett kutatásaim is.

szokást. Hollósy Sándor egy egyszerű angyalföldi cipész-mester gyermekeként még maga is résztvevője volt egy ilyen gyerekcsapatnak. Szavai nyomán elképzelést alkothatunk arról, hogyan is zajlott mintegy fél évszázaddal ezelőtt a betlehemezés.

„Aránylag jól szavaltam, énekelni is tudtam, így rám osztották az akkori Harmadik Fiú mókás, szakállviseléssel is járó, huncutkodó szerepét. Csoportos készüléssel tanultuk meg a szöveget, amelyet valaki a szüleitől ismert. Szép képekonyvból pompás betlehemes házikót hoztunk össze. Lombfűrészeléssel kialakult a kicsinyke, rozoga házikó, ahol a Jézuska születésével kapcsolatos figurák mind-mind helyet kaptak. Tisztességből a mi házuk volt az első, ahol felleptünk. Ezt követően bejártuk néhány estén át az egész környéket. Volt, ahol köszönöm volt a fizetség, volt, ahol finom falattal is megvendégeltek, volt, ahol csak egy simogatást kaptunk. Szeretném elmondani és kihangsúlyozni, hogy nem a pénz volt a fontos a betlehemezésnél. Valami megmagyarázhatatlan oknál

„KARÁCSONYNAK ÉJSZAKÁJÁN”

„Odahaza, Bukovinában, december 24-én, délután a legkisebb gyermekek kezdték meg az énekelést. A három-négy esztendőskék már jártak »paradicsomolni«. A kicsikék megállottak az ablakok alatt s elfűtták az énekecskét, hogy »Paradicsom mezeibe...«, úgy, ahogy tudták. Azután a legbátrabb békopogtatott a házba. A bennvalók kiszóllottak, hogy tessék! Akkor a gyermek bement, köszönt: – Dicsértessék a Jézus Krisztus! – s szépen elmondta a versecskét. A háziasszon béhífta a többit es, a tarisnyacskába tett nekik egy-egy perececskét, egy-egy diócskát. A gyermekek megköszönték szépen, hogy »Isten fizesse!«, s futtak tovább, hogy teljék meg a tarisnya. Mikor bésetétedett, indultak a nagyleányok. Mind gyönyörűen felőtözve, teveszór rokolyáson, összefogózva négyen-ötön es. Szebbnél szebb énekeket fűttak az ablakok alatt. Éjféli mise előtt megindultak a házások es, bár a szüleiket megköszöntötték, osztán együtt mentek az éjféli misére. A legszebb még es a betlehemes vót. Úgy mondtuk, hogy csobánolás. Mikor a Szent Család, a Király s a pásztorok bėjőttek a házba, a Királyszóga letette a betlehemeckét az asztalra, az ember úgy érzette, hogy ott van a Kisjézus.

Most a népdalkörrel járunk Karácsony táján énekelni, betlehemezni. Művelődési házakba, templomokba, iskolákba hívnak. Szeretettelhonokban es voltunk többször. Nem eppe olyan, mint régen vót, de így es nagyon jó. Mikor tiszta szűből énekeljük az énekeinket úgy érezzük, hogy ez most egy szent üdö.”

Elmondta: Illés Imréné, a Népművészet Mestere,
az Érdi Bukovinai Székely Népdalkör tagja
Lejegyezte: Kóka Rozália

PARADICSOM MEZEJIBE

János Boldizsárné Csernik Anna, Himesháza

Tempo giusto ♩ = 92 VF.

1. Pa-ra-di-csom me-ze-ji-be,
A-ranyszinyeg le-te-rit-ve,
A-zon vagon rëngő böcső,
Abba fekszik az úr Jé-zus.

Jobb kezibe arany alma,
Bal kezibe aranyvessző,
Megzuhintá a vesszejét,
Zúg az erdő, cseng a mező

Sose láttam szebb termőfát,
Mint Úrjézus keresztfáját,
Mert az vérel virágozik,
Szentlélekvel gyümölcsözik

Köszöntő:

Áldom s magasztalom az egeknek urát,
Hogy megadta nekünk szent karácsony napját.
Ragyogó fájával rakja meg udvarát,
Szép piros hajnal hozza fel a napját. Ámen!
Adják ki a perecet!

fogva a kis kollektíva az ünnep fényéért járta a környéket. Az adományok annyira kicsik voltak, hogy többre került a játék keretében elhasznált gyufa és gyertya, mint amennyit összekaptunk. Az akkori életünk körülményei között az ünnepnek ez egy kicsi, de számunkra fontos ragyogása volt. Nagyon változott a világ ötven év alatt. Ezen belül az angyalföldi népek élete is másféle lett. Hol van ma már az a nyíltság, amely akkor uralta mindennapi életünket?

A minap egy öreg angyalföldi haver temetésekor felémlelt bennem az egykori együtt betlehemezés. Még a szöveg is kiíródott a lelkemben. S most elmesélem, vagy eljátszom, hogy hogyan is volt az az egykori betlehemezés.

Négy fiú volt a szereplő. Öltözetük vegyes volt, amolyan pásztorfélének öltöztek, csak egyikük viselt szakállt, bajuszt és vénember hajzatot. Ez a negyedik fiú a kis betlehemi jászolt vitte és a mindenkori »polc« és az énekes volt. Ha valahová beengedték őket, az ajtónyitás után valahogy így történt a játék:

– Jó estét kívánunk! Szabad-e betlehemezni? – mondtuk mindannyian.

A bentiek mondták:

– Igen! Lehet, vagy jöjjenek beljebb stb., ilyesmit. Erre mi mindannyian rákezdünk ezzel a mondókával és dallammal:

*Ó szerencsés, lencsés, bencsés jó estét, jó estét
Boldog ez az óra,
Szálljon áldás, jóléttel, jóléttel
A minket fogadóra*

Erre előre perdült az első gyerek és a következőt mondta:

*Messze földről jöttünk,
Térdig kopott lábunk,
Éhségtől, nagy szomjtól kitikkadt a szájunk,
Vérszívó rovarok a testünket rágták,
Tövistüskék lábainkat véresre vágják*

Erre a kettes gyerek felelte:

*Fázástól, éhségtől majd szétesik testünk,
De szemünkkel mindig csak az eget lestük,
Fényes csillag ragyogása mutatta az utat,
Hogy megleljük, meglássuk a mi kis urunkat*

Mire az első gyerek:

*Utunk alatt Istenünket hű fohással kértük,
Hogy célunkat mind, mind sikerrel elérjük,
Áthatolva zord vidéken, sivatagon, lápon,
Jó szívvel nyugszunk meg a betlehemi tájon*

Újra a második gyerek:

*Városszéli kis istálló úgy ragyog a fényben,
Mint millió csillag odafenn az égen,
Mosolyog a pici baba,
Szalmából a vánkosa,
Szelíden ringatja boldogságos szentanyja*

Erre mindannyian, akik ott voltunk, elénekeltünk egy közismert karácsonyi éneket, a »Mennyből az angyal«-t. Ez bizonyára ismerős most is. Amikor en-

nek a nótácskának, éneknek vége lett, akkor az első gyerek újra előre perdült:

*Mielőtt mesénket még tovább mesélnénk,
Gazdurunknak becses engedélyét kérnénk,
Egy pásztorunk még kint van,
Ügymond okkal,
Mert a háziasszony megveri őt bottal,
Piszkos a gúnyája, zsíros a szakálla,
Ezért nem mer ő még lépni a házba,
Szólíthatom?*

A háziak, ha azt mondták: igen, szólítsd, hívd csak be, akkor az első gyerek elmondta:

Elmúlt a baj felőled, gyere be te vén öreg!

Erre kintről az úgynevezett »kintmaradt öreg, szakállas gyerek«:

*Nem merek, mert a háziasszony
kiver a furkóssal*

Első gyerek:

*Gyere be, piros cipó, fonott kalács vár
a szakajtóba*

Harmadik gyerek az ajtón kívülről:

Nem merek, mert úgy sem az enyém az!

Erre a második gyerek is szólította:

*Gyere be, hurka, kolbász süll a sütőben,
Kaphatsz is majd bőven*

Erre a harmadik gyerek, az öregnek öltöztetett emberke, pásztor:

*Jaj azt már nem állhatom,
bemegyek hát menten*

Huncutkás, játszós, derús öregember nagy bottal betotyogott és beállt a csapatba. Erre mindannyian rákezdtek:

*Jó emberek, gyermekek,
Betlehembe menjetek,
Ott a Jézus jászolban,
Sírdogál a pólyában*

Az énekes rigmus elhangzása után az első gyerek ünnepélyes, ceremonialis mozdulatokkal gyertyát gyújtott a kis építmény tornácán. Ezáltal megvilágítást nyert a kis istálló közepén az újszülött képe. Erre mindannyian, együttesen énekeltek egy ismert karácsonyi éneket, a »Szentséges éj« dalocskát, vagy a »Mennyből az angyal«-t, s az ének végén mindannyian ünnepélyesen egy sorba állva kántálták:

*Jézuskának fázik lába,
Ha nincsen neki bocskorkája,
Kérünk egy pár koronát,
Veszünk rajta bocskorkát,
Boldog karácsonyi ünnepeket kívánunk!*

Erre aztán meghajlás, »heherészés«, s az öreg félre nem érhető módon kapta le a süvegét vagy kucsmáját, attól függ mije volt, és a háziak felé botorkált, miközben a világ minden fájdalját érezve-éreztetve botjával körbekopogta a szobát. Hát valahogy így is történt nálunk Angyalföldön a betlehemes játék 1936-ban, amikor én még kisiskolás voltam.”

Juhász Katalin

A magyar népzene és népköltészet hete

November utolsó teljes hetében a Magyar Rádióban több olyan egyedi összeállítást hallhattunk, amely népi hagyományainkat és a magyarság kultúrkincsét mutatta be. A Bartók rádió népzenei- és ismeretterjesztő, valamint a rádió irodalmi szerkesztőségének munkatársai – Filippinyi Éva, Kövesdy Zsuzsanna, Marschall Éva, Dévai János és Máder László – arra törekedtek, hogy a magyar folklór sokszínűségét és gazdagságát megjelenítsék.

Várakozással telve ültem a rádió mellé, hisz nagyon értékes, régi dallamokat és érdekes interjúkat hallhattam. Napi eloszlásban másfél órától három óráig terjedt a népzenevel és népköltéssel kapcsolatos műsorok időtartama (főként) a Kossuth és a Bartók rádión. Bebizonyosodott – mint egy régebbi írásomban már megjegyeztem –, napi egy-másfél óra népzene, népművészet nem „elviselhetetlenül sok”.

Különösen tetszett, hogy az esti mesét minden nap egy igazi mesemondó, Gajdár Béláné Zagyarvánáról, mondta el. De hallhattunk interjút fafaragóval, népzenekutatóval, fotóművésszel, műfordítóval, etnográfussal és muzsikusokkal is. A múlt felidézése mellett helyet kaphatott a jelen, így (többek közt) Berán Istvánna és Balogh Sándorral készült beszélgetést is közvetítették.

A tömbösítések révén tudtam, hogy a Kossuth rádió hétköznap 19.30-tól egy órán keresztül nekem is szól. A rádióújságban egy kis virág jelezte, hogy mely műsorokra kell odafigyelnem.

Visszatekintve köszönöm az alkotóknak, hogy A magyar népzene és népköltészet hetét ilyen sokszínű és érdekes műsorokkal ünnepelelhetjük meg.

Benkő András

FOLKLÓR HÍREK

Vajdasági Magyar Folklór Központ
vmf@www.yu
www.magyar-szo.co.yu

Budapesten, a Népi Iparművészeti Titkárság kiállítótermében szeptember 12. és 22. között *Dormán László* fotóiból láthatnak kiállítást az érdeklődők, a *Vajdasági táncházmozgalom története* címmel, a Magyar Művelődési Intézet Táncház Archivumának rendezésében. A kiállítást Héra Éva, a Magyar Művelődési Intézet Népművészeti Főosztályának vezetője nyitotta meg, majd Borsi Ferenc előadása hangzott el.

Az ezredforduló jegyében, a csikszeredai *Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes* Vajdasági turnéra utazott a Magyar Kollegium, a Thurzó Lajos Közművelődési Központ, valamint a Vajdasági Magyar Folklórközpont közös meghívására. Kéremény munkájuk eredményeként fiatalos lendülettel mutatták be produkcióikat, elsősorban Csíkból és Sóvidékről, az ottani emberek hangulatából is ízelítőt adva. Ugyanakkor az anyaország tájainak táncait is otthonosan, igényesen, hangulatosan járták a bajmoki színházteremben teltház előtt, a lelkes közönség gyönyörűségére.

A szabadkai Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület szervezésében november 18-21-ig ugyancsak Észak-Bácskában vendégszerepelt a *Magyar Állami Népi Együttes*.

2000. szeptember 21-én az MTA Zenetudomány Intézet Kodály-termében tartották *Tari Lujza: A szabadságharc népzenei emlékei* című CD-ROM, valamint az Encyclopaedia Humana Hungarica interaktív taneszköz-sorozat 7. része, a *Haza és haladás, A reformkortól a kiegyezésig (1790-1867)* című kiadványok sajtótájékoztatóval egybekötött bemutatóját.

MAGYAR RÁDIÓ

A Magyar Rádió II. Népzenei Versenye

A Magyar Rádió Rt. Bartók Adófélszerkesztősége első népzenei versenyét 1998-ban hirdette meg 15 és 25 év közötti fiatalok részére, szóló- és csoportos ének, valamint hangszeres kategóriákban. Most, 2000-ben, zenekarok versenghettek a rádió mikrofonja előtt, olyan fiatalok, akik a népzenei választották kedvenc időöltésükként vagy éppen hivatásos előadóművészi pályára, népzeneésznek készülnek.

A verseny három fordulóból állt: a kazettán beküldött versenyprogramok válogatásából (május-június), élő nyilvános adások keretében az elődöntőkből (október 7-8.), s végül a döntőből (november 26.)

A felhívásra több mint félszáz együttes jelentkezett; a magyarok mellett hazai cigány, német, szlovák és szerb csoportok is pályáztak. Szándékunknak megfelelően nemcsak magyarországi, hanem határainkon kívüli együttesek is jelentkeztek, hogy bemutassák tudásukat. Az elődöntőkből a szakmai zsűri (Dr. Sárosi Bálint, elnök; Eredics Gábor, dr. Halmos Béla, Kelemen László, Kiss Ferenc) 13 produkciót juttatott a döntőbe.

A versenyzők autentikus megszólalása, élményszerű előadása, a dalok szép szöveg- és dallamváltozatai és a virtuóz hangszeresek tették a versenyt izgalmassá a rádióhallgatók és a közönség számára. A bemutatott dalok és hangszeres produkciók jelentős része a résztvevők áldozatos gyűjtőmunkájának eredménye.

A MR Rt. Bartók Adófélszerkesztősége fontos feladatának tartja, hogy lehetőséget nyújtson széles rétegeknek – különös tekintettel a fiatalokra – népzenei műveltségük bemutatására és tudásuk gyarapítására. Ehhez támogatását adta a Nemzeti Kulturális Alapprogram és a Millenniumi Kormánybiztosi Hivatal.

A Magyar Rádió második Népzenei Versenyének győztesei:

I. díj: *Söndörgő együttes (Pomáz)*

II. díj: *Csürrentő együttes (Budapest)*

III. díj: *Ifjú Muzsikás együttes (Úröm)*

A Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériumának különdíja:

Söndörgő együttes (Pomáz)

A Magyar Kórusok és Zenekarok Szövetségének különdíja:

Tücsök Ifjúsági Népzenei Együttes (Mihálygerge)

A Magyar Művelődési Intézet különdíja:

Kontyvirág együttes (Budapest)

A Táncház Egyesület különdíjai:

Söndörgő együttes, Csürrentő,

Ifjú Muzsikás együttes, Amare Save együttes (Nyírmihálydi)

A Fonó Records különdíjai:

Dánfi zenekar (Kiskunhalas),

Baraboly együttes (Szombathely)

A Periferic Records különdíjai:

Csürrentő együttes, Ifjú Muzsikás együttes

Maradni és megmaradni

V. Mezőségi Népzenei és Néptánc Fesztivál

„A megmaradás fesztiválja” – így lehetne, így kellene nevezni az október 15-én, az erdélyi Beszterce-Naszód megyei Vicén, immár ötödik alkalommal megrendezett Mezőségi Népzenei és Néptánc Fesztivált. Mindez nem demagóg önámítás, üresben elpuffogatott szólam, hiszen az esemény ismételtlen megmutatta, hogyan kell önazonosságunkat megvallani, hogyan lehet szívből örülni a találkozásnak, miként lehet példát mutatni az utókorak.

Az összefogásban, az egyet akarásban az erő – s ennek az erőnek birtoklásából vizsgáztak jelesre ezúttal is a szervezők, résztvevők egyaránt, tanúsítva, hogy a tömbmagyarság és a szórvány összefogásával, itthon, számottevő küllhoni segítség nélkül is lehet csodákat művelni. Mi vagyunk a csoda – lehetett leolvasni a vicei rendezvény résztvevőinek arcáról. Csodálatos, hogy létezik egy közösség, mely a fesztivált évről-évre felvállalja, hogy több évtized felédése után ismét felöltöttük őseink viseletét, elővarázsoltuk népünk táncait, s talán rég elfelejtett magyar szavak formálódnak ajkainkon. Csodálatos, hogy olyan partnereket, segítő társakat kaptunk mindehhez, mint a csíkszeredai Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes és a Julianus Alapítvány.

A millenniumi évben a fesztivál szervezői – Vice falu közössége, Lőrinczi Károly római katolikus plébános, valamint a Hargita Nemzeti Székely Népi Együttes – is igazán ünnepelhettek, a sokak által gáncsolt rendezvény megérte ötödik születésnapját, pedig hajdanán, egyes szakmai körök tiszavirág életet jósoltak neki. Idén ismét több mint 17 csoportot lehetett színpadra állítani, Óradnától Besztercéig, Apanagyfalutól Ördöngösfüzesig, a csak néhány magyar lelket számlálól, ám nevében még mindig Magyarborzástól Zsejkig. A Julianus Alapítvány segítségével Vice főterén felavatták Szent István szobrát, történelmi egyházaink püspökeinek, világi méltóságok jelenlétében, ezzel is nyomatékosan kifejezve a csíki és mezőségi magyarság közös akarátát: hitében, nyelvében, hagyományaiiban itthon megmaradni.

Füleki Zoltán, Csíkszereda

NÉPTÁNC ANTOLÓGIA

KOMÁROMBAN

November 18-án a Szlovákiához tartozó északi városrész adott otthont a Szlovákiai Magyar Néptáncegyüttesek Országos Találkozójának. A délelőtti seregszemlén a Hajós Népi Együttes zoboralji, a Rozmaring rábaközi, az Új Gömör magyarbódi, a Palóc Népi Együttes rimóci, az Ilosvai Népi Együttes széki, az ÚjHajtás Galga-menti, a Szóttes Kamara Táncegyüttes gömöri, a Dunaág Kamara gömöri, a Megyer Táncegyüttes csallóközi, a Búzavirág dél-alföldi, az Ifjú Szívek pedig Nyitra-vidéki táncokat mutatott be. Az együttesek koreográfusai nagy örömmel fogadták, hogy alkotásaikat két neves szakember, Németh Ildikó és Richtarcsik Mihály alaposan kiértékelte. A szlovákiai magyarság számára nem létezik külön koreográfusképzés, a budapesti Táncművészeti Főiskolán lehet csak szakképzést szerezni magyar táncanyagból. Mondanom sem kell, hogy ennek anyagi terheit és az otthontól való elszakadást csak kevesen tudják vállalni, így a felvidéki koreográfusok nagy része táncos múltjára építve saját útját járja. Öröndetes viszont, hogy a táncház- és táncsoportvezetői tanfolyamokon szép számmal vesznek részt a magyar néptánc és hagyományok iránt érdeklődő fiatalok.

Az értékelés kiemelte, hogy a nemrég hivatásossá vált Ifjú Szívek színpadi teljesítményén máris meglátszik rendszeres munka. A november 30-án „Hacacaré...” címmel bemutatójára készülő Szóttes érett táncosai – Szabó Szilárd és Németh Ildikó vezetésével – az autentikus táncok területén továbbra is kiemelkedőt nyújtanak. A Hajós, az Ilosvai és a Dunaág produkcióin is érződik a rendszeres fellépés. A többi csoportban szintén vannak igazán tehetséges táncosok, rutinos vezéregyéniségek, műsoraikon azonban észrevehető a magas szintű szakmai háttér hiánya. Zenészekből is hiány mutatkozik – az élő zenére mulatni vágyók nagy bánatára.

Az antológián nem állítottak rangsort, nem osztottak különdíjakat. Minden együttes ugyanazt az emléksomagot kapta, hogy emlékezzen feladatára: a még létező felvidéki tánc-hagyományokat mindenkinek egyformán ápolnia kell.

Délután – a kiértékeléssel egyidőben – a találkozó résztvevői dél-alföldi, gencsapáti, gömöri és zoboralji táncokat tanulhattak, majd a Hegedős együttes koncertje következett, a Honvéd táncosainak közreműködésével. Estétől másnap reggelig pedig a RÉV adott otthont a táncművészeti mulatságnak.

Nem szabad megfeledkezniünk a szólótáncosok versenyről sem. Sajnos, a megmérettetést csupán hat felnőtt vállalta – közülük is többen Magyarországról. Pedig a felkészülés nem jelenthetett problémát: a tardoskőddi táncanyag mellett saját kedvenc táncokkal versenyezhettek a résztvevők. Öröndetes viszont, hogy a gyermekversenyen 22-en indultak – így a jövő sok reménnyel kecsegtet. Addig is, amíg az apróságok felnőtté cseperednek, jó munkát kívánunk nekik, és reméljük, hogy az Antológiát jövőre sikerül majd az eseményhez méltóbb színházi körülmények között megrendezni!

Záhonyi András

Bonyhád kilencedszer

Szeptember 30. és október 1. között rendezték meg Bonyhádon a IX. Országos Népzenei Találkozót. Ebben az évben is, ahogy már megszokhattuk, az ország szinte valamennyi részéről és a határon túlról is érkeztek zenekarok, énekes és hangszeres szólisták, hogy megmérettessenek a tekintélyes zsűri előtt, melynek elnöke dr. Halmos Béla népzeneész, népzene kutató volt. E fesztivál az ő véleménye szerint is rendkívül fontos szerepet tölt be, hiszen kevés olyan találkozási lehetőség kínálkozik, ahol a népzeneészek a versenyzés mellett szakmai véleményt kapnak további munkájukhoz. A zsűri az értékelésnél a hallott produkciókat nívódíjjal, illetve kiemelt nívódíjjal jutalmazta. Ez az értékelési forma, mely nem helyezésekre rangsorol, nagyon jól bevált, hiszen a versenyzők – hála az egyre intézményesülő népzenei oktatásnak is – annyira egységes szinten, annyira színvonalasan és képzetten mutatkoznak be, hogy szinte csak az adott pillanatot lehet értékelni, rangsorolni nagyon nehéz. A versenyre benevezett 57 produkcióból ifjúsági és felnőtt kategóriában 20 nívódíjban, 10 pedig kiemelt nívódíjban részesült.

A fesztivál programja természetesen nem csak versenyműsorokból állt, intézményünk a népi kultúra ezerarcúságát is igyekezett bemutatni az ide kapcsolódó népművészeti kiállítással, melynek keretében fadarabok munkáiban gyönyörködtek a látogatók. Kirakodóvásár és kézműves bemutatók szintén színesítették a rendezvényt. Nem maradt el a már hagyománnyá vált népzenei koncert – melyre idén a Tükrös együttes kapott meghívást –, és az azt követő táncos viasság sem. Mivel a fesztivál hagyományosan a szüreti mulatságok idejére esik, a Völgyesség borkultúráját a borudvar megszervezésével mutattuk be a nagyközönségnek.

Mind a zsűri, mind a versenyzők, mind a nagyközönség visszajelzései megerősítettek bennünket abban, hogy e találkozó a népzenei mozgalom méltó ünnepe. (Juhász Józsa)

Tárogató zenekar, Pécs – Gottvald Károly felvétele

IX. Országos Népzenei Találkozó, Bonyhád

Emléklap, Ifjúsági kategória:

Kürti László (Budapest), Bara együttes (Tárnok), Várallyay Katalin (Budapest), Sebestyén Sarolta (Bonyhádvarasd), Bata Éva (Kecskemét), Molnár Viktória (Kisdorog), Bozsó Sándor (Budapest)

Emléklap, Felnőtt kategória:

Völdi Izabella (Márfa), Fercsik Margit (Galgahévíz), Varga Mihály (Pécel), Börcziné Németh Erzsébet (Cserszegtomaj), Orsós Erzsébet (Lánycsók), Oroszi Gyula (Soltszentimre), Nagy Jánosné (Soltszentimre), Kniesz Lászlóné (Soltszentimre), Kölcsey Sára (Kozármisleny), Éliás Eszter (Budapest), Nagy Attila (Püspökladány), Nagy Tamás (Tevel), Vargha Fruzsina (Budapest), Horváth Szilveszter (Baja), Németh Tiborné (Pécs), Vackor együttes (Sárbogárd)

Nívódíj, Ifjúsági kategória:

Kulcsár Annamária (Hajdúböszörmény), Varga Eszter (Hajdúböszörmény), Bényei Csenge (Etyek), Köpüfa zenekar (Zengővárkony), Koczka Andrea (Komárom), Napvirág együttes (Budapest), Szalai Balázs (Keszthely), Pusztai Katalin (Budapest), Balogh Attila (Kölesd)

Nívódíj, Felnőtt kategória:

Hári Nikolett (Székesfehérvár), Szórádi Márta (Hajdúböszörmény), Szecsődi Rita (Székesfehérvár), Tárogató zenekar (Pécs), Kiss Anikó (Budapest), Köles Éva (Hatvan), Kelemen Edit (Izmény), Szeibert Andrea (Budapest), Wiedner János (Kecel), Lisztmájer Ilona (Dunaszentgyörgy), Nemes Krisztina - Molnár Péter duó (Pécs)

Kiemelt nívódíj, Ifjúsági kategória:

Enyedi Ágnes (Székesfehérvár), Berki Lilla (Székesfehérvár), Krámlí Kinga (Kisszállás), Deák Fruzsina (Budapest), Agod Alíz (Szeged), Mischl Erik (Bonyhád)

Kiemelt nívódíj, Felnőtt kategória:

Ördögös zenekar (Kiskunhalas), „Fekete gyémántok” hagyományörző cigány együttes (Nyíregyháza), Kardos Brigitta (Budakalász), Ivánovics Tünde (Újvidék), Guzsalyas együttes (Székesfehérvár), Burján Orsolya (Székesfehérvár), Damásdi Szilvia (Etyek), Baraboly együttes (Szombathely)

A zsűri:

dr. Halmos Béla (elnök), dr. Olsvai Imre, Fábíán Éva, Dévai János, Eredics Gábor

Évi 200 pár karaktercipő
gyártására
cipészt keresünk!

*

Taylor-Kellék
1074 Budapest,
Hársfa u. 5.

Tel.: 342-1114, 321-7838

Népzenei Konferencia és Gálaműsor Olsvai Imre 70. születésnapja tiszteletére

Kaposvár, 2001. március 30-31.
Együd Árpád Városi Művelődési Központ

2001. március 30. péntek

14.00 Megnyitó

Szakmai megnyitó és köszöntő: Andrásfalvy Bertalan

14.30-18.30 Előadások

Elnök: Katona Imre

Paksa Katalin: Miért és hogyan adjunk közre népzene?

Olsvai Imre munkássága és A Magyar Népzene Tára sorozat

Olsvai Imre: Somogy megye népzeneje

Domokos Mária - Németh István: A bukovinai és moldvai magyar

népzene – A Magyar Népzenei Antológia záróalbuma

Bodor Anikó: Vajdasági Népzene I-II. kötetek bemutatása

20.00 A Somogy Táncegyüttes műsora

2001. március 31. szombat

9.00-12.30 Előadások – Elnök: Pesovár Ernő

Bereczky János: A magyar népzene új stílusa

Pávai István: A „Régi magyar népdaltípusok” CD-ROM

Kelemen László: Az „Utolsó óra” program

Tari Lujza: „A szabadságharc népzenei emlékei” CD-ROM-on

13.30-17.30 Előadások: Népzeneink helyzete a közművelődés-

ben és az oktatásban az ezredfordulón – Elnök: Héra Éva

Gelencsér Katalin – Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma

Szűcsné dr. Hobaj Tünde – Oktatási Minisztérium

Héra Éva: A Muharay Szövetség tevékenysége

Sebő Ferenc: A Hagyományok Háza

Borbély Jolán: A Népművészeti Egyesület tevékenysége

Neuwirth Annamária: Az Örökség Egyesület tevékenysége

Birinyi József: A KÓTA Népzenei tagozatának tevékenysége

Legány Dénes: A Zenetanárok Társaságának tevékenysége

Vakler Anna: A Vass Lajos Népzenei Szövetség tevékenysége

Eredics Gábor: Népzeneoktatás a zenei és a művészeti iskolákban

Kobzos Kiss Tamás: Népzene a szakiskolákban és a főiskolákon

19.00 Gálaműsor

A részvételi szándékot az alábbi címen jelezzék:

Németh István, MTA Zenetudományi Intézet

1014 Budapest, Táncsics u. 7.

tel.: 214-6770/231, fax: 375-9282, e-mail: nemethi@zti.hu

„TEDD KI A PONTOT!”

V. Nemzetközi Legényesverseny

2001. április 28-29. – Budapesti Művelődési Központ

A versennyel a rendezőség segítséget kíván nyújtani a legényes tánc minél magasabb színvonalú elsajátításához és továbbéléséhez. Az évenkénti versenyen a Kárpát-medence kiváló legényes táncosainak anyaga kerül sorra Kalotaszegről, a Küküllő mentéről és a Mezőségről. A versenyre 18. életévüket 2001. Szent György napjáig betöltött férfiak jelentkezhetnek. A táncosokat öt tagú szakmai bizottság értékeli.

I. Kötelező tánc: Kalló Ferenc rögzített táncfolyamataiból a rendezőség által kijelölt három folyamat

II. Szabad tánc: Inaktelki legényes (8–12 pont rögtönzés)

A versenyző szabadon építhet a kötelező folyamatokból és/vagy Gergely Ferenc, Gergely János, Gergely István „Fogadás” és Kiss Ferenc anyagából, a táncfolyamatok építkezési elveinek megfelelő módon történő újraalkotásával.

VÁCI ZENEMŰVÉSZETI SZAKKÖZÉPISKOLA

2600 Vác, Kossuth tér 3.

Telefon, fax: 06-27- 317-180

FELHÍVÁS

A 2001/2002-es tanévtől iskolánk Népzeneész Szakot indít. Szeretettel várjuk azokat a tanulókat, akik elkötelezett és lelkes hívei az énekes, illetve hangszeres népzenenek.

Terveink szerint az alábbi tanszakokat indítjuk, az alábbi kiváló és neves tanárok vezetésével.

Népi ének: Bodza Klára, Vakler Anna

Vonós hangszeres: Blaskó Csaba, Virágvölgyi Márta

Fúvós hangszeres (klarinét, furulya, tárogató):

Käfer György, Lachegyri Imre

Pengetős hangszeres: Eredics Gábor

Népi cimbalom: Balogh Kálmán

A felvételre elsősorban 8. általános iskolás tanulókat várunk. Ugyanakkor lehetőség van középiskolai tanulmányaikat már folytató növendékek felvételére is, akik különböző vizsgát tehetnek, vagy a zenei tárgyat évfolyameltéréssel tanulhatják. Növendékeinket elsősorban a felsőfokú zenei tanulmányokra készítjük fel. A klasszikus zene, egyházzene, jazz tanszakokhoz hasonlóan a képzés azok számára öt éves, akik a középiskolai közismereti tanulmányaikat is nálunk folytatják. Lehetőség van a többi műfaj megismerésére, esetleg elsajátítására, valamint a zenével kapcsolatos számítógépes jártasság (kottagrafika, szerkesztés) megszerzésére is. Intézményünk országos beiskolázású, kollégiumi férőhely is biztosított.

Jelentkezési határidő:

2001. február 1.

Felvételi időpontja:

2001. február 12. (hétfő)

10^h : elmélet; 15^h: énekes, ill. hangszeres bemutatkozás

Információ a felvételi követelményekről és minden egyéb kérdésben Benyus Sándor igazgatótól kérhető.

A felkészüléshez szükséges videófelvételt – hozott kazettára – és táncírást a rendezőség ingyen bocsátja a versenyre jelentkezők részére, a nevezési díj (1.500,- Ft) befizetését igazoló szelvény vagy másolatának bemutatását követően.

Nevezési határidő: 2001. március 31.

Tervezett díjak:

I. díj: 100.000,- Ft; II. díj: 70.000,- Ft; III. díj: 50.000,- Ft

A kitöltött nevezési lapokat a nevezési díj befizetését igazoló szelvény fénymásolatával együtt kérjük visszaküldeni. Külhoniak nemzetközi postautalványon vagy átutalással a Budapesti Művelődési Központ 11784009-15490610 számlaszámára adhatják fel – országuk pénznemében – a nevezési díjnak megfelelő összeget.

Budapesti Művelődési Központ

Bartók Táncegyüttes Alapítvány

H-1518 Budapest Pf. 145.

tel.: 36/1/203-4646/262

fax: 36/1/203-4632

e-mail: muveszetek@bmknet.hu

HÍREK BÉCSBŐL

Hús Marton vidéki | *Wiber aus der Gegend*
 Amazonyok. | von Eisenstadt.

II. Bécsi Magyar Táncháztalálkozó

2000. november 3-4.

Collegium Hungaricum

Endrődi Annamária, Katona Gábor

Haránt Eszter, Lukács László

Török Sándor, Bodó-Bán János

Gémesi Zoltán és Edit

Udvarhely Néptáncműhely

Csík zenekar, Méta, Galga, Gajdos

Figurás (Bern), Csalóka zenekar

Táncházainkat

a Magyar Kultúrintézettel együttműködve
 a Collegium Hungaricum (Bécs, Hollandstraße 4.)
 nagytermében rendezzük rendszeres időközönként,
 minden hónap első hétvégéjén.

Nagyon örülünk az új helyszíneknek,
 ahová sok érdeklődőt várunk!

Magyar Kultúr- és Sportegyesület

Favoritenstr. 60/2/20, 1040 - Wien

tel.: +43.(0)664.487-0865 – Fritz Oberhofer

II. Temesvári Táncháztalálkozó

November 11-én a Guzsalyas Néptánc-együttes ismét megrendezte a bánátiak táncháztalálkozóját. A több mint ezer temesvári magyar nemzetiségű diák nagy öröme az Illyés Alapítvány és a Határon Túli Magyarok Hivatala idén is lehetővé tette (igaz, a tavalyinál szerényebb) támogatásával, hogy színvonalas gálaműsort láthassanak a megjelentek.

A felcsíki, mezőszéki és szatmári tánc-tanítás után a végvári Csüdröngölő Tánc-együttes gyermekcsoportjának dél-alföldi és (meghökkenítő módon hófehér viseletben előadott) széki táncai, a Guzsalyas ízes magyarózdai pontozója és szegényese, valamint bonchidai ritkája jól készítette elő a profi szinten teljesítő Szatmári Táncegyüttes, verbunkból, friss csárdásból, cigánybotolóból és párosból álló „hazai” táncait. A kolozsvári Zurbóló arról gondoskodott, hogy a tematikus tánc se maradjon ki a műsorból. Virtuóz kalotaszegi cigány és román táncaik bemutatása közben még az sem okozott fennakadást, hogy a szólótáncos nadrágja nem bírta a színpadi szereplés okozta feszültséget és az oldalsó varrás mentén térdig szakadt. Az egyenjogúság jegyében három leány is eljárt a legényest az egyetlen fiúval, aki még azt is hősiesen elviselte, hogy a városiasan öltözött lányok egyszerűen ölje kapják, és zárasképpen kivigyék a színpadról. A váratlan fordulatok mindenesetre elterelték a figyelmet az erején felül sokat állaló, több csoport kíséretét csupán egyetlen próba után ellátó zenekar bizonytalankodásairól.

A gálaprogram csúcspontját a csíkszeredai Hargita Állami Székely Népi Együttes műsora jelentette. A közép-európai turnéjáról nemrég visszatért tánc csoport – mely a Hannoveri Világkiállításon Magyarországot és Romániát is képviselte produkciójával – Ádám Gyula Küküllő menti pontozójával indított. István Ildikó érzelmekkel teli székelyföldi éneke után Timár Sándor körispataki koreográfiája következett. A Magyar Állami Népi Együttes hajdani művészeti vezetője nemrég ünnepelte 70. születésnapját. Az ünnepi műsorára készülvén több, a „hőskorból” származó, emlékezetes Timár-koreográfiát is műsorára tűzött a Hargita, így a sárközi karikázó, a kalotaszegi, majd dél-alföldi oláhos és csárdás az idősebb nézőknek még a nosztalgiazásra is lehetőséget adott. István Ildikó csángó éneke után szatmári és makkfalvi blokk következett. Óriási taps jutalmazta a szatmári ismétlést, amelyhez a virtuóz táncosoknak a zenekarra sem volt már szükségük: maguk diktálták hozzá metronóm-pontossággal a ritmust.

Záhonyi András

ELŐSZÓ

*

Az első kötet lírai dalai után a négy kötetre tervezett Vajdasági magyar népdalok második kötetében balladáink, betyár- és pásztordalaink válogatását találhatja a népzenekedvelő közönség.

A sorozat célja a vajdasági magyar népdalkincs átfogó megismertetése, népszerűsítése. Ezúttal is olyan hagyomány bemutatására törekszünk, mely szövegeiben, dallamaiban méltán képviseli nemcsak a vajdasági, hanem az egész magyarság népzenei értékeit.

Az eddigi közlések és a még napjainkban is folyó gyűjtések lehetővé teszik a vajdasági magyar népesség balladáinak, betyár- és pásztordalainak áttekintését, reprezentatív válogatását. Teljességre most sem törekedhetünk, bár az összegyűlt anyag igen bőséges, területi szempontból mégsem egyenletes. Lehetőség szerint igyekeztünk minél több hozzáférhető magyarlakta helyet képviselni. Másrészt, a nálunk előforduló balladatípusok járulékos dallamai nem feltétlenül érdemesek mind népszerűsítésre, minthogy a népzenei hagyomány törzsökös rétegét nem mindegyik képviseli egyenrangúan.

A kötet anyaga zömmel legrégebbi népzenei örökségünket öleli fel, melyet az új stílusú népdalréteg és a megváltozott életvitel mára már szinte teljesen kitörölt a hagyományörzők emlékezetéből. A népi gyakorlatban csak kivételesen hallható. Ez az anyag nem csak dallamaiban, szövegeiben, hanem előadásmódjában is kivételes értéket képvisel. „Félig ismeri zenei anyanyelvünket, akiben nem él az eredeti hallásképzetéből alakult teljes képe a

népdalnak, aki édeskeveset, vagy éppen semmit sem hallott közvetlenül a néptől. A papírról vagy másodkézből való tolmácsolás (...) előadásmódban, felfogásban nem elégséges. A hagyományos előadásmód jóval hamarabb tűnik, pusztul, mint a hozzá tartozó dallamanyag; bár vidékenként, korosztályonként, sőt személyenként változó mértékben” – írja Olsvai Imre.

A teljesebb megismerés érdekében a kötethez hangzó anyagot is mellékelünk. Ez remélhetőleg népzene-kedvelő fiataljainknak is segít abban, hogy a számukra nehezen tűnő dalok előadásával megbirkózzanak. Ez a kifejezőmód a vele született dallamanyaggal együtt nem csak a népzenei életét látta el. „Köze van még az élethez, mindnyájunk mai életéhez. Megvan benne a magja, terve egy nagy nemzeti zenekultúrának. Ennek kifejlesztése, teljessé tétele a művelt réteg dolga. De csak a néppel való lelki egységben lesz rá ereje. Hogy nemzetet lehessünk, előbb újra meg újra néppé kell lennünk.” A hagyomány formái változhatnak, de lényege ugyanaz marad, amíg él a nép, amelynek lelkét kifejezi. A népdal „igen gyakran remekmű (...) Nem kezdetlegesség, hanem évezredek fejlődésben kiérlelt, leszűródött művészet. Tökéletes, mert kiegyensúlyozott egység az a kultúra, amely létrehozta” – vallja Kodály Zoltán.

Kötetünk összeállításában nagy segítségünkre volt a Jugoszláviai Magyar Művelődési Társaság és a Zentai Városi Múzeum keretében az Illyés Közalapítvány támogatásával létrehozott Vajdasági Magyar Népzenei Archivum. Ez tette lehetővé a forrásanyag áttekintését és a hiteles előadást illusztráló hangzó példák összeválogatását. De köszönet illeti a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézet Népzenei Osztályának munkatársait is, akik ebben a munkában nélkülözhetetlen, értékes segítséget nyújtottak.

Kötetünk 382 balladát, betyár- és pásztordalt tartalmaz. 206 dallammal, és összesen mintegy 680 változatot ölel fel. Kívánjuk, hogy a válogatásban az olvasó ugyanakkora örömét lelje, mint anyagának válogatója. Az előadást illusztráló felvételek pedig technikai és emberi gyarlóságai ellenére is, nyújtsanak élvezetes hangzó élményt, szolgálják a teljesebb stílusismeretet és a hiteles, romlatlan tolmácsolást. Sok sikert az újbóli életre kelteshez! Valamennyiük becses népzenei értékeinket képviseli, méltó arra, hogy közművelődésünkbe beépüljön, értékes hozzájárulása a vajdasági magyarságnak a magyar népzene egészéhez.

Bodor Anikó

Kolozsvár

Marosvásárhely

Gyula

Pécs

Marosvásárhely

Marosvásárhely

Kolozsvár

RÉGIÓK TALÁLKOZÁSA

Sokadalom a vásárok régies neve, de jelent búcsút, ünnepséget is. Millenniumi Sokadalom a Kárpát-medence népművészetének, hagyományainak, népi kismesterségeinek ünnepe. Rendezvénysorozat, amellyel a határon inneni és túli, magyar és nem magyar hagyományörző művészek köszöntötték az 1000 éves keresztény magyar államiaságot, az együtt élő nemzetiségeket és megemlékeztek államalapító Szent István királyunkról.

Az ünnep júniusban Diósgyőrött indult, hogy hat régiót bejárva, hetediként Budapesten, a Hősök terén és a Felvonulási téren, augusztus 20-án legyen méltó befejezése. A rendezvénysorozat mind a hét helyszínére készült egy-egy szállítható harang, mely jelképe kisebb és nagyobb közösségek összetartozásának. A rendezők szándéka az volt, hogy a harangok szava hűjón egybe mindenkit, határon innen és túlról, magyart és nem magyart, a barátság gyülekezetébe. (A harangokat Gombos Miklós, őrbottyáni harangöntő mester készítette.) A helyszínenkénti három napos ünnepségeken a tárgyalgó népművészek, a népzeneészek, néptáncosok, népi játékkészítők, az utcaszínházak művészei és a magyar konyha mesterei mutatták be művészetüket. A találkozóik kiemelt eseménye volt – harmadik napon – a harangáldás, amellyel útjára indították harangjukat a fővárosi ünnepségre. A régiók harangjai végül Budapesten, a Hősök terén találkoztak, s négy napos díszhelyükre, a haranglábakra kerültek: a budapesti, hetedik harang két oldalára, hirdetve a régiók találkozását. (A haranglábakat Szentés Anikó építész tervezte).

A Millenniumi Sokadalomnak hét város történelmi emlékekkel rendelkező része (töbnyire a vár) szolgált helyszínnel:

Diósgyőr (Vár) – június 23-25.

Gyula (Vár) június 30. - július 2.

Pécs (Szent István tér) – július 7-9.

Kolozsvár (Kálvária Templom körüli földvár) – július 14-16.

Komárom (Monostori Erőd) – július 21-22.

Tata (Angol Park) – július 23.

Marosvásárhely (Vár) – július 28-30.

Budapest (Hősök tere és Felvonulási tér) – augusztus 17-20.

A regionális helyszíneken a szervezők elsősorban a környező tájegységek népművészetét igyekeztek bemutatni, s Budapestre is mindezek legjavát delegálták. A fővárosi rendezvény összefoglalta a rendezvénysorozatot. A közönség mindhárom este „Harangok kondulnak” címmel a hivatásos együttesek gálaműsorát láthatta, melyben a hét harang közös játéka emelkedett percek teremtett. A harangok ezúttal is azt a hármas funkciót hirdették, amely köré a hagyományörző közösségekben a mai napig szerveződik használatuk: „az élőket hívom, a holtakat megsiratom, a villámokat megtöröm”.

Elevenítsük fel néhány mondat erejéig a sokadalmakat, időrendben. Az első diósgyőri rendezvény jól szervezett és színvonalas volt, de a csúcsnak ígérkező vasárnap programokat sajnálatos módon elmosta az eső. Csak a harangáldásra derült ki kissé az idő, néhány magasztos percet szerezve a hűséges közönségnek.

A gyulai helyszín kiválasztása, programjaik elrendezése jól szolgálták a három nap sikerességét. A vár előtt elhelyezett színpad, a mestersegeket bemutató pavilonok gyűrűjében, egyszerre biztosított ismerkedést a színpadi színvonalas előadásokkal és a mesteremberek munkáival. A tószínpadi, esti gálaműsorok telt házzal bizonyították az előadók magas szintű felkészültségét. Jó gondolat volt az igényes népművészeti kiállítás megrendezése, amelyet tömegek tekintettek meg. A vásárnap délelőtti harangáldás meghitt hangulatát a nap melegítő sugarai erősítették.

Pécsett a sétányok árnyékat adó fái tették még kellemesebbé az ízekben bővelkedő gasztronómiai élvezeteket. A színpadi műsorok jól példázták a vidék sokarcú néptánc-, népzene kultúráját, az esti táncház forró hangulata pedig tovább erősítette a rendezvény sikerét.

Nagyszámú látogató gyönyörködött a kolozsvári Kálvária-dombon megrendezett sokadalom programjaiban. Jó csoportokat sikerült a szervezőknek odacsalogatni, különösen biztató volt a gyermekcsoportok szíveket melegenítő játéka, amely reménnyel töltött el minden jelenlévőt kulturális értékeink továbbélésére.

A három helyszín – Komarno, Komárom, Tata – programjai közül a tatai bizonyult a legsikeresebbnek, amihez hozzájárult a millenniumi zászló vasárnap, ünnepélyes átadása. A komáromi népművészeti kiállítás rangosan sorakozott a gyulai mellé, így mindkettő méltán kapott helyet a budapesti Felvonulási Téren.

Marosvásárhelyen a várfalak övezte tér jól szolgált a rendezvény eszmeiségét: kiemelt és védelmet nyújtott. Az odalátogatók méltán érezhették magukat a környék népművészetét bemutató szigeten, melynek nem árthat a nap mint nap ránk zúduló globalizáció. Színvonalas csoportokat láthatunk sok helységről, mind a négy nemzetiség kultúráját közvetítve.

A helyszíneket végigjárva állíthatom, hogy a rendezvények egyre erősebben bizonyították a választott „Sokadalom” cím jogosságát. Helyszínről-helyszínre növekedő létszámú látogatóval találkoztam. Budapesten volt a csúcs, ahol a tűző napsütésben is sokan sétáltak a pavilonok között, és sokan pihentek meg, az 1200 fős nézőteret rendszeresen megtöltve, a Hősök terén felállított színpadnál. A 25 pavilonban 110 mester tartott bemutatót. Napközben a Hősök terei színpadon 50 csoport, a népzenei színpadon 35 zenekar, az utcaszínházi téren 18 társulat mutatkozott be a négy nap alatt. Két népművészeti kiállítás fogadta a látogatókat, és akadt bőven lehetőség a gasztronómiai élvezetekre is. Mindezeket megfejeelve a nézőtér a gálaműsorokhoz minden este kicsinek bizonyult.

Örömmel nyugtázhatjuk tehát, hogy sokadalom volt 2000-ben júniustól augusztusig, Millenniumi Sokadalom!

Köszönet érte a Millenniumi Kormánybiztos Hivatalának, a támogatóknak, és a rendezőknek.

Kép és szöveg: Stoller Antal

HARANGOK KONDULNAK – MILLENNIUMI SOKADALOM – GÁLAMŰSOR
BUDAPEST, HŐSÖK TERE, 2000. AUGUSZTUS 17., 18., 19.

Közreműködtek:

Magyar Állami Népi Együttes és Zenekara

Művészeti vezető: Sebő Ferenc

Budapest Táncegyüttes és Zenekara

Művészeti vezető: Zsuráfszki Zoltán

BM Duna Művészegyüttes

Művészeti vezető: Mucsi János

Honvéd Együttes Tánccsínháza és a Hegedős együttes

Művészeti vezető: Novák Ferenc

Bihari János Táncegyüttes Gyermekcsoportja

Martonvásári Művészeti Iskola „Villó” Gyermekcsoportja

Odessa Klezmer Band

Vujicsics együttes és Söndörgő zenekar

Marosvásárhelyi Színművészeti Egyetem Szentgyörgyi István

tagozat IV. éves hallgatói

Herczku Ágnes, Micura Mónika, Sebő Ferenc, Szvárák Kati

Látványtervező: Szentés Anikó

Világítás: Balogh József, Simon Balázs

Zenei vezető: Rosta László

Művészeti vezető: Novák Ferenc

Főszervező: Stoller Antal

Rendező: Novák Eszter

Technika: Vona-Lite Kft.

„Meg kell a búzának érni...”

— GONDOLATOK EGY NÉPDALÉNEKLÉSI VERSENY KAPCSÁN —

A címben idézett népdal talán mottója is lehetne a Debrecenben december 1-2-án megrendezett Északkelet-Magyarországi Regionális Népdaléneklési Versenynek. Tudom, hogy számos hasonló, kisebb tájegységet átfogó bemutatót, versenyt szerveznek az országban, így ez a hír önmagában még nem rendkívüli, bár öröndetes. Amiért mégis úgy érzem, hogy szélesebb körben is érdemes hírt adni erről a találkozóról, az a versenyen tapasztalható magas színvonal.

A versenyt a debreceni Vörösmarty Mihály Általános Iskola lelkes tanári kara szervezte és bonyolította.

A főszervező, Szebenyi Sára ennek kapcsán a következőket nyilatkozta: *Tavaly részt vettünk a mohácsi népdal versenyen. Látva az ottani rendezést, elhatároztuk, hogy mi is szervezünk hasonlókat. De szerettük volna, ha a mi rendezvényünk mégis más lenne, mint a mohácsi. Ezért egyrészt a tíz év alatti korosztály számára is lehetőséget biztosítottunk a bemutatkozásra. Másrészt pedig a kiírásban két csokrot kértünk a gyerekektől: egy hajdúsági, illetve Felső-Tisza vidéki és egy szabadon választott összeállítást. Úgy gondoltuk, hogy ezáltal több lehetőséget kapnak a versenyzők a bemutatkozásra, és alkalmat adunk arra is, hogy a közkedvelt, divatos tájegységek mellett a helyi dallamanyagot is népszerűsítsük.*

Tavaly rendeztük az első versenyünket megyei szinten. Sokat köszönhetünk Bence Lászlóné Jutka néninek, aki rengeteget segített a szervezésben, és a zsűri elnökséget is elvállalta. Az idén már szélesebb körben szerveztünk, Hajdú-Bihar mellett Szabolcs-Szatmár-Bereg megyéből is jöttek énekes gyerekek. Az elődöntőn résztvevő 51 versenyző közül 24 került a döntőbe.

A zsűri elnöke Olsvai Imre, az MTA Zenetudományi Intézetének főmunkatársa, tagjai pedig Bence Lászlóné dr. Mező Judit, népzenekutató, Kedvesné Herczeg László, a DESZ Konzervatóriumának népzene tanára, Szathmári Károly karnagy, népdalgyűjtő, Valter Judit, a Kodály Zoltán Zeneművészeti Szakiskola tanára és e cikk írója voltak.

A verseny értékelésekor megfogalmazódó gondolatok közül szeretnék néhányat közzétenni, mert megítélésem szerint megállapításaik általánosan érvényesek a jelenlegi helyzetre.

Bence Lászlóné dr. Mező Judit: *Megvallom, őszintén elámultam az elmúlt évtized pozitív irányú fejlődésén. A megyei verseny is nagy élmény volt számomra, de az anyagban és az előadás hitelességében a mostani találkozótöbbit mutat. A városi gyerekek körében is magas színvonalú a hagyomány átvétele, köszönhetően az utóbbi időben megjelent népzenei kiadványoknak, hangzóanyagoknak és a kitűnő felkészítő tanároknak. Csodálatos, hogy már az általános iskolában, a legkisebbek körében is ilyen színvonalon ismerik és művelik énekes hagyományainkat.*

Olsvai Imre: *Először vettem részt az Északkelet-Magyarországi Regionális Népdaléneklési Versenyen. A gyerekek tudásszintje ma már olyan magas, olyan meggyőző, hogy az utóbbi 5-10 évben folyamatosan ámulatra késztet. Most már a 13-14 évesek vannak azon a szinten, mint 20 évvel ezelőtt a 17-18 évesek. Nemcsak általában érzik a régi stílusú előadás csínját-bínját, hanem olyan technikai tudással és olyan lelkiállattal tudnak énekelni, hogy a tempó, a díszítések, az egész dallam megformálása felnőtt szinten, felnőtt érettséggel szólal meg, mégsem érezzük idegennek egy tizenéves lelkivilágától. Érződik, hogy sok anyagot hallgatnak felvételtől, és a szakmai felkészítés is jó kezekben van. Tehát a tanárok jó része kellő képzettséggel, jó stílusérzéssel tudja kiválogatni azokat a legértékesebb, legjellegzetesebb dal-alamokat, melyek egy-egy tájegységre jellemzőek. Sőt, nemcsak a felvételtől megtanult dallamok szólaltak meg hitelesen a versenyen, hanem azok is, melyeket kottafejkről varázsoltak élővé. Ez mind örömet szerző és bizakodást keltő jelenség. Most kezd valóra válni az a bartóki-kodályi álom, hogy legyen a népzene is újra mindenkié. Valóban egyre többeké lesz. Ugyan nem egyik napról a másikra, de az idő meghozza mindannak a gyümölcsét, amit régen még ők és*

sokan mások vetettek el. A fejlődés jele az is, hogy a kisebb régiók is magukra találnak. Bizonyítja ezt, hogy minden versenyzőnek fel kellett készülnie a régió népdalanyagából is. E tekintetben azonban nem árt az óvatosság, hiszen olykor mūdál is kerülhet az anyagba. Különösen akkor nehéz ennek felismerése, ha a felvételen egy jó nevű, jó stílusérzéssel rendelkező népművész énekel.

Fontos tehát ezeken a találkozókön, hogy a gyerekek megismerkedhetnek szűkebb hazájuk sajátos színeivel. De az is érdeme a versenynek, hogy szabadon választott népdalok bemutatására is sor kerülhetett. Az, hogy egymást hallják a gyerekek, buzdítóan hat és az ismereteiket is gyarapítja. Nyilván, aki a zóborvidéki dalokat választotta, annak a dunántúli, gyimesvölgyi dallamok újak, aki Erdélyt választotta, annak Szlavónia, Alföld, Felföld jelent újat, többletet. Tehát egy olyan nemzedék kezd felnőni, amely számára az egész magyar népzenei hagyomány egy nagy egységes kulturális örökségként jelenik meg.

Kedvesné Herczeg Mária: *Úgy jöttem el erre az alkalomra, hogy egy általános iskolás korosztály számára szervezett népdaléneklési versenyen veszek részt. Sokszor voltam hasonló találkozókön, vártam azt az élményt, amit eddig is kaptam. Ehelyett ez a mostani verseny egészen mást mutatott. Mind a dalválasztás, a technikai tudás, mind a dalok stílusos, átélt előadása meggyőző volt. Úgy gondolom, ez a találkozó magasabbra emelte a mércét, mint amit az eddigiekben tapasztaltam. Ebben biztosan nagy szerepe van a Nyíregyházi Főiskola kezdeményezésének, az ének-népzene szaknak, melynek eredményeképpen már több ott végzett tanár működik a térségben, s ez a gyerekek teljesítményében is megmutatkozik. Úgy gondolom, hogy ha a gyerekeket értő emberek tanítják, akkor erre ők értő módon reagálnak. Nemcsak a gyerekeknek, hanem tanáraiknak is fontosak ezek a találkozók, hiszen a versenyen szerzett élmények, tapasztalatok segíthetik a további szakmai fejlődést. A továbbiakban annak a felelőssége is mindannyiunk előtt áll, hogyan tudjuk az anyagot folya-*

Bartók Béla Zeneiskola, Hajdúböszörmény (vezető: Bárdosi Ildikó)
Simonffy Emil Zeneiskola, Debrecen (vezető: Sáriné Szebenyi Judit)

Gyökös Szilvia felvétele

matosan biztosítani, mert úgy gondolom e verseny alapján, hogy nő az érdeklődés. A meglévő gyűjtések gondozása, publikussá tétele, a hozzáférhető anyag bővítése előttünk áll.

Számomra is nagy élményt jelentett ez a verseny. A résztvevő gyerekek a legkisebbektől a legnagyobbakig életkorukhoz, egyéniségükhöz illő műsort választottak. Tetszett, hogy a kötelezően kért dalsokrok felvonultatták e térség legszebb, kevésbé közismert dallamait is. A sok résztvevő ellenére sem tapasztaltuk egy-egy dal sokszori előfordulását. Meglepő és öröm volt a hiteles, stílusos előadásokat hallani még a legkisebbektől is. A szervezők ellensúlyozták a túlságosan divatosá vált, attraktív (elnézést a kifejezésért) táji stílusok arányát, bizonyítva ezzel, hogy az egyszerűbbnek tűnő stílusokat is lehet jó ízzel, élményszerűen énekelni. A jó szakmai színvonal mellett a körültekintő és alapos szervezés is biztosította a verseny jó hangulatát, ami véleményem szerint a további fejlődés, a jó légkör megtartása miatt is nagyon fontos.

Ha valakinek az érdeklődését felkeltette ez a cikk, a későbbiek folyamán – tájékoztató jelleggel – hangzóanyag áll majd rendelkezésre: a verseny döntőjének műsorát ugyanis CD-re rögzítették, és ígéretet kaptunk, hogy a Táncház Egyesület rendelkezésére bocsátanak egy példányt.

Ez a verseny felhívja mindannyiunk figyelmét arra a felelősségre, amit az utánunk jövő tehetséges nemzedék(ek) nevelése jelent.

Juhász Erika

HÍREK A KELETI SZÉLRŐL

Az elmúlt számban hírt adtunk Joób Árpád vállalkozásáról: egy újabb Szabolcs-Szatmár-Bereg megyei kiadvány előmunkálatairól. Sajnos, anyagi okok miatt e válogatás megjelenése csúszik.

Azt azonban örömmel jelenthetjük, hogy egy másik válogatás hamarosan megjelenik, mely hajdúsági és szabolcsi dallamokat tesz közzé, Joób Árpád szerkesztésében.

A „Debrecennek van egy vize...” címet viselő antológia Törő Gábor (Püspökladány), B. Nagy Ferenc (Nádudvar), Kurtyán Györgyné, Lázár Mihályné (Nyíradony), Balázs Jánosné (Aradványpusztá), Tanka Gábor (Tiszacsege) énekesek eddig gyűjtött anyagából mutat be jellegzetes dallamokat. A válogatást a püspökladányi Gali Sándor és Oláh Sándor citera, valamint Nádházi József nyelvű-játéka színesíti.

Emellett külön kiadványban szándékoznak megjelentetni azokat az 1981-ben már elkészült lejegyzéseket, melyek Kurtyán Györgyné, Lázár Mihályné nyíradonyi és Balázs Jánosné aradványpusztai énekes asszonyok legszebb dalait tartalmazzák. A lejegyzéseket Dévai János, Joób Árpád és Szabó Viola készítették, lektorálta Olsvai Imre. Izgalommal várjuk a tervezett anyagok mielőbbi megjelenését.

Minden kedves olvasónak ezúton kívánunk békés, boldog karácsonyi ünnepeket és boldog új évet!

„Új esztendő, vígságszerző
Most kezd újulni
Újulás víg örömet
Most kezd hirdetni.”

„Adja Isten, hogy esztendő ilyenkor is megérhessünk, de nem ilyen búval, bánattal, hanem szebb vígadózó napokkal!”

Budapesti Tavasz Fesztivál Népzene, néptánc ajánlat

MÁRCIUS 16., 19.00 THÁLIA SZÍNHÁZ
Bihari János Táncgyűttes:
Arcképek – bemutató

MÁRCIUS 17., 10.00 - 05.00
SAP RENDEZVÉNYCSARNOK
Budapest Folkfesztivál
Koncert, játszóház és tánc ház – kicsiknek és nagyoknak
(Helyszín-egyeztetési okokból a XX. Országos Táncszínház Találkozó és Kirakodóvásár június 1-3-án a Budapesti Vásárközpontban kerül megrendezésre.)

MÁRCIUS 24., 19.30 THÁLIA SZÍNHÁZ
A Millenniumi Országos Cigányzenekari Verseny győzteseinek gálaműsora
Közreműködik: a 100 Roma Virtuóz Cigányzenekar

MÁRCIUS 28., 19.30 ZENEAKADÉMIA
A Muzsikás együttes és Sebestyén Márta koncertje, vendég: Jandó Jenő

MÁRCIUS 31., 19.00
FŐVÁROSI NAGYCIRKUSZ
Honvéd Táncszínház / Budapest Táncgyűttes és vendégei: Tavasz varázslat
Soha nem került sor arra, hogy a tavasz szokások sokasága színpadi változatban ott kerüljenek bemutatásra ahová valók: a Cirkuszban. A Kárpát-medencei népek minden tél búcsúztató, farsangi szokásai, termékenységi rítusai telis - tele vannak bohóc tréfákba illő pillanatokkal. A regölés, rönkhúzás, kormozás, busójárás, stb. mind a cirkusz porondjára illik. Ezt a nagy kavalkádot felnőtt és gyerek táncosok játékát gazdagítják artiszták, zsonglőrök és varázslók produkciói. Néhány énekes színész biztosítja a hol tréfás, néha pajzán és lírai dalok magas színvonalú előadását.

MÁRCIUS 31., 19.30 PESTI VIGADÓ
100 tagú Budapest Cigányzenekar

ÁPRILIS 1., 15.00
FŐVÁROSI NAGYCIRKUSZ
Honvéd Táncszínház / Budapest Táncgyűttes és vendégei: Tavasz varázslat

www.festivalcity.hu

ÚJ FOLKLÓRSOROZAT

Az Európai Folklór Intézet (EFI) ezzel a kötettel útjára indít egy új folklór anyagközlő sorozatot, melynek a FOLKLÓR nevet adtuk a kiadóval, a francia L'Harmattan magyar fiókjával egyetértésben, hogy megkülönböztessük a MTA Néprajzi Intézetének valamikori Folklór Archívumától, amelyet még 1973-ban indított útjára e sorok írója. Az utóbbi években megtrikultak a szövegközlő kiadványok, egyáltalán a kutatás alapadatait közlő publikációk.

Mivel az Európai Folklór Intézet egyik alapvető célkitűzése és feladata a hagyományos kultúra és folklór emlékeinek közzététele, terjesztése, ezért úgy határoztunk, hogy támogatjuk az olyan gyűjtések megjelenését, amelyek új, korábban ismeretlen anyagot adnak közre. Különösen, ha maga a műfaj, vagy a feldolgozás eltér a megszokottól. Ilyen lehet egy alapos szöveggyűjtemény, amely témáját vagy a gyűjtés helyét – esetleg idejét – tekintve unikális. Szeretnénk régebbi, még sohasem publikált anyagokat is megjelentetni. Ily módon a kutatás és a tisztelt olvasó egyaránt gazdagodhat.

Célunk ezzel a sorozattal az, hogy visszaadjunk valamit azoknak, akikről a gyűjtők annak idején lejegyezték a szövegeket, vagyis az adatok közlőinek és azok leszármazottainak.

Hoppál Mihály

MEGJELENÉS ELŐTT ÁLLÓ KÖTETEK

Hála József – ifj. Kodolányi János (szerk.):

Jankó János oroszországi levelei

Nagy Ilona: Apokrif evangéliumok, népkönyvek, folklór

Kocsis Rózsi: Nyitott könyv a lelkem – egy anya vallomása

A hét bolondok - török népmese

Hol volt, hol nem volt, amikor az anyám az apámat bölcsőben ringatta, és a patkány borbély volt, volt egy család, amely magát „a hét bolondok”-nak nevezte. Bolond volt az apa meg az anya, meg a menyük is, csak a fiúnak volt helyén az esze. Sokat búsult emiatt a fiú, sokat törte a fejét, de nem tudott mit tenni.

Egy nap a fiú anyja meg a felesége vizet gyűjtöttek a kert sarkába, hoztak egy csónakot, és beleültek, s azt képzelték, hogy egy nagy tengeren hajóznak. Kérdezte a fiú, hogy mit csinálnak, erre azt felelték, hogy világ körüli útra indultak.

Elbúsult a fiú, s bánatában odament az apjához. Az meg a sárga tehenével játszott.

A fiú úgy érezte, nem bírja ki tovább közöttük, el kell szöknie innen.

Ment, mendegélt hegyeken-völgyeken, míg egyszer meglátott egy asszonyt, aki egy zsákkal állt a háza előtt, kinyitotta a zsák száját, aztán a napra nézett, s végül, mintha a zsák teli volna, fölemelte a zsákot, és bevette a házba.

Kisvártatva visszajött sírva, és hezgett minden elől. Nem értette a fiú, hát megkérdezte az asszonytól, hogy mit csinál.

Jaj, Fiam - mondta az asszony -, a nap nem süt be a házamba, én meg zsákban cipelem be, de ahogy beérek, eltűnik. Ezért sírok.

Megcsóválta a fiú a fejét.

- Öreganyám, így sohase fogod bevinni, várj, majd én segítek.

Azzal ablakot vágott a háznak a nap felé néző falára. Amikor az asszony meglátta, hogy beragyog a nap a házba, azt se tudta, mit csináljon örömeiben.

- Az Isten küldött téged, fiam. Ne menj sehová, maradj itt, s kérj tőlem, amit csak akarsz.

- Nem kérek én tőled semmit, Öreganyám, de az igaz, hogy pár napja egy falat kenyeret se ettem.

Az asszony erre bőséges asztalt terített. Evett a fiú, aztán megint útnak indult.

Ment, mendegélt, míg meg nem látott egy labodalmas menetet. Csatlakozott hozzájuk. Amikor megérkeztek, nagy vita támadt. Kérdezte az okát. Azt felelték, hogy a meny-asszony túl magas, nem tud az ajtón bemenni, s most azon vitáznak, hogy a menyasszonynak a fejét vagy a lábát vágják le, hogy beférjen. Ezt hallva a fiú odasietett a vitalkozókhoz, mondta, hogy a dolog nagyon egyszerű, és arra kérte a menyasszonyt, hogy hajtsa le a fejét. Csodálkoztak az emberek, hogy ilyen egyszerűen el lehetett intézni.

- Téged az Isten küldött hozzánk. Kívánj tőlünk, amit csak akarsz.

- Nem kérek én semmit - mondta a fiú - elég, ha egy asztalt terítek nekem.

Nem akarták elengedni, amikor jóllakott, nehezen szabadult el tőlük. Ment, mendegélt hegyen-völgyön, hat hónapig meg egy őszön, amikor egy folyó mellett két asszonyt látott. Anya és leánya, hangosan sírtak, jajveszékellek.

- Ebbe a bánatba meg kell a szívnek hasadni, lányom - zokogta az idősebb.

- Mi az a nagy bánat, Öreganyám? - kérdezte a fiú.

- Ne is kérdezd, fiam - felelte. - Ha a lányom hozzámegy a szultán fiához, aztán ha egy gyönyörű kis fiút szül neki, és ha az a gyerek beleesik a folyóba, és meghal, ne hasadjon meg az ember szíve?

- Hozzáment a lányod a szultán fiához? - kérdezte erre a fiú.

- Nem - mondta az asszony.

- És született már fia a lányodnak? Meg is halt az a fiú?

- Nem, nem - felelt az asszony.

- Akkor nincs is miért sírni - mondta a fiú.

- Igaz is, nincs miért sírni - örvendezett az anya meg a lánya. - Megszabadítottál a bánatunktól, kívánj, amit csak akarsz.

- Napok óta nem ettem kenyeret. Ha adsz egy darabot, az nekem elég.

Az asszony mindjárt bőséges asztalt terített. A fiú jóllakott, aztán így szólt:

- Még mindig a legjobbak az én bolondjaim.

Megint útnak indult, hegyen-völgyön át hazatért a falujába. Mikor hazaért, apja, anyja meg a felesége még mindig ugyanazzal foglalatoshodtak, mint amikor útnak indult. Azt se vették észre, hogy a fiú elment, azt se, hogy visszajött.

- Még mind az én bolondjaim a legjobbak - mondta újra a fiú -, őket kell elviselnem.

És velük élt, amíg meg nem halt. (Jasnádi Edit fordítása)

Az emberi élet legjelentősebb pontja a házasság, a lakodalom napja. Nemcsak az egyén életében, hanem a közvetlen közösség, a család és a rokonság életében is. A hagyományos paraszti társadalomban az élet minden területét kötelező érvényű szabályok hálózta be, melyek megszabták az egyén cselekvéseit, az élet minden helyzetében. Nem volt kivétel a lakodalom sem. A hagyomány szava előírta a viselet és a viselkedés helyes formáit az egyén számára. A közösség, a család számára pedig sokszor anyagi erejüket meghaladó lakodalom tartását követelte meg. Ilyenkor a bőség fitogtatása tulajdonképpen a tágabb közösségnek szólt, a falu egész népének, hiszen abból ítélték meg a családok, hogy milyen gazdag esküvőt tudtak tartani. A társadalmi-gazdasági alapok mellett meg kell látni azt is, hogy e szokások mélyén ott van az ősi termékenység-varázsló gondolatcsíra: az ifjú pár első napja legyen boldog, gazdagságban tobzódó, hogy aztán hasonlókat éljenek később is.

A kéziratos vőfélykönyvet 1972-ben kaptam Szék községben (Sic, Jud. Cluj – Románia) Csorba Istvántól. Nyűtt, elhasznált állapotú és a különféle névbejegyzések is mutatják, hogy gyakorta használatban volt, a „vőfének” kimásolták belőle, ami nekik tetszett, s aztán továbbadták Karsai Mihály szép kézírású füzetét.

A lakodalom minden mozzanatát a vőfély – hol a nagy, hol meg a kisebb – verssel jelezte. A kéziratos füzetben nem pontosan a széki lakodalom menetének megfelelő sorrendben voltak a versek és az egyes időpontokhoz (a menyasszony búcsúja, vagy az ital bevétele) többféle változat volt található. Ezért – és a szabott terjedelem miatt – válogatnunk kellett a rendelkezésünkre álló anyagból. Tudjuk: a vőfélykönyvek deákos, meg-megdőccenő verssorai nem a régi stílusú népdalok, népballadák „tisza forrásai” – mégis igazságtalanság lenne nem észrevenni a humor találó képeit, és az eltalált ritmusú jó sorokat. E deákos-népies ízü „költészet” tetszett a lakodalmass közönségnek, s a népi kultúra egészéről alkotott képünket ez a részlet is gazdagítja – így lesz teljes...

A két kötet előszavát írta: Hoppál Mihály

Bosnyák Sándor az ötvenes évek végétől kötetekre való értékes folklórszöveget gyűjtött, így a magyar néphit, hiedelem- és történeti mondák terén talán neki van a legnagyobb gyűjteménye. Ezekből a szövegekből igyekszünk minél többet megjelentetni a közeljövőben, s ezúttal két gyűjtését közöljük. Népi álmofejtésekben összeállított kötete unikális értékű, különösen, mert sok moldvai adat is található benne. Az utóbbi évtizedekben máshol is megjelentek a népi álmójóslatok antropológiai-pszichológiai és folklórisztikai vizsgálata. Bosnyák 1986-ban írt bevezető tanulmányával szinte egyidőben készült a *Dreaming* című kötet, amelyet Barbara Tedlock szerkesztett (*Dreaming: Anthropological and Psychological Interpretations*. Edited by Barbara Tedlock. Cambridge, 1987, Cambridge University Press.), és amelynek szerzői a korábban alig kutatott téma antropológiai megközelítését tűzték ki célul. Az utóbbi években nemcsak az amerikai antropológusok, de az európai kutatók is intenzíven foglalkoznak a témával, így a finn Anniki Kaivola-Bregenhÿj (*From Dream to Interpretation*. *International Folklore Review*, No. 7. 1990.) vagy Iain R. Edgar (*Dreamwork, Anthropology and the Caring Profession*. Avebury, 1995, Aldershot.). Reméljük, hogy ez az írás a hazai kutatók figyelmét felkeltve a téma korszerű szemléletű vizsgálatára ösztönöz.

A kötet olvasói közül bizonyára többen lesznek olyanok is, akik a költői megfogalmazású szövegek szépségéért, vagy egyszerűen magukért a hagyományörző álmomagyarázatokért fogják majd elolvasni Bosnyák Sándor gyűjtését, éppúgy mint a *Macónkai aranyalma* című második részt, melyben a szerző több évtizeden át tartó, a palócság körében végzett kutatásait tesszük közzé. Ezek a Pásztor környéki falvak hitvilágát, történeti tudatát, álmommal kapcsolatos hiedelmeit mutatják be.

Kellemes álmofejtést – és álmokat – a Kedves Olvasónak.

VÉRNÁSZ

Lorca és az őrkői cigányok

2000. október 13-án a budapesti Thália Színházban a sepsiszentgyörgyi Háromszék Táncegyüttes rendhagyó produkcióval lépett színpadra. Az előadás Várnász címmel Federico Garcia Lorca verseinek felhasználásával az őrkői cigányok tánc-hagyományait mutatta be.

Lorca a spanyol bölcsődalok kapcsán így ír a népdalról: „A történelem indulati elemei, dátumokhoz és fényekhez nem kapcsolódó fényei a dallamba és az édes-ségekre menekülnek. A spanyol szerelem és a spanyol szellők az énekben és a mézes mandulakenyérben élnek tovább, ezek hozzák magukkal a holt korok eleven életét, nem pedig a kövek, a hangok, az emberek jelleme, sőt még a nyelv sem.” Nem mondható-e el ugyanez a mi népdalainkról? Ha nagyító alá vesszük a kérdést, már könnyen érthetővé válik, hogy egy spanyol költő versei miként adhatnak keretet a Sepsiszentgyörgy szélén élő őrkői cigányok táncainak, hagyományainak megjelenítéséhez.

Spanyolország társadalmi fejlődése sok tekintetben hasonlatos hazánkéhoz.

A hajdani világhatalom hanyatlásának elhúzódó, hosszú korszakában évszázadokon keresztül alig változott az élet, a feudális kötöttségek szívósan továbbéltek, a gazdaság fejlődése megtorpant. Ugyancsak közös vonás a lakosság etni-

Nagy László, aki nem véletlenül fordította Lorca verseit, így vélekedik saját költészetéről: „A folklórban az édes és könnyű sablon helyett keresem az összetettebb, dinamikusabb szöveg és dallamritmust, az abszurditásig teljes képet, a komor de szabad lendületet.” Lorcaról írt verse tömör és frappáns bizonyítéka lelki rokonságuknak.

LORCA

Álmodom a csodák korát
hol a halál se halál
kaszabolt fejek ti dicsők
véres hó suhog alá
hol a szalagok közt tovább
dalol a metszett torok
zsugorodnak zsoldos-pofák
rogynak a ló-tomporok
hol a tépett haj s hó-zene
seregre tébolyt hozó
tábortüzek fulladnak el
s nem tud elállni a hó
királyi arc attól bomol
fekélye minden pehely
hol naiv álom teljesül
bűnös a bűnért felel

kai sokszínűsége. A spanyol korántsem egységes nemzet, vannak közöttük andalúzok, aragóniaiak, kasztíliaiak, asztúriaiak, baszkok, katalánok..., ahogyan nálunk is megtalálhatók németek, szlovákok, románok, cigányok, szerbek, horvátok stb. S mindkét ország befogadta azt a népet, amelyet Európa szerte „vándor” jelzővel illettek, és a mai napig jórészt megőrizte különállását: a cigányt.

A táncukat Martin György így jellemzi: „A cigánytáncok általános előadási sajátossága ez az elemi erejű, túlfűtött, olykor az extázisig is fokozódó átélés, amellyel ma már szinte csak az Európán kívüli népek körében találkozunk. Az érzelmi, hangulati túlfűtöttség az arcjátékban, a hangkitörésekben éppúgy megnyilvánul, mint a lazább, szertelenebb magatartásban, valamint bizonyos obszcén mozdulatok, gesztusok gátlástalan alkalmazásában.”

Lorca a dél-spanyolországi flandriaiakról (akiket cigányoknak vagy flamenócoknak is hívnak) pedig a következőket írja: „...akár énekelnek, akár táncolnak, akár hangszeren játszanak, tudják, hogy semmiféle hevület nem lehetséges a 'duende' nélkül.” Ilyen duendében lehetett része annak, aki 1970-75 között látta An-

tonio Gades együttesét, akik többször jártak Magyarországon. Gades a spanyol táncot a maga valóságában rendezte színpadra. Szinte semmilyen díszletet nem alkalmazott, egyedül a táncos volt fontos számára, aki nemcsak táncolt, hanem énekelt, zenélt, saját magán hordozta egész népe életérzéseit, vágyait, álmait, szenvedéseit.

Aki olvasta Lorca-t vagy látta Gades-t, nem volt nehéz átélnie a Thália Színházban a sepsiszentgyörgyiek Várnász című műsorát. Az Orza Călin örköi cigányok körében végzett gyűjtései, élményei alapján Bocskári László által rendezett produkció (zenéjét összeállította: Könczei Árpád) csak olyan alkotók és előadók nagyszerű munkájaként jöhetett létre, akik nap mint nap szívják magukba ezt a létformát, ott élnek és alkotnak körülöttük.

Lorca idézetei, szimbólumvilága tökéletes aláfestését adták az eseményeknek, melyek – a Gadesnél is megszokott – teljesen lecsupaszított fény- és színpadtechnikai megoldásokkal idézte fel egy nép gazdag érzelm- és mozgásvilágát.

A színész, táncos, énekes szerepek nem váltak szét, s az átélés némely szereplőnél szinte az extázisig fokozódott, mely a nézőt is teljesen magával ragad-

ta. Az eredeti, archaikus táncanyagot kiválóan egészítette ki az Uray Péter által betanított néhány kontakt-tánc elem. A természetes mozgástól elütő mozgáselemek, a „halál” és a „hold” egyetemes szimbólumok ábrázolásának különös művészi erőt kölcsönöztek.

Az örköi cigányok táncának és Gades társulata előadásának közös jellemzője, hogy a külső szemlélő a szóló táncost vagy párt, illetve az éppen nem táncoló személyeket azonos hevületben látja. A

sepsiszentgyörgyieknél ugyancsak megfigyelhető volt a „kar” hihetetlen ereje, mellyel körülvette az éppen táncolókat.

A tradíciók megőrzése az etnikumok fennmaradásának egyik alapfeltétele. Európa két, egymástól távol eső helyén is megfigyelhető, hogy milyen erősen őrzi identitását a cigánység. Az asszimilációtól megőrzi őt merőben eltérő kultúrája, mentalitása, valamint akarata saját hagyományának megőrzésére.

Kiss Zsuzsanna

Ki az eget megkerüli...

Erdélyi népzene • Kis-Küküllő mente, Vízmellék

BÁRDOSI ILDIKÓ nemes és nehéz feladatra vállalkozott, szűkebb szülőföldjének népzenejéből válogatott össze egy lemezre való. Az erdélyi magyarok sorsa a XX. század második felében szorosabban kötődött a nagyvárosokhoz, a szellemi, kulturális központokhoz. (Ez alól egyedül a Székelyföld a kivétel, ahol a magyarság megőrizte egy tömbben élő többségét.) A perifériára szoruló közép-erdélyi, Kis-Küküllő menti magyarság szinte a mai napig megőrizte hagyományos népi kultúráját. A vidék hangszeres és vokális zenéje a mai népzenei mozgalomban – a szászcsávási zenekar nemzetközi hírneve ellenére – még mindig kevésbé ismert. Ez érvényes a tánc hagyományra is: az egyik legjellegzetesebb erdélyi magyar férfitánc, a pontozó vagy a román haidau ritkán és kevesek által művelt táncok közé tartozik.

Ezt a hiányt igyekeznek sikeresen pótolni Bárdosi Ildikó és az őt kísérő Téka együttes. (A zenekar számára jól ismert a Maros-Küküllő menti hangszeres népzene, magyarbecsei gyűjtésükből már több hangfelvétel is készült.) A zene változatosságát Juhász Zoltán furulyás és Németh Ferenc énekes közreműködése is segíti. Külön érdekesség a ma már nem létező, de történeti forrásokban említett erdélyi tekerőjáték felelevenítése (Havasréti Pál).

Az énekelt tánczenék, lírai dalok, lassú asztali nóták, katonadalok, névnapköszöntők és karácsonyi kántálás teszik izgalmassá ezt az összeállítást. A legnagyobb érték – s talán a legszebb is – a három klasszikus ballada Kis-Küküllő menti változata. A vidéket reprezentáló tizenegy szótagos, régi stílusú, táncra is alkalmas népdalok remélhetőleg szintén kellő visszhangra találnak a népzene kedvelők körében.

Könczei Árpád

FOTÓ: PATAKI ZSOLT

A *Jelenlévő múlt* könyvsorozat darabjai (az itt nem említettekkel együtt) a felnövekvő generációk részére nyújtanak olyan alapvető ismereteket, amelyeket vagy egyáltalán nem, vagy csak nagy türelmet igénylő, hosszás búvárkodás eredményeként gyűjthetnének össze kis példányszámú és nehezen hozzáférhető, régebbi kiadványokból. A kötetek e kiadói vállalkozás nélkül ebben a formában belátható időn belül biztosan nem jelenhettek volna meg.

A *magyar nép és nemzetiségeinek tánc-kultúrája*, Felföldi László és Pesovár Ernő szerkesztésében (1997, Illusztráció: táncírások, fényképek, reprodukciók, kották), a kézikönyv jellegű hasznos tanulmánygyűjtemények közé sorolható. [Az első kiadás sajnos szinte hemzseg a kisebb-nagyobb, néhol értelemzavaró szerkesztési és sajtóhibáktól, de ebből szerencsére csak viszonylag kevés példány jelent meg.] A munka két nagy belső egységre tagolódik. Minthogy az első – és terjedelmében nagyobb – rész tartalma *A magyar nép tánc-kultúrája*, teljes mértékben megegyezik a *Magyar Néprajz VI.* (Népzene – Néptánc – Népi játék) kötetében 1990-ben megjelent középső fejezettel (szerzői: Felföldi László, Martin György, Pesovár Ernő és Pesovár Ferenc), e helyütt szükségtelen részletesen tárgyalni.

A második rész, a *Nemzetiségeink tánc-hagyományja*, a Magyarország területén élő nemzetiségek, valamint a határon túli magyarok tánc-hagyományának témaköréből közöl írásokat – kissé egyenetlen hangsúlyokkal. *A magyarországi délszláv népek tánc-hagyományja* címet viselő tömör összefoglalót a *Maros menti szerbek táncairól* szóló – a táncalkalmak tárgyalásától eltekintve – részletekbe menően alapos tanulmány követi (mindkettő Felföldi László tollából). *A magyarországi szlovákság tánc-kultúrája* című írást Pesovár Ernőtől olvashatjuk, melynek legfőbb tanulsága, hogy „a hazai szlovákság tánc-kultúrája összefonódott környezetének

Jelenlévő múlt

Hiánypótló régi-új kiadványok

A budapesti *Planétás* könyvkiadó Lelkes Lajos igazgató irányításával – akit e tevékenység elismeréseként a Magyar Néprajzi Társaság 1999. június 9-én *belföldi tiszteletbeli tagjává választott* – nagyszabású vállalkozásba kezdett, amikor 1997-ben elindította *Jelenlévő múlt* sorozatcímén a népi kultúra különböző ágaival foglalkozó kiadványait. A kötetek többségükben *a pedagógusképzésben javasolt tankönyvek is*. Az alábbiakban a sorozat két, zenével és táncsal foglalkozó darabját mutatjuk be.

tánc-kultúrájával, s e hasonulással szervesen illeszkedik a két magyarországi táncdialektus [...] összképébe” (388. o.). Martin György a *Magyar néptánc-kutatás Szlovákiában* című tanulmánya (a kutatási eredmények összefoglaló ismertetésén túl) ugyancsak a közös jegyeket, a Kárpát-medence tánc-kultúrájának egységességét hangsúlyozza. Martin következő publikációja, *A magyar és román tánc-folklor viszonya az európai összefüggések tükrében* lényegében azonos végkicsengésű. Az összehasonlító kutatás megindításának szükségessége mellett kiemeli még a gyűjtőmunka fontosságát, a lehető leg-részletesebb adatrögzítést, hiszen az utódoknak már csak az archívumok élettelen anyaga áll majd rendelkezésére.

A magyarországi román tánc-hagyományokról történeti visszatekintéssel, és a mai Magyarország románjainak – akik részben az aradi, részben a bihari dialektushoz tartoznak - táncéletéről, táncairól és tánciklusairól (a két terület közötti hasonlóságok és különbözőségek számbavételével) Pálffy Gyula tanulmányából tájékozódhat az olvasó. Ezt követően *A magyarországi német tánc-hagyomány*

és *forrásai* címet viselő, Kiss Gáborné által viszonylag bő adattárral ellátott dolgozatot találunk, amely legrészletesebben a Dél-Dunántúllal foglalkozik, kottapéldákkal és

szöveges táncleírásokkal. A szerző végkövetkeztetése a magyarországi német tánc-repertoár relatív egységessége.

A kötetet két, a cigányok táncaival foglalkozó tanulmány zárja. Martin György *A magyarországi cigányok táncai és szerepük a kelet-európai tánc-hagyományban* című, tág látókörű áttekintéséből kiderül, hogy „tánc-kincsük regionálisan módosulva kapcsolódik a befogadó népekéhez, s rendszerint e népek régibb hagyományait alakítják sajátos előadásmódjuk szerint.” (444. o.). Kutatásuk tehát azért is kiemelkedően fontos, mert általa „a kelet-európai népek kevésbé ismert [...], feledésbe merült rétegei kerülhetnek felszínre, amelyek az egyetemes európai néprajzot és művelődéstörténetet gazdagítják” (449. o.).

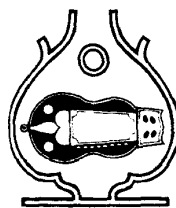
Balázs Gusztáv a *Lakodalmi szokások és táncok a nagyecsed-i cigányoknál* témájú, kötetzáró dolgozatában külső és alkalmi megfigyelő számára nehezen megvalósítható részletességgel – s jórészt családi környezetéből származó adatokra támaszkodva – tájékoztat bennünket a szülőfalujának tánc-hagyományairól. A kötet végén összevont irodalomjegyzéket találunk.

Azon az apró, formai egyenetlenségen túl, hogy a két rész jegyzetelés-módja nem egységes, megjegyezzük, hogy a kötet könnyű és gyors használatát nagymértékben elősegítette volna egy földrajzi és tárgymutató. Az azonban vitathatatlan érdeme a könyvnek, hogy ilyen mennyiségű magyar és kelet-közép-európai vonatkozású néptánc-tanulmány nem jelent még meg egy kötetben.

A kapcsolódó (angol és magyar nyelvű) CD-ROM-ot, *A magyar nép tánc-hagyományja* címmel Felföldi László és Karácsony Zoltán szerkesztették.

E T N O F O N Records
Tel.: 266-5091 • Fax: 429-0324
E-mail: info@etnofon.hu
Honlap: www.etnofon.hu
Levél-cím:
1055 Budapest, Falk Miksa u. 16.

SZERÉNYI BÉLA
hangszerkészítő népi iparművész,
a Népművészet Ifjú Mestere
1037 Budapest, Fergeg u. 11. • T/F: 250-7988

**KIVÁLÓ MINŐSÉGŰ
TEKERŐK
RÖVID HATÁRIDŐRE!**

VONÓS ÉS PENGETŐS HANGSZEREK
JAVÍTÁSA, RESTAURÁLÁSA

Vargyas Lajos: *Egy felvidéki falu zenei világa – Áj, 1940. The Musical World of a Hungarian Village – Áj, 1940.* Planétás – Európai Folklor Intézet Budapest, 2000.

(Illusztráció: térképek, fotók, kották)
 Vargyas Lajos könyve nem csupán a magyar, hanem a világ népzene-kutatásában is egyedülálló, mondhatni kuriózum. Soha sehol nem volt még példa arra, hogy egy adott község – egyben közösség – teljes dallamanyagát a társadalmi környezetre, a falu teljes zenei életére kiterjedően (a daltanulástól a dalolási alkalmakon át a nemzetiségekre) kíséreljék meg feltárni. Ilyen-olyan szempontú alapos vizsgálatok történtek ugyan, de a teljesség „nem állt össze”. A kötet anyagának mintegy fele már megjelent ugyan, de öt részletben és különböző kötetekben (1941, 1953, 1960, 1961, 1963). Vargyas 1940-ben már gyűjtött az egykori Abaúj-Torna vármegyéhez tartozó Ájban (Kassától délnyugati irányban mintegy 30, a mai magyar-szlovák határtól 8 km). Két alkalommal összesen három hónapot töltött a gyűjtőmunkával, mint írja, Kodály irányításával. E mostani megjelenés tehát az első, minden szempontból monografikus célú – nem pusztán „dallamvadászó” – népzenei gyűjtőmunka némileg kései, de kiteljesedett végeredménye. A gyűjtött zenei anyagot kilenc csoportra bontva tekinthetjük át. Ezen kívül öt különböző mutató is segíti a tetszőleges szempont szerinti eligazodást, keresést. E nagyszabású

Fonó Records, 2000.

bású munka minden bizonnyal jelentős nemzetközi visszhangra számíthat, mint-hogy a leíró és elemző részek angolul is olvashatók (a közölt anyag dalszövegeinek fordítása már ésszerűtlen mértékben növelte volna az így is több mint 1100 oldalas terjedelmet).

A kötethez egy – természetesen önmagában is hasznos és hallgatható – CD kapcsolódik Bereczky János közreadásában: *Ájfalusi utca végig bazsarózsá... Egy felvidéki falu dalai 1939-40-ben és 1999-ben.*

Pály Gyula

2000. november 14. és 20. között tartott a „VII. William Kennedy Festival of World Piping” Írországban. A Magyar Dudazenekar tavaly egy észtszországi fesztiválon ismerkedett meg azokkal az ír zenészekkel, akik most e nagyszabású esemény vendég-látói voltak.

Komoly felkészülés előzte meg az utazást, hiszen az előzetes programból kiderült, a fesztiválon mi képviseljük Kelet-Európát. A számtalan ír és skót dudás mellett olasz, spanyol, szardíniai, angol zenészek léptek fel. Együttünk Adorján István, Babinecz „Bubu” Sándor, Csonka Boglárka, Istvánfi Balázs, Karakas Zoltán, Komáromi Rebeka, Kozák József, Okos Tibor, Strack Orsolya, Vladár Károly képviselte.

Az első napokat iskolai bemutatókkal töltöttük, melyeken a gyerekek a bőgatyás „betyárok” zenéjét hol harsány jókedvvel, hol tátott szájú álmélkodással fogadták. Az esték koncertekkel illetve éjszakai klub-fellépésekkel teltek. A helyi, armagh-i zeneiskola dudásai és növendékei színvonalas bemutatót tartottak a közös dudálás tudományából, s a Scottish Highland Band ugyancsak elementáris erővel zúgott, dübörgött. Meghökkenítő volt a szárd dudás játéktechnikája, aki nádsípjait a szájába véve dudált, közvetlenül a pofazacsója segítségével préselte az orrán keresztül cirkuláltatott levegőt.

Vendéglátóinkra igazán nem lehetett panasz: egy közeli, ókori, kelta ásatásból felszínre került tárgyakat bemutató múzeumba is elvittek.

Dudás (h)Írek A Zöld Szigeten jártunk

(A leletek arról tanúskodnak, hogy az istenek kegyeit keresve már akkor is a dudásokat égették el emberáldozatként.)

Az utolsó napot Dublinban töltöttük, ahol a magyar nagykövet fogadást adott tiszteletünkre. Ezen ugyan szervezési galiba miatt nem tudtunk részt venni, de az esti koncertünkön jelen volt a konzul. Nagy tiszteletnek örvendtünk a dublini vendéglátók körében is, hiszen a fővárosi kulturális bizottság vezetője kaulauzolt bennünket az esti városnézésen.

Másnap délelőtt egy interaktív zenei múzeumba voltunk hivatalosak. Ötletes és játékos módon lehetett kipróbálni a legkülönfélébb hangszereket, megtanulni az ír táncokat, a multi-video-show pedig egyszerűen lenyűgöző.

Ezután vágatában (4 órás út) visszabuszoztunk Belfastba, a repterre. Miután megküzdöttünk a vámosokkal –, akik ezúttal a dobos minősítették fegyvernek látszó tárgynak –, negyedórával a gép indulása előtt beestünk a fedélzetre.

Az írek hagyomány- és zeneszeretete irigylésre méltó. Történelmüket és jelenüket ismerve ez persze nem meglepő. Apróság, de a pubokban ír népzene-t hallani.

Talán egyszer a magyar éttermekben, csárdákban is helyet kap a magyar népzene... reméljük. S azt is, hogy tovább él ez a nagyszerű, baráti kapcsolat! Köszönjük, ír barátaink!

Karakas Zoltán

Fonó-Network összefonódás

A Fonó Records kiadó a nemrég megkötött szerződés értelmében a Network kiadó lemezeinek kizárólagos magyarországi forgalmazójává vált. A frankfurti székhelyű német cég Európa egyik meghatározó népzenei, világzenei kiadója, mely eddig közel 100 albummal büszkélkedhet. Christian Scholze, a Network alapítója személyesen utazik a távoli országokba is, ahol komoly szelekció során választja ki a legizgalmasabb zenéket és előadókat. A „Balkan Blues”-től kezdve az Ando Dromon keresztül a „Klezmer Soul”-ig, a Network külsőre is igényes kiadványai nagy népszerűségnek örvendenek Európában. A társaság kiadványai három csoportba oszthatók:

- a) World Network sorozat, melynek legutóbb a 49. CD-je látott napvilágot, s ez 49 országot jelent.
- b) Dupla CD sorozat
- c) Speciális projektek

A Network lemezei nem ismeretlenek a népzenevilágzene iránt érdeklődő hazai gyűjtők előtt, ám eddig nagyon nehezen lehetett összeszedni a kiadványokat a különböző boltokban. A Fonó Records viszont a Fonó Budai Zeneház CD-üzletében (1116 Budapest, Sztregova u. 3.) referenciaboltot alakít ki, ahol rövidesen a Network összes kiadványa kapható lesz. Az éppen kifogyott lemezek pedig megrendelhetők, s rövid átfutási idő elteltével átvehetők.

A World Network sorozatot a kiadó a legnagyobb német rádióadóval, a WDR-rel (Westdeutsche Rundfunk) közösen jelenteti meg. A lemezfelvételek részben stúdióban, részben pedig a helyszínen készültek.

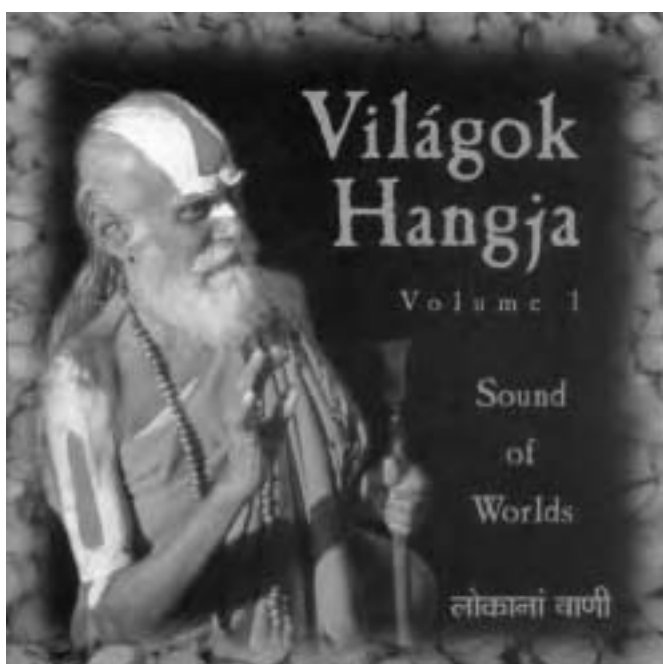
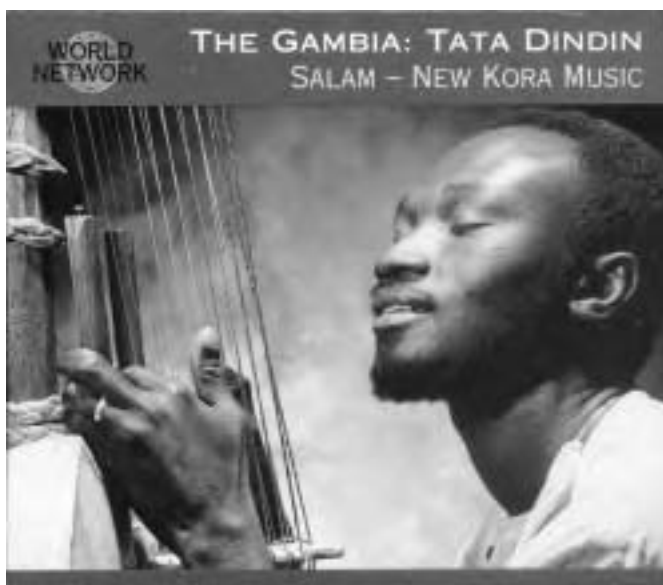
A sorozat 37. darabja - *Alim Qasimov Ensemble: The Legendary Art of Maugham* - különös figyelmet érdemel. Az azerbajdzsán énekes ugyanis e lemez alapján 1999-ben elnyerte az IMC UNESCO Zenei Díjat, a világ egyik legrangosabb zenei elismerését.

A dupla CD-kből álló antológia-sorozat elsősorban azoknak szól, akik egy bizonyos népzenei műfajról vagy egy nagyobb földrajzi egység folklórjáról szeretnének átfogó képet kapni. A Network főként már megjelent lemezekről válogat, kisebb részben azonban még kiadatlan, sőt, kifejezetten az alkalomra készült felvételek is helyet kapnak e kiadványokon. Utóbbira talán a legjobb példa a *Gipsy Queens* című válogatás, melyen hat cigány énekesnő művészetében gyönyörködhet a hallgató. (A cigányság gazdag zenei hagyományából még további két album is szemezget.) Igazi különlegességeket tartogat a *Sufi Soul* is, mely Marokkótól Délkelet Ázsiáig invitálja zenei utazásra a közönséget. A sorozatban szerepel még klezmer, balkáni, illetve egy afrikai antológia is, mely a Szahara és a Száhel-övezet népzenejét mutatja be

Jeszzenszky István a Fonó Recordsnál jelentette meg *Világok Hangja* címet viselő sorozatának első albumát. A projekt — melynek célja különböző kultúrák hangzásvilága ötvözésének elősegítése, s ezek alapján új kompozíciók létrehozása — októberben jelentkezett az első CD-vel, melynek bemutatóját december 13-án tartották az Almássy téri Szabadidőközpontban. A közönség számos különleges, Magyarországon kevésbé ismert hangszerral találkozhatott, hallhatott például tibeti éneklő edényeket, imaharangokat, a kínai császárok által hajdanán használt bronztálat. Az indiai klasszikus és folk zenei elemek mellett más ázsiai dallamokból is ihletett improvizációk, saját szerzemények is szerepeltek a műsorban.

K. Tóth László

ARANYKAGYLÓ FOLKLÓRFESZTIVÁL

Siófok, 2001. július 3. - július 8.

Siófok, a Balaton fővárosa, 2001-ben immár tizedik alkalommal ad otthont az Aranykagyló Nemzetközi Folklórfesztiválnak, rangos hazai és külföldi néptáncsoportok és népzenei együttesek részvételével, amelyhez – készítési bemutatókkal színesített – kézműves vásár is kapcsolódik. A közönségnek (és persze egymásnak) a világ minden részéről ideérkező csoportok mutatják be népeik viseletét, hagyományos néptáncait, népzenejét. A résztvevő együttesek a táncházakban megtaníthatják táncukat a többieknek, illetve elsajátíthatják más népek táncainak alaplépéseit. A szervezők a jelentkezők közül választják ki a résztvevő együtteseket.

Olyan nem hivatásos néptánc-együtteseket várunk, amelyek népeik táncát hagyományos viseletben, élő zenei kísérettel mutatják be, állítják színpadra. Alsó korhatár: 15 év – résztvevő táncosok létszáma minimum: 10 pár – zenekar létszáma minimum: 3 fő

A résztvevő együttes maximált létszáma: 40 fő (táncosok, zenekar, kísérők, gépkocsi-vezetők együttesen), nem szereplő kísérők létszáma legfeljebb 4 fő. Műsorok: 15, 30, illetve 45 perces szerkesztett műsor; egy 6-8 perces gálaszám, továbbá menettánc és tánc ház tánc tanítással; a kísérő zenekarnak önálló – legalább 30 perces – műsorral kell rendelkezni.

Szállás kollégiumi szobákban, illetve turista kategóriájú szálláshelyeken.

Napi háromszori étkezést biztosítunk, a beérkezés napján vacsorától az elutazás napjának reggeléig.

A csoportok mellé csoportkísérőt a helyszínen biztosítunk. Utazási költséget nem térítünk, napidíjat nem fizetünk. A fesztivál helyszínére való utazást a csoportnak önállóan kell megszervezni. A meghívás elfogadása arra kötelezi az együttest, hogy a fesztivál részletes programjában ütemezett helyszíneken és időpontokban fellépjen, a megnyitótól a zárásig folyamatosan, s a fesztiválon – teljes létszámban – részt vegyen.

A X. Aranykagyló Nemzetközi Folklórfesztivál, akárcsak eddig minden évben, július első hetének kedjétől vasárnapjáig tart. A találkozó Siófok egyik leg-rangosabb rendezvénye, amely különleges színfoltot hoz a városba azáltal, hogy nemcsak magyar együttesek, hanem a világ számos országából érkező csoportok mutatják be népük kultúráját a táncon keresztül. A nem hivatásos táncsoportok és népzenei együttesek az öt napos fesztivál alatt elismerésre méltó tudásról tesznek tanúbizonyságot a népes és érdeklődő vendégsereg előtt. Az immáron nagy hírnévű fesztiválra sok táncgyűttes jelentkezik, és öt magyar, illetve öt külföldi együttest hívunk meg. Gondos és alapos mérlegelés tárgyát képezi, hogy a legjobbak közül melyik együttes legyen a fesztivál vendége, hiszen a város szeretné megtartani a rendezvény eddig kivívott magas művészeti színvonalát.

Siófokon a színpadi néptánc múltja dokumentálhatóan a század elejére vezethető vissza. 1938-tól szervezett formában jelentős sikereket felmutató együttesek működtek a városban, olyan szakmai irányítók mellett, mint dr. Zákonyi Ferenc vagy Molnár István. Mindketten nagy mértékben hozzá járultak a néptánc művészi szintre emeléséhez. Molnár István olyan technikát fejlesztett ki, amely a mai napig tananyagát képezi a táncművészet oktatásának. A siófoki néptánc gazdag múltja kötelez bennünket arra, hogy vigyázzunk örökségünkre, s ezt a fesztivál színvonalának is tükröznie kell. A városban nagy hírnévű előadók adtak alapokat a néptánc-hagyományok őrzésének. A hosszú évtizedek munkájának ékes bizonyítéka a Balaton Táncgyűttes mai napig tartó sikere.

A fesztivál műsorát tovább gazdagítják azok az együttesek, akik a fesztivál ideje alatt a környéken turnézhatnak és vendégként nálunk is fellépnek. Természetesen közülük is csak azok, akik megfelelnek a szakmai elvárásoknak. A menettánc, az utcai bemutatók, a környező településeken való vendégszereplések szintén hagyományos elemei a fesztiválnak. Az esti táncházakban nem csupán nézőként töltheti kellemesen idejét a fesztivál vendége, hanem bekapcsolódhat a táncokba, elsajátíthatja más népek táncait, megismerkedhet viseletükkel, személyes barátságot köthet a messzi országokból érkezett táncosokkal, zenészekkel. Az 1500 nézőt befogadó szabadtéri színpadon – hagyományosan péntek este – megrendezett gálaműsor különleges kulturális csemege a világ minden részéből idelátogató, pihenni és szórakozni vágyó embereknek. A fesztivál búcsúestjén, szombaton a „Népek Bálja” kínál egyedülálló szórakozási lehetőséget, szépségversennyel és kamaratáncbemutatókkal. A vacsorát biztosító kiváló konyha, a kellemes Balaton-vidéki borok, a szórakoztató zene garantáltan jó hangulatot teremt táncosnak és vendégnek egyaránt.

ARANYKAGYLÓ NEMZETKÖZI FOLKLÓRFESZTIVÁL

Polgármesteri Hivatal, Neisz Péter főszervező
8600 Siófok, Fő tér 1.

Telefon: 84/311-020, 84/313-100 (162 mellék) vagy 06-30-247-4122

Telefax: 84/311-316

E-mait: phsiofok@mail.datanet.hu

Kiss Ferenc:
Magyarságkép

Két évvel ezelőtt egy hosszabb tanulmányomban (*folkMAGazin* 1998/1,2) felvettem, hogy ha a világban a magyarokról kialakult, gyakran felületes, hamis kép hitelesebbé formálásában az állam is jelentősebb szerepet vállalna, mozgalmunk is sokat nyerne vele. Ezt én akkor is komolyan gondoltam és most sem gondolom másképp.

Ezért kicsit meglepett Szigetvári József cikke az Országimázs Központ létrehozásával kapcsolatban (*folkMAGazin* 2000/2). Az egyébként szellemes és sok okos gondolatot is tartalmazó írás első olvasatra látszólag logikusan érvel a mellett, hogy ami már létezik (azaz egy országgép), azt már nem kell kitalálni. Sok mindenben egyetérték velem, e mellett felületesnek, elhamarkodottnak, inkább indulatosnak, mint átgondoltnak tartom hozzászólását. Ifj. Vitényi Iván is megtoldotta Sziku gondolatait – részben egyetértve, részben vitázva azokkal (*folkMAGazin* 2000/3). Az új intézmény munkáját felesleges erőfeszítésnek tartja ő is, sőt mindnyájunk pénzét emésztő, felháborító pazarlásnak.

Jelen írással nem szeretnék sem terméketlen vitát indukálni, de meggyőzni sem másokat. Csak, mivel érdekeltnek érzem magunkat az ügyben, egy hosszabb beszélgetés lényegi kivonatát és annak magam számára leszűrt tanulságait osztanám meg az érdeklődőkkel. Amennyire lehet tárgyyszerűen, hozzátevé olykor saját véleményemet is. Azzal a szándékkal, hogy néhány félreértést, kétséget, bizonytalanságot talán sikerül tisztázzam, s abban a reményben, hogy a fá fűrészelését magunk alatt még idejében abbahagyjuk. Az Országimázs Központ vezetőjével, Tóth István Zoltánnal október elején beszélgettem.

– Minden nemzetnek van egy saját magáról alkotott képe, mely az idők folyamán változik persze, de a hagyományok, beidegződések elég stabilan tartják magukat. Hogy mi, magyarok mit gondolunk saját magunkról, azt legutóbb Kapitány Ágnes és Kapitány Gábor mérték fel, s közzé is tették *Magyarság-szimbólumok c. könyvükben* (1999). Mit gondol: lehet-e, kell-e ezt a képet tudatosan formálni, alakítani? Ha igen miért és hogyan?

– Megalakulásunkat egy reprezentatív, nemzetközi felmérés előzte meg 1996-98 között Hankiss Elemér irányításával. Ennek eredményeire alapozva 2000 januárjában mi magunk is végeztünk kutatásokat a külföldiek értékszemléletének, s a magunkról alkotott kép felmérésére. Kezdjük magunkkal. A magyar társadalom értékítélete rendkívül összetett bizonyos dolgokkal kapcsolatban. E mellett a kép folyamatosan változik, mivel mi is változunk, s a velünk történt események is alakítják azt. Példának vegyük Puskás Öcsit és Papp Lacit. Őket évtizedekig a magyar sport legjellemzőbb képviselőinek tartotta a közvélemény, de helyüket elképesztő hirtelenséggel felülírta Egerszegi Krisztina. A sportban gyorsabbak ezek a folyamatok, míg az élet, a kultúra területén az ilyen átírások lassabban mennek végbe. A legjellemzőbb magyar zenének még mindig a magyar nótát, majd a népzeneit és Kodály műveit tartják az emberek, a magyar irodalom legjellegzetesebb képviselőinek Petőfit, Aranyt, Adyt és József Attilát mondja a megkérdezettek többsége. A magyar történelem alakjai közül Kossuth, Széchenyi és István király állnak az élen. A felmérések tanulsága az is, hogy mi, magyarok hajlamosak vagyunk a pesszimizmusra, nem ismerjük fel értékeinket, előnyeinket, hiányosságainkat és nehezen változtatunk hátrányosnak mondható tulajdonságainkon. Ezen a világszemléleten egy kicsit oldanunk kéne. Persze egy ilyen változást nem lehet felülről, valamiféle központból irányítani. A mi feladatunk, hogy amit társadalmi konszenzus révén elfogadunk magunkról mint értéket, pozitívumot, azt a mindenkor rendelkezésünkre álló kommunikációs eszközökkel fel-

És újra Sydney

Egy nap és két éjszaka a Csík Zenekarral

Az egész történet túlságosan valótlannak tűnik, még így utólag is ahhoz, hogy ne meséljek róla. Kutatóorvosként, egy tudományos konferencia révén vetődtem az ötödik kontinensre szeptember végén, az ott javában tomboló gyönyörű tavaszon. Izgatottan készülődtem már hetekkel az utazás előtt, de nem csupán a mi fajtánkkal óhatatlanul „velejárok” szakmai kíváncsiság, az efféle tudományos összejöveteleken mindig kecsesítő új eredmények első kézből történő megszereshetősége miatt. Valami másért is, ami gyerekkorom óta megdobogtatja a szívem és boldogsággal, békével tölt el. Ez pedig a népzene, az abban foganó és benne kiteljesedő ősi örökségünk, hagyományaink, játékoságunk, bölcsességünk csodálata.

A Csík Zenekart idestova egy esztendeje ismerem személyesen, s azóta több alkalommal beszélgettünk, muzsikáltunk együtt. Még szeptember elején egy ilyen összejövetel során diskuráltunk arról, kinek miféle eseményt tartogat a közeli jövő. Rögtön áldomást koccintottunk, mikor kölcsönö-

sen megtudtuk, hogy nemsokára a világ túlsó végén folytathatjuk mindazt, amit azon az estén félbehagytunk.

A konferenciát követően Brisbane-ből Sydney-be utaztam. Késő este érkeztem a szállodába, az akkor még nem sejtett hajnali muzsikálások színhelyére – itt laktak ugyanis a Csík Zenekar tagjai is. Az együttes a közeli Rose Bay Parkban megrendezett Magyar Millenniumi Kulturális Napok rendezvényesorozat vendégeként érkezett a városba. Az aznap esti programot lekéstem, de az akkor még előttem álló egy nap és két éjszaka kárpótolt mindenért. Alvással nem sokat bajlódtam (ezzel nem csupán én voltam így), és valóban ez tűnt akkor a legkevésbé vonzósnak. Az ottani Magyar Ház minden sarkában történt valami csalogató. A nagyterem gyimesi tánczene taktusait küldte mindenfelé, Dresch Mihály és Szokolay Dongó Balázs fűjták átszellemülten a gardon csalogató ritmusára, míg az előtér fergeteges tánc házzá változott. A hevület párja, a füst és a finom borok gőze oly ismert elegyében születtek újra a legényes

figurák – egy-egy kiskunsági vagy mezősi tánc itt, a világ végén. Már pirkadt odakint, mikor ki-ki azzal az iluzórikus szándékkal oldalgott el, hogy pihen egy keveset: holnap is lesz nap. Nem így történt.

A szállodába visszaérkezve a magyar „küldöttség” egyéb tagjai is csatlakoztak hozzánk, köztük Magyar Zoltán, egykori olimpiai bajnok, valamint Tát-rai Tibor „Tibusz” gitársonglőr. Őket azért említem külön, mert szinte megszegülve a számukra tán szokatlan műfajtól, gyakorlatilag végig a népzene-sz-táncos csapattal együtt mulattak. Indult hát a muzsika, az ének, s tartott egész reggelig, mint a régi lakodalmakban, hogy másnap valami megmagyarázhatatlan új erőtlől tápláltan folytatódjék a jókedv.

Folytatódott is: az egyre fokozódó melegben ismét megtelt a Rose Bay Parkban felállított nagyszínpad. Szívmelengető volt látni, micsoda egyiséget alkotott a Szűcs házaspárral kiegészült Kengugró Együttes (melyet Stopic Antal vezet) nagyszerűen koreografált táncai, a meg nem spórolt viselet és a sziporkázó Csík Zenekar muzsikája. Teremtett is a koncert olyan hangulatot, mely kitartott másnap reggelig. Az öltözősátor melletti közös portrét követően történt az, ami

mutassuk önmagunk és más népek számára. Mindezen célokat szolgálja a nyilvánosság előtt zajló, párbeszéd jellegű Találkozási pontok c. konferenciasorozatunk, amiken üzletemberek, művészek, szakemberek, tudósok és civil társadalmi szervezetek fejthetik ki véleményüket, vagy a Millenniumi Országjáró c. kéthavonta megjelenő magazinunk. A Miniszterelnöki Hivatal honlapján is rengeteg információt, hírt teszünk közzé az országkép alakítása érdekében (www.meh.hu).

– *Nézzük a külföldet. Az idegenek véleménye mindig más rólunk, mint amit mi magunkról gondolunk. Mint Nyugat-Európában évtizedek óta koncertező muzsikusként úgy gondolom, hogy még a velünk rokonszenvezők is keveset tudnak Magyarországról. Mintha az ellenünk lobbizók több teret és lehetőséget kapnának a tömegtájékoztatásban és a közvélemény alakításában még ma is.*

– Külföldre a kommunikáció irányait az határozza meg, hogy milyen előismeretekkel rendelkezik az adott ország Magyarországról. Nem az a fontos, hogy olyasmit találjunk ki, amit előttünk még soha senki, hanem a meglévő ismereteket kell kiegészítenünk olyasmivel, amit fontosnak vélünk magunkról. Azokat az állandósult értékeket, vagy mai szemmel akár vitatható értékeket, amik eddig a külföldiek számára vonzerőt nyújtottak, nem kell letagadnunk, megszüntetnünk (pl. Balaton, Gulyás, Hortobágy, cigányzene, stb.), mivel akkor ránk sem ismernének. Hanem azokat újakkal kell kiegészítenünk. Erre törekedtünk a sidney-i olimpián, a hannoveri világkiállításon, s e szerint tervezzük a magyar évet jövőre Franciaországban, 2002-ben pedig Olaszországban. Ezt, a kommunikáció szempontjából új irányultságot tükrözte már idén Hannoverben a magyarság történetét és szellemtörténetét bemutató négy nyelvű prospektusunk is, melyből napi 10.000 db fogyott el. A magyar pavilont különben, közel három millióan látogatták meg. Sidneybe anyagi okok miatt sztárokat nem tudtunk delegálni, de így is sikerült egy olyan komplex kulturális programmal kirukkolnunk, mellyel óriási sikert arattunk. A népmű-

vészet kézműves mestereit a NESZ ajánlotta, a folk- és etnozenét, illetve a worldmusicot a Csík zenekar, Dresch Dudás Mihály, Szokolay Dongó Balázs és az Üzgin Üver képviselte, a néptáncot Szűcs Gábor és Urbán Mária, a jazzt Orszánszky Jackivel vállalva Tátrai Tibor, a századelő operettes világát a Cotton Club Singers tagjai elevenítették fel, rendkívül egyéni megfogalmazásban, a gyermekek szórakoztatásáról a Maskarás Céh, a Méhek és Vitéz László gondoskodott. Egy ilyen rendezvényt célszerű multifunkcionális szempontok figyelembe vételével kitalálni. Ezért a Kárpátia Étterem képviselte a gasztronómiát úgy, hogy a hagyományos ételek mellett ételpalettájukat az új trendekhez igazították. Elképesztő érdeklődést könyvelhetett el magának a magyar étterem. Mint ahogy borbemutatónk is. A Magyar Kulturális Napok rendezvénysorozat és az olimpiát záró sajtótájékoztató révén milliókhoz jutottak el kulturánk értékes szegmensei. Tudjuk például, hogy Olaszországban nagy a Márai Sándor-kultusz. Azt is, hogy van legalább 20 lefordítatlan Márai-mű. Ha 2002-re támogatjuk egy-két ilyen könyv megjelenését, megszervezzük annak bemutatóját, az olasz sajtó ugrani fog. Csak hogy mi hozzá fogunk kapcsolni számos más értéket is. Kiegészítő kulturális programokat, éttermet, olasz-magyar szakemberek és üzletemberek találkozóját, stb. Arra kell építenünk, amink van. A rendszerkülönbségek miatt ugyanis egyoldalú információkat kaptunk rólunk a nagyvilág hosszú évtizedeken keresztül. A csikós-gulyás kép a XIX században alakult ki rólunk, de 45 után mégis erre építettük idegenforgalmunkat. Így prolongálódott máig. Most jött el az ideje annak, hogy ezen változtassunk, a meglévő értékek mellé újakat rendeljünk.

Az ellen nehéz tennünk, hogy a külföldi médiában milyen képet festenek rólunk. Nem kell vitatkozni, mentegetőzni, hanem elébük kell menni az információkkal, teljesítményekkel. Megelőzni őket. Sokat tehetnek ennek érdekében a diplomataik, utazó üzletemberek, külképviseleteink, híres művészeink, keresett tudósaink is.

az egyik legnagyobb varázsa ennek a műfajnak: a „nem hagyjuk abba csak úgy!” koreográfia. A park melletti parkolóban aztán felpattant Anti

hatalmas autója feneketlen csomagtartójának fedele, s a hangulat, a megismerhetetlenség érzése (s tán még az Olimpia szelleme is) arra készítette a társaságot, hogy a helyi közterületi tilalommal dacolva, hűs sörökkel szomját oltván, csapjon újfent a hűrok közé. A táncos lábúak csizmát rántottak, s lacsacsán, szinte észrevétlenül áttáncoltuk magunkat egy ír kocsmába, ahol aztán volt (ne)mulass. Itt csatlakozott a mulatókhoz Gemma és Mark Richards, a Kengugró állandó zenekarának énekesse és prímása, férj és feleség. Nagyszerű emberek ők is, csak úgy, mint Anti és valamennyi táncosa. Jellemző, hogy a kocsmába bezárta után azonnal felajánlották, hogy közeli lakásukban folytatódjék a mulatság. Nem csalódtunk, hisz a mégiscsak meghittebb környezet, a hangulatos fény, a szűkebb tér immár valóban hamisítatlan tánc ház hangulatot vont körénk.

Nagyon jó volt újra és újra sokaktól meggyőződni arról is, mennyire valószínűsége élnek a Tükrös Együttes korábbi vendégeskedésének élményei (lásd a *folkMAGazin* nyári számában). A vendéglátásról, figyelemről, kedveségről, a Kengugró és a Transylvaniacs valamennyi tagját beleértendő, most ne is ejtsünk szót – az megérne egy külön cikket. Itt csak annyit: nem le-

hetünk eléggé hálásak. Ha szem előtt tartjuk azt, hogy Ausztrália mennyire távoli ország, mind földrajzilag, mind társadalmának, történelmének és kultúrájának mássága tekintetében, akkor döbbenhetünk rá igazán, micsoda lehetetlennek tűnő az, amit ezek a fiúk és lányok itt megteremtettek és szenvedélyesen fenn is tartanak. Teszik mindezt a sok nehézség ellenére valami hihetetlen szilajsággal: ápolják nyelvünket, zenénket és táncainkat, de hagyományainkat, viseletünket is, oly sok ezer kilométer távolságban. Erre mondják azt, hogy megemelem kalapom alázattal.

Énekelve, muzsikálva, sokat beszélgetve, boldogan nyújtóztunk megint a felkelő napra, s indultunk vissza a szállodateraszra, hogy a megszokott módon kezdődjék az új nap. Illusztrációként pedig álljon itt néhány megörökített pillanat (*l. a túloldalán*), melyek tán képesek felidézni azt a hangulatot, melyet az itt egybegyűlt zenészek és táncosok varázsoltak felejthetlenné, az amúgy is felfokozott légkörű olimpiai városban.

S végezetül: köszönet a Csík zenekar valamennyi ott muzsikált tagjának, hogy olyan lelkesen és barátsággal fogadtak maguk közé.

Henics Tamás, Bécs

– A kormány honlapján olvasgatom a kormányüléseket követő sajtótájékoztatók jegyzőkönyveit. Az Ön hivatalával kapcsolatban kizárólag gazdasági jellegű kérdések hangzanak el az újságírók részéről. Mikor számolnak már el az augusztus 20-i ünnepségek költségeivel (bruttó 975 millió Ft), mennyibe került a sydneyi kulturális delegáció utaztatása, mennyit „szakit” vajon a Happy End Kft. (aki 98-tól egy tenderkiírás nyerteseként komplex módon szervezi és menedzseli a kormányprogramok lebonyolítását), és így tovább. Mivel közpénzekről van szó, mindenki a számadást sűrgeti, de az eredményeket, a rendezvények pozitív hatásait senki nem firtatja.

– A kormány látszólag valóban nagy összeget különített el működésünkre, 4.5 milliárd forintot. Ez ahhoz képest azonban csekély, amit pl. a svéd, az angol, vagy a francia kormányok költenek hasonló célokkal működő hivatalaikra. Ehhez vegyük hozzá, hogy mekkora lemaradást kell behoznunk hozzájuk képest. A rendezvények megszervezésére, a kiadványok elkészítéséhez nincs személyi apparátusunk, nincsenek saját technikai berendezéseink, tehát külső vállalkozásokat kell megfizetnünk. Mindössze tízen dolgozunk ebben a csapatban: kutatók, kommunikációs és marketing szakemberek, operatív szervezők és menedzserek. Nem várhatjuk el, hogy mindenkinek tetszenek azok a programok, amiket megvalósítunk. Azt sem gondoljuk, hogy nem vagyunk kötelesek elszámolni az utolsó fillérig. Említette, hogy Önnek pl. nem tetszett az augusztus 20-i tűzijáték zenéje, vagy a Millenniumi óda. De el kell mondanom, hogy a tűzijáték zenéjéről (amit egyébként Erdész Róbert komponált a Hannoveri Magyar Pavilonban vetített filmhez) olyan pozitív visszajelzéseket kaptunk, hogy CD-n is érdemesnek tartjuk megjelentetni. Selmeczi György és Szócs Géza dala is befogadásra talált, szeretik az emberek. Egy július végi felmérés alapján az emberek 85%-a fontosnak tartja a magyar Millennium megünneplését. 3/4-ük

Henics Tamás Sydney-ben készített fotói

szert megéri anyagi eszközöket áldozni arra, hogy az ünnep kapcsán egy hiteles Magyarország-képet mutassunk a világ és magunk számára. Azoknak, akik hallottak a magazin megjelenéséről, 80%-a hasznosnak tartja a Millenniumi Országjárót. Mindezek olyan jelzések, amelyeknek mindenféle fanyalgás ellenére örülnünk kell, mert azt jelenti, hogy a társadalom kezd kilábalni a közönyből, a gyanakvásból és meri vállalni értékeit, múltját. Én ezt tartom a legnagyobb pozitívumnak. A sajtóról egy példa. Ausztráliában az olimpia kapcsán a negatívumokról nem írt senki. Azért nem, mert az ausztrál sajtó egyöntetűen úgy gondolta, hogy az a cél, hogy az országot a világ pozitívan ítélje meg. Nem azt mondom, hogy nekünk el kell titkolnunk, vagy takargatnunk kell a negatívumokat, csak azt, hogy helyet és kellő hangsúlyt kell adnunk a pozitívumoknak is. Ha csak a hátrányokat domborítja ki a sajtó, az pillanatok alatt végighullámszik az egész világon, s néha még gellert is kapva olyan tendenciákat erősítenek, ami kifejezetten káros lehet az országnak. Ferde, téves, hamis kép alakul ki rólunk. Lásd pl. a BBC-t a magyar közbiztonságról, vagy a NY Times cikkét a magyarországi neonáci eszmékről, melyek állítólag meghatározó, markáns vonalat képviselnek térségünkben.

– *Mi a helyzet a szomszédos országokban, ahol sok magyar is él kisebbségben? Van elgondolása, terve az Országimázs Központnak arra vonatkozóan, hogy milyen eszközökkel, módszerekkel lehetne megváltoztatni ezen országok többségi társadalmának – mondjuk ki: jobbára elitélő álláspontját?*

– Az említett országok nagyon érzékenyen reagálnak minden kommunikációs kezdeményezésünkre. Ez részben a történelmi előzményekkel magyarázható. Környezetünk érzékenysége azonban tekintettel kell lennünk, már csak az ott élő magyarság érdekében is. A megtehető, óvatos, apró lépések közül néhányat már megtettünk. Eredményként létrejöttek olyan szervezetek, mint pl. a Határon Túli Magyarok Hivatala, vagy az Apáczai Közalapítvány. Egy pozitív szemlélet csíráit látom abban pl., hogy a szlovák, cseh és lengyel szakemberek nyitottságot mutatnak afelé, hogy ez a térség, ezek a népek – saját érdekeiket is szem előtt tartva – közösen kezdjenek el gondolkodni egy közép-európai imázs kialakításán. Úgy, hogy mindenki megőrizné saját identitását, de ugyanakkor felmutatnának közös értékeket, mely Nyugat-Európához köthetné őket.

– A magyar étteremlánc gondolata külföldön Esterházy Péter szerint (HVG 2000, szept. 30.) mesterkéltnek, blöffnek, újabb pénznyelő kútnak tűnik. Néprajzos barátaimmal átnéztem a magyar paraszt-ételekről szóló szakirodalmat és konstatáltuk, hogy a hagyományos ételek közül két reformkonyhányi receptet is össze lehetne állítani. Rengeteg az egészséges, zöldségből, gyümölcsből, tejtermékből készíthető régi, tájjellegű étel. Szóval nem csak a pacal, gulyás és töltött káposzta az, amivel a külföldit csalogatni lehetne. Mennyire komoly ez az elképzelésük az étteremláncról?

– Ha elindulunk a Margit-hídtól a pesti oldalon a Nagykörúton, a Nyugati pályaudvarig találunk egy Mc Donalds-ot, egy olasz pizzériát, egy csirkés büfét, egy japán, kínai és két török éttermet. A presszókat, sörözőket nem is említem. És megélnék. Felteszem a kérdést, hogy a magyar étterem külföldön mért ne lenne életképes? Viszont meggyőződésem, hogy ilyen éttermeket, esetleg hálózatot csak üzleti alapon lehet működtetni. Azok a szakemberek, akik ezt esetleg elkezdik majd, ki fogják találni a módját, hogyan kell ezt csinálni. Alapvető emberi igényszintek igényes kielégítéséről van szó. Enni, inni mindig fogunk, erre lehet alapozni, csak jól kell csinálni. Egy ilyen étterem nekünk kulturális bázist jelenthet majd. Színvonalas, egyedi programokkal lehet megtölteni. Teret nyit a zenének, táncnak, gasztronómiának, képzőművészetnek. Találkozási pontokká válhatnak.

– A globalizáció feltétlen hívei úgy tartják, hogy a hazafiság, hazaszeretet idejét múlt érzések és a mai világban szükségtelenek. Szerintük azok, akik ilyen fennköltten gondolkodnak, lemaradnak a vonatról, ami Európán keresztül a Transzglobal Édenkert felé robot. Nézegettem a Hajrá, magyarok! olimpiai levelező oldalait. Úgy tűnik, hogy elég nagy késésben vagyunk, mert ott csak olyan üzeneteket olvasni, amelyek átítatódta ezekkel a korszerűtlen érzésekkel. Számomra meghatóak, őszinték, felemelők, emberiek. Ön szerint él még a magyarok többségében, de elsősorban a fiatalokban a hazaszeretet, a múlt értékei iránti tisztelet, a nemzeti büszkeség?

– A hazaszeretetről is kialakult egy felszínes kép, ami teljesen más, mint a valóság. Valójában óriási, mély érzelmi fedezeteink és tartalékaik vannak szerintem, amelyhez csak alkalom kell, hogy felszínre törjenek. A hovatartozás tudata bár hétköznapijainkban is munkál bennünk rejtőzködően, igazán és őszintén azonban inkább csak ünnepekkor nyilvánul meg. Mi egyébként nagyon számítunk a prekonceptiók nélküli, megcsontosodott elméletektől mentes, nyitott fiatalokra. Lemérhetjük, hogy fiatal olimpiai aranyérmeseinket milyen tisztelet, rajongás övezi kortársaik részéről. És ebbe a tiszteletben, rajongásban fényt kap a hazaszeretet is. Az éremátadáskor nem azért peregnék a versenyző kislány könnyei, mert lefáradt a küzdelemben, vagy ideggyenge és kimerült, hanem azért, mert a magyar himnusz hangjait hallja felcsendülni és elfogja valami rendkívüli érzés, hogy tartozik valakikhez, akik most nagyon büszkék rá. És az ő sikere egy nemzet sikere, amiért hálások leszünk neki és dédelgetni szeretnénk mindannyian.

– A nemzetkarakterológiák nagy mesterei még egyazon korban is különböző módon látták a magyarság szerepét. Széchenyi, Szabó

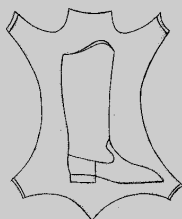
Dezső, Bartók, Karácsony Sándor, Német László szerint „kelet népe” vagyunk, Bibó István egyértelműen a nyugati civilizáció részének tartja a magyarságot, Ady szerint hazánk „kompország”, Jászi Oszkár egy „keleti Svájc” föderációjára látott lehetőséget a Kárpát-medencében. Hamvas Béla úgy gondolta, hogy mind az öt géniusz munkál bennünk. Prohászka Lajos pedig közvetítő nemzetnek tart bennünket. Ezt írja a magyarságról A vándor és a bujdosó-ban: „...századok hosszú során át valóban megható igyekezettel fordította arcát Nyugat felé és próbált Európa „jó gyermeke” lenni, s akit mégis elkönyökölttek, félbarbárnak néztek, nem ismertek, vagy ami ennél is rosszabb: félreismertek.” Van annak realitása, hogy ebben a multikulturális ricsajozásban valóban megismerjenek minket?

– A mi hitvallásunk, hogy ehhez a munkához hosszú évek, évtizedek kelljenek. A feladatokat kis lépésekben lehet megoldani, tudatos felkészüléssel. A változásnak sok összetevője van. Nem csak a mi munkánk, azaz a kommunikáción és marketingen múlik, hanem a közoktatáson is és egyéb szakminisztériumok munkáján. Azon is, hogy a kiemelkedő teljesítményt nyújtó tudósainkat, művészeinket, de a szakembereinket, szakmunkásainkat, tanárainkat is kellőképpen elismerjük, megbecsüljük. Hogy ne kényszerüljenek itt hagyni bennünket. Csak egy ötlet: neves külföldi egyetemeken, főiskolákon magyar professzorok által vezetett tanszékeket kellene létrehozunk a gazdasági, jogi, társadalomtudományi, matematika, fizika, számítástechnikai, művészeti szakokon. Az onnan kikerülő későbbi szellemi elit más szemlélettel viszonyul majd nyilván a magyarsághoz, mint a mostani vezetők. A téves elméleteket, előítéleteket nehéz lerombolni. Kitartás kell hozzá. Mi lassú, módszeres építkezést tervezünk, s remélem itthon is egyre nagyobb bizalmat és társadalmi támogatást fogunk kapni munkánkhoz.

Néptáncosok, néptáncsoportok, figyelem!

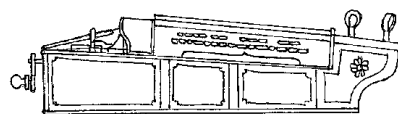
**Puha- és keményszárú csizmák,
karaktercipők,
közvetlenül a készítőktől!**

Tanka Tamás és Bárány Szilveszter
8300 Tapolca, Sümeği út 20.
Tel.: 87/321-304

MINŐSÉGI TEKERŐLANTOK

**NÉPI TEKERŐK, TÖRTÉNETI HANGSZEREK
GARANCIÁVAL**

NAGY BALÁZS

Tekerőlantkészítő • Hurdy-Gurdy Maker

1124 Budapest, Lejtő út 12/b. • Tel./fax: 319-8459

A drágszéli Vén Ferenc

Vén Ferenc, táncos, vőfély 1920. április 21-én született Öregcsertőn. Abban az időben a kalocsai érseknek 99 pusztája volt Kalocsa környékén. Ezek a környező falvakat és szálláskerteket választották el egymástól. A környékbeli lakosok a nagygazdák, vagy az érsekség földjén dolgoztak. Kora tavasztól november végéig tartottak a külső munkálatok a határban. Életvitelüket, mindennapjaikat ez határozta meg.

Feri bácsi gyermekkorát Öregcsertőn töltötte, itt járta ki a hat elemi, s tizenkét éves korától, más gyerekekhez hasonlóan kisbéresnek szegődött. Egy öregbéres mellett segédkezett, majd tizenhat évesen önálló béresként dolgozott. Az állatok ellátása, a lovak csutakolása, trágyázás, szántás és egyéb földmunkák tartoztak a feladatai közé.

A parasztemberek a hétköznapi munkálatok mellett, de amint lehetőségük nyílt rá, alkalmat kerestek a vigasságra. Vasárnaponként bálokat tartottak, s ünnepeiket is úgy élték meg, hogy abban fontos szerepe volt a táncnak. Ezeket a mulatságokon természetesen a falu egész közössége részt vett, a gyermekek is.

Feri bácsi a vele egykorú kicsikhez hasonlóan 7–8 éves korában kezdett táncolni. Első tapasztalatait saját falujában, az őt körülvevő felnőttektől szerezte különféle táncalkalmakon. Míg el nem küldték őket, lesték, próbálgatták a táncot. Később szervezett tánctanulásra is lehetőségük nyílt a gyermekeknek, amit kifsarsangnak neveztek. Farsang előtt egy hónappal összejártak a kislányok és kislányok gyakorolni. Kibéreltek egy házat, s ott gyülekeztek hétről hétre vasárnaponként. Megalkudtak a faluban egy citerással, aki rendszeresen muzsikált nekik. A tánc szervezése ugyanúgy zajlott, mint a felnőtteknél: választottak egy bandagazdát, s ő irányított minden előkészületet, megállapította a belépő összegét, zenésztől gondoskodott, a táncban is rá hallgattak. Vén Ferenc már akkoriban kiemelkedett a gyermekek közül táncudásával, így a bandagazda szerepe őt illette meg. A mai napig hallgatnak a szavára szűkebb és tágabb környezetében egyaránt.

Hatan voltak testvérek. A testvérek közül Ignác az, aki a táncsal, muzsikával szoros kapcsolatban volt. Tárogatózott egy bandában, s elég jól táncolt. Édesanyja Balogh Rózsa, apja Vén Ferenc, bögös egy rezes bandában, s mindketten gyermekkoruktól táncolták falujuk táncait, hiszen ebbe a hagyományba nőttek bele.

A fiúk életében a legénység azzal kezdődött, hogy 15 éves korukban felavatták őket. Ez volt a sittyóaldomás. Ettől kezdve a fiúk bemehettek a kocsmába, a fonóházhoz, a felnőtt táncmultságokba és ott lehettek az öreglegények között. Feri bácsi 1935-ben lett legény, és attól kezdve nem nagyon emlékszik olyan táncalkalomra, amin ne lett volna ott. Szülőfalujában is, mint oly sok táncos múlttal rendelkező településen, a harmincas években megalakult a „Gyöngyösbokréta” mozgalomhoz csatlakozó helyi csoport. Feri bácsit tanítói hívták oda, akik fölfigyeltek tehetségére. Akkoriban Vén Rebeka volt a párja. A Bokrétával eljutottak Budapestre, Bécsbe is. A rendszeres szereplés nagy változást jelentett az egész falu életében, innen számítható Feri bácsi színpadi, előadói táncstílusának kialakulása is. Természetesen a színpadi fellépés lehetősége a teljesen spontán, mindvégig improvizatív táncot kissé átfőrt, s helyébe került a valamilyen szinten megkomponált, műsor jellegű tánc. Egy nagyvárosi környezetű közönség, egy nagyszínpadi előadás a táncostól is más magatartást kívánt.

Bár ez nem érintette Vén Ferenc táncának belső szerkezetét, táncos attitűdjét jelentősen megváltoztatta. Míg korábban csak önmaga szórakoztatására, jó mulatságra gondolt, a párja és szűkebb baráti, családi körének tetszését kívánta kivívni, ettől kezdve már nem csak a tánc öröme, hanem a közönségtől kapott elismerés, a taps is a tánc serkentőjévé vált. Ebben az időszakban tanult bele a gyakori fellépések alkalmával a színpadi életbe. Nem volt nehéz dolga, hiszen víg kedélyű, energikus fiatalember volt, aki a hétköznapi életben is nagy népszerűségnek örvendett, s ezért szívesen hívták vőfélyné. Ezzel párhuzamosan élte a vele egykorú fiatalemberek falusi

életét, s bár nagyon szeretett táncolni, nem fordult meg a fejében, hogy faluját emiatt elhagyja. Sőt egy időre fel is hagyott vele.

1939-ben átszegődött Drágszélre béresnek, az ottani nagygazdákhoz, mert családjának nagy szüksége volt a legidősebb fiú önálló keresetére. A következő esztendőben megnősült, Varajti Erzsébetet vette feleségül. Két gyermekük született.

1943-ban bevonult Szabadkára a huszárrokhoz. Onnan hamarosan leszerelték, áthozták Szegedre a híradósokhoz, és a háború végéig ott katonáskodott. Katona cimboráival néha kimentek a városba, iszogattak, s nagy ritkán előfordult, hogy egyet táncoltak a helybeliekkel. Olyankor volt banda is. Csak csárdást jártak legszívesebben.

1945-ben Feri bácsi leszerelt, ezután évekig nem nagyon gondolt a táncra. A földet kellett művelni, eltartani a családot, nem jutott rá idő. A háború után a falusi élet is megváltozott. A hagyományos táncalkalmak szinte eltűntek, spontán táncolás egyre kevesebb szer alakult ki. Az ötvenes években a tánc, mint örökség a néptáncosok repertoárjába mentődött át. Ennek természetes ára volt: színpadi formában, de az eredeti néptánc alapjait megőrizve tanulhattak táncolni, akik egy-egy közösség munkájába bekapcsolódtak. A próbák és előadások hangulata továbbra is a tánc eredendő varázsát idézte, de mindez már egy szervezett közművelődési tevékenység keretében folyt. Feri bácsi 1949-ben elszegődött Állampusztára, ekkor

kezdett ismét táncolni. Művészeti csoportot szerveztek, nyolc párral táncoltak, de színdarabokat is előadtak. A közönség a rabokból állt. Hívták őket más falvakba is, Soltra, Akasztóra, Hartára, Dunavecseré. 1958-ban visszatértek a falujukba, Drágszélre, és Feri bácsi pénzügyi előadó lett a tanácsban. 1960-ban a Földműves Szövetkezet, a Termelőszövetkezet és a Tanács alakított egy csoportot, ahova már a fiával együtt járt. A csoportot Beres Ferenc vezette, akivel legénybéli cimborák voltak. Az együttes Jugoszláviában, Bulgáriában is vendégszerepelt, ám 1966 végén feloszlott a társaság, mert a fiatalok háromnegyed része megházasodott.

Éppen ez idő tájt alakította Tóth Ferenc, Pécsiné Ács Saroltával Kalocsán az együttest, s hívásukra beállt közéjük. Sokáig Rideg Ferencné Bori néniel táncolt, aki a népművészet mestere lett, s már jóval a hetven fölött járt. Együtt terjesztették fel őket kitüntetésre, de Feri bácsi csak hatvan évesen, 1980-ban kapta meg a címet. A mai napig nagyon sokat jelent számára, hogy elnyerte a „Népművészet Mestere” kitüntetést. Úgy érzi, ezzel megbecsülik a munkáját, s ezt csak olyan

táncosok kapják meg, akik kiemelkedően jók. Büszke táncos múltjára és jelenére egyaránt.

Tizenkét évig táncolt Boris néniel. Miután Boris néni meghalt, Cselik Marikát választotta. A táncos köztudatban ő képviseli Kalocsa és környékének archaikus táncolási módját. Sok fiatal őt tanították a vidék táncaira, a lassú és friss csárdásra, valamint a marsra. A tánchoz való viszonyát saját szavaival tudtam legpontosabban érzékeltetni.

„A Kalocsai Hagyományőrző Néptáncosoknak az örökös tagja vagyok. A csoport szólótáncosa, Marikával együtt a »Népművészet Mestere«. Összesen hatvan évet táncoltam, és még ma is táncolok!”

Vén Ferenc az idén töltötte be nyolcvanadik esztendőjét. Az Isten éltesse még hosszú évekig erőben, egészségben, Feri bácsi!

Andó Ilona

Vonatkozó irodalom:

- Felföldi L. – Pesovár E.: A magyar nép és nemzetiségeinek táncgyógyánya
 Hegedűs László: Kalocsa környéki lakodalmi szokások, Kalocsa és környékének táncélete (Népművelésügyi Könyvtár 100., 115 Budapest, 1955, 1956)
 Lugossy Emma: A drágszéli népi együttes táncai Kalocsa vidéki táncok (Bp., 1953)
 Lugossy E.: A táncok rendje (A Magyar Népzene Tára III/B Lakodalom, Bp., 1956)
 Martin György: Motívumkutatás, motívumrendszerezés (A sárközi-dunamenti táncok motívumkincse. Budapest, 1964 [1999?])
 Martin György: Kanásztánc (Táncművészeti Értesítő 1968/1 [Szakmári kanásztánc])
 Pesovár Ferenc: Kanásztánc és seprűtánc (Táncudományi Tanulmányok 1967–1968. 3. sz. tánc: Öregcsertői seprűtánc)
 Az MTA Zenetudományi Intézet Néptánc Archivuma filmanyagainak leltári számai: Ft. 200., 721., 743., 827., 913., 974., 996., 1101.

Sarmadik folklórfesztivál Végváron

Végvár valóban a végeken elterülő, poros alföldi falu, rossz tömegközlekedéssel, távol a világtól. A jobbára református magyar lakosság minden negatív tényező ellenére máig megtartotta identitását. Szoboszlai Gáspár István fiatal lelkész és matematika szakos felesége, mindent megtesz, hogy hívei magyarok maradjanak. A felnőtt és a gyermek lélek egyaránt fontos számukra, ezért táncsoportokat szerveztek iskolás gyermekek számára. Kettőt is: egy ifjúsági és egy iskolást.

Engem az Aradon székelő Erdélyi Magyar Kulturális Egyesület vezetője – egy magyar színész nő – hívott először Nagy Albert javaslatára, hogy vegyek részt fesztiváljukon és segítsen csoportjaikat a színpadi viselet kialakításában. Szívesen vállalkoztam arra, hogy tőlem telhetően támogassam ezt a régiót, ahol sem Martin György családi gyűjtőtűjtjain, sem más rendezvényeken soha nem jártam. Azt azért tudtam, hogy e korábban is vegyes lakosságú – délszláv és sváb – településeknek nincs karakteres népviselete. Így került sor arra, hogy Nagy Albert koreográfussal és családjával, Gombos András néptánckutatóval, a Szeged Táncgyűttes zenekarával és az Eben-Guba csoportjának kamaragyűttesével részt vegyek a III. Végvári Folklórfesztiválon 2000. szeptember 22. és 24. között.

A lelkész házaspár által szervezett rendezvényen Temes megye magyar és román kulturális életének prominens képviselői

Végvár (Tormac) a Bánság nagy kiterjedésű, széles utcájú faluja. Távol a világtól élnek itt a magyarok, ahová a század elején Erdélyből és a Dél-Alföldről telepedtek családok. A II. világháború után a betelepített románsággal még tarkábbá vált a lakosság etnikai összetétele.

is megjelentek, a helyi polgármesterekkel együtt (egy román és egy magyar). Természetesen ott voltak a falu lakói is, akik oly sokan jöttek el, hogy a több száz vendég befogadására alkalmas színházterem kicsinynek bizonyult. Ez az érdeklődés mindannyiunkat meglepett.

Öt magyar táncsoport (legtöbbjük iskolai) készült a megmértetésre. 145 gyermek – a temesvári „Bokréta” és „Rezeda”, az újszentesi „Vadrózsa” és „Tulipán” és a végvári „Muskátlí” – tagjai. Az öt fellépő csoport hét számot mutatott be. Volt itt több szatmári, Nyárad menti, mezősegi és marosszéki koreográfia többféle feldolgozásban. Sajnos, a táncokra még nevük után sem lehetett ráismerni, habár a többnyire gépzenei kíséret sejtetett valamit. Egyedül a végváriak „nagy” csoportja érdemelt figyelmet, akik Nagy Albert tanítása alapján színpadra állított dél-alföldi táncokat mutattak be, óriási sikerrel! – A látottak alapján volt is miért tapsolni nekik.

A színpadi kosztümök változatosak voltak, de jellegtelenek. Helyenként feltűnt egy-egy műmagyar-pártás viselet is. Üdítő színfoltot jelentett azonban az újszentesi „Vadrózsa” táncsoport két táncos leánya, akik a nagyszülőktől szerzett székely rokolyában léptek fel. A végváriak a viseletben is jeleskedtek. Szép kékfestő jelmezüket Nagy Albertné Nellike segítségével készítették. A színpadi programot a Szeged Táncgyűttes színvonalas fellépése zárta. A fesztivált szakmai megbeszélés követte. Itt a helyi együttesvezetők – óvónők és tanítónők – elpanaszolták, hogy munkájukhoz kevés a szakismeret, amelyből meríthetnének, és a személyes segítség, amelyre támaszkodhatnak. Messze vannak az erdélyi táncosoktól, táncházaktól, szakemberektől. Nagy Alberten és Gombos Andrásán kívül itt még a madár sem járt – kivéve Kallós Zoltánt, aki az egyik fesztivált megtisztelte jelenlétével. Természetes, hogy ezek után a megbeszélés központi kérdése a továbbképzés feltételeinek megteremtése lett.

Szeptember 22-én 10 órától 24-én délig három csoportban, megállás nélkül, kb. napi hat órán át, hatalmas energiával, de annál is nagyobb lelkesedéssel táncolt a sok gyermek. Gombos András néptánckutató, a Szeged Táncgyűttes néptáncpedagógusa nagy türelemmel, kitűnő pedagógiai érzéssel, játszva tanította a dél-alföldi csárdás és oláhos mozgásanyagát, miközben a táj stílusának jegyeit is érzékeltette velük. A végén a kicsikből és nagyokból álló csoport egymással versengve, improvizálva mutatotta be, amit két nap alatt tanultak.

Nagy Albert szigorú következetességgel, szuggesztivitással koreográfiákat készített a végvári csoportok repertoárjához, amit nem sokan tudnának utána csinálni. Végezetül a frissen elkészült műsorszámokat újból bemutatták a szülőknél, a falunak. Az emlékezetes est koronája a Nagy házaspár és ifjabb Nagy Albert zárószáma volt. Meg is érdemelt minden hálát és köszönetet Végvár magyar lakossága. A 145 gyermeket, a felnőtteket és a vendégeket becsülettel ellátták három napon keresztül. A szállásról a református egyház gondoskodott az iskolában illetve a parókián. Az étkezést a gyerekek szülei és rokonsága biztosította.

Hazaindulás előtt Temesváron, a helyiek kérésére, még egyszer felléptek a szegediek. Magyar műsorszámok mellett magyarországi és erdélyi román táncokat is bemutattak. Sikerüket hitelesíti az a tény, hogy a helyi román szakemberek Nagy Albertet és Gombos Andrást együttműködésre kérték fel. Ez egyben annak az önzetlen munkának, szép misszionnak elismerése volt, amelyet a Szeged Táncgyűttes a Bánságban végez.

Az ekkor született megállapodás szerint minden második hónapban újból találkozhatnak a bánsági táncosok és szegedi oktatóik. A tanítás Végváron és Temesváron folyik majd. E munkával párhuzamosan, dr. Felföldi László és Gombos András irányításával kutatómunka kezdődik a helybeli román és más nemzetiségű szakemberek bevonásával.

Hála a szegedieknek, Végvár nem lesz mindig a végeken. Pár év múlva oda is érdemes lesz elmenni táborba, fesztiválra vagy színpadi fellépésre! Bízunk benne, hogy az önzetlen segítségnek ezen eredményei is gazdagítani fogják az erdélyi táncmozgalmat. Ha kéz a kéznek „kezet nyújt”, ha testvér segíti a testvért, a világ is szebb lehet.

Borbély Jolán

PRO FOLK
HANGSZEREK,
TOKOK, KELLÉKEK,
JAVÍTÁS, PROGRAMIRODA
ÓVODÁKNAK, ISKOLÁKNAK
KEDVEZMÉNY

Cím: Budapest, VII. Dohány u. 74.
Nyitva: 10-17h, pénteken 10-14h
Tel./Fax: 351-3341
vagy 06 (30) 9-549-903
Fax: 263-1339
E-mail: profolk@tla.hu
Honlap: www.datanet.hu/profolk-hu

Mesemondás egykor és most

– Végre büszkék lehetnek valamire!
– Kezdi a beszélgetést dr. Voigt Vilmos, budapesti népmesekutató, az ELTE Folklore Tanszékének vezetője.
– Nagyon büszkék lehetnek magukra, hogy itt ennyi embert foglalkoz-

tatnak a népmesék. Hat-nyolc, ha nem több, nagyon jó folkloristájuk van, és ez a rengeteg óvónő... Pesten, ha kettő eljött volna... A zentai mesemondó versenyre százával jelentkezik a gyerekek! Ez is óriási eredmény, Magyarországon a hasonló rendezvényekre nincs ennyi jelentkező. Dicséretes, hogy itt van, aki megszervezze, van öt kutató, száz óvónő, több száz gyerek. Amikor a konferenciára két vezető író is beült, még inkább meglepődtem, mert Magyarországon kizárt dolog, hogy irodalomtörténészek jelen legyenek hasonló rendezvényen. Bár bizonyos szempontból egy kicsit könnyebb is itt, mert nagyobb súlya van Vajdaságban az anyanyelvi kultúra megőrzésének.

– Előadásában elhangzott, hogy a magyar népmesekutatók és a népmesék világhírűek.

– A mesekutatók nemzetközi tudomány, ismerjük a kollégákat, és ők is minket. Nálunk a jó gyűjteményekből, jó szerkesztők által válogatott könyveket lehet kézbe adni. Egyik tanítványom Japánban él, és írta, hogy Japánban most jelentették meg másodszor a magyar népmesék gyűjteményét. A titka csak abban van, hogy úgy kell lejegyezni, ahogy azt a mesemondók elmondták.

– Lehet-e könyvekből mesét tanulni?

– Legjobb, ha élőben hallja a gyerek, persze az sem vérszes, ha könyvből tanulja. De vannak hang- és videofelvételek, mert a mesemondáshoz gesztusrendszer párosul. Az a jó, ha a gyerekek is nyelvjárársban mondják a szöveget. Csak ne akadjon egy örült, aki ezt megtiltja! A gyerekeknek nem kell mondani, hogy beszéljen úgy, ahogy egyébként is szokott beszélni. A néprajzkutatóknak semmit nem szabad változtatnia. A magyar mesemondás még eleven. Kacagni szoktak felbukkanó modern elemeken, de hát amikor a hintót beleverték, akkor az volt új és modern, csak az a korszak elmúlt. A

Mintákkal szolgál és vigasztal

Beszélgetés az Újvidéken megtartott népmese-konferencia után egy magyarországi, egy erdélyi és egy Vajdaságból elszármazott néprajzkutatóval.

mesét hagyni kell változni, míg saját magától változik. A gyerekek hajlamosak a félremesélésre, de hagyni kell őket, mert ha közönség elé kerülnek, és azoknak nem tetszik, következő alkalommal senki sem fog rájuk hallgatni. A gyerekek és a felnőttek egymást kontrollálják. A mesemondók is számon tartották egymást.

– Mégsem olyan egyszerű a mesélés, mint gondolnánk?

– A katonákat keményen dolgoztatták, pokoli fáradtak voltak esténként, nem tudtak elaludni. Kellott, hogy va-

laki meséljen nekik, nem a valódi életről, valódi problémáikról. Meséket hallgattak, ami után elaludtak, és másnapra kipihelve ébredtek. Hallatlan pszichológiai hatása van. A hat-, hét-, nyolcéves gyerekek egy sereg problémával küzdenek. A jó szülő retteg, hogy a gyerek átveszi a környezetétől a modelleket, és állandóan szidja, korholja. És akkor eljön az este, amikor a szülő végre nem oktatja a gyermeket, nem parancsol, aggódik, hanem a tüzes parazsot evő táltoson szórakoznak mind a ketten, és ezt a mesélő is imádja. Érdekes módon a gyerek másnap nem hisztérikusan ébred. Nem véletlenül. Önöknek itt a kitűnő alkalom, töltsék meséléssel a hosszú áramszüneteket a családdal!

– Hogyan hat a mese a kialakuló lélekre?

– Mintákkal szolgál. Érde-

kes pszichikai jelenség, hogy az ember fantáziái között rendkívül előkelő szerepet játszik a helyváltogatás, a repülés, s a mesében a távolságot könnyen áthidalják a szereplők. Ha a gyerek ismer ötven mesét, akkor tudja, felében a hős csodálatos és jóságos, a másikban csodálatos és gonosz, az öregember, -asszony vagy jóságos és segítőkész, vagy maga a gonosz. Ugyanaz a figura ilyen is, olyan is. Azt sugallja, hogy higgy a látszatnak. Ne higgy a látszatnak, ahogy az életben.

Raffai Judit Szabadkáról származott Budapestre, ahol a Ludason végzett tízévi gyűjtőmunkájának anyagából készíti doktori disszertációját:

– Szerintem a mesemondáshoz ugyanolyan adottság kell, mint bármihez az életben. Vannak jó adottság-

gal rendelkező emberek, akik megtanulják, hogyan kell mesét mesélni, fogékonyak, és ezért is tudnak érdekesen mesélni. Ilyen például Takács Roland, aki a hagyományt viszi tovább, bár nincs tudatában. Talán annak köszönhető, hogy ott él a ludasi soron, és belenőtt a nyelvjárásba, az ottani világba.

– A városi gyerekeknek meg lehet-e tanítani a hagyományos mesemondást?

– Ez egy kicsit olyan, mint amikor a gyerekek verset tanulnak, vagy más előadó műfajban szerepelnek, csak ez sokkal természetesebb. Van rá példa, hogy nagyon jó előadói képességekkel rendelkező gyerek népmesével nem tud jól szerepelni, mert nagyon színpadias. A jó mesemondók jól tudnak szórakoztatni, természetesen tudnak elmondani egy történetet, ismerik a mesét, mert az igazi mesemondó nem ragaszkodik úgy a szöveghez, mintha verset mondana. Logikára van szükség, hogy minden cselekményszálát elvarrjon. Különösen a tündérmese hosszú műfajában, melyben sokáig tart és sok szálon fut a történet, mindennek meg kell legyen a helye, és a mese törvényei szerint kell alakulnia.

– Nem szakadt meg a mesélés hagyománya?

– Még mindig vannak emberek, akik, ha nem is minden nap gyakorolják, de emlékeznek a mesékre. Hagyományos közegben tanulták, és hagyományos közegben mondták is régebben, de ma a hagyományos közeg fellazult. A mostani filmeknek és technikai vívmányoknak köszönhetően a mesének újabb élete van. Azt is lehetne tanulmányozni, hogy a brazil sorozatok, sokkal szegényesebb eszközrendszerrel, de hasonló történeteket mondanak el. Úgy érzem, a faluban ugyanazt a funkciót töltik be, mint valamikor a mesék. Az emberek ugyanúgy továbbmesélnek egy-egy sorozatot, és ugyanúgy a kommunikáció részei lesznek, csak hogy ezek már értékvesztettek.

– Vissza lehet-e hozni a mesét és a mesélést?

– Olyan formában, mint volt, nem. Butaság is lenne azt hinni nekünk, néprajzosoknak, hogy ezt visszahozhatjuk, inkább azt kellene segítenünk, hogy esztétikailag is megfelelő kategóriaként éljen tovább. Hangsúlyozom, nem a mi feladatunk, hogy gyerekekkel foglalkozunk. Nekem az az érdekes, hogy ezeket a jelenségeket figyelem, hogyan él tovább a műfaj. De a kicsi gyerekeknek mindig adva lesz a mesemondás, ha a szülők,

nagyszülők mesélnek nekik. A gyerekek mindig vágnak a mese világára.

A mese egyetemes kincs – mondja dr. Nagy Olga, aki januárban lesz 80 éves, de fiatalos lelkesedéssel szól a témáról:

– Erdélyben mesedialektusokról lehet beszélni, ott még él a mese. Élő mese alatt pedig azt kell érteni, hogy felnőtt emberek mesélnek felnőtteknek. Nem gyerekeknek, mert oda nem is engednek gyermeket. Sajátos szociálpszichológiai jelenség, amikor egy közösség elzártságba kerül. Ilyen a havasok csúcsán dolgozó favágó munkások élete, akik a hosszú téli estéken, távol a civilizációtól, mert nincs más szórakozásuk, meséket mesélnek egymásnak. Így alakult ki a havasi mesemondás, valójában szükségből. De mert ezeknek az embereknek otthon van televíziójuk és rádiójuk, és olvashatnak is, nem lehet nekik akármit mesélni, modernizálni, valószínűsíteni kell a történetet. A csodát pedig csak ott lehet megtartani, ahol kulcsfontosságú, ahol kikerülhetetlen, ahol viszont lehet, racionalizálni kell. Ilyen kulcsmotívum, hogy a királyfi megmenti a királylányt, akit a sárkány az alvilágba vitt. De meg kell magyaráz-

ni, hogyan jutott el a pokol mélyére. Ezt részletesen és reálisan leírják: hogyan szőtték a kötelet, készítették a csigaszerkezetet, amin leengedték a barátok a főhóst. A mesét novellizálták, leírták, hogyan szenvedett, hogyan érzett a hős, amikor félt vagy küzdött, mint egy ember, akinek egy nehéz kínos feladatot kellett elvégeznie. A legbelsőbb gondolatait is részletesen ecsetelték, nem siették el. Minél modernebb egy régió, annál inkább elveti a mesét, mert könyveket olvas, tévét néz, rádiót hallgat. Erdélyben manapság nem tártos lovon vagy gyalog mennek-mendegélnek, hanem luxusautón és repülővel utaznak. És földrajzilag ismert helyen történnek a történetek. A mesének az élete attól is függ, hogy kiknek mesélik, ha már kényszerből hallgatják – mert az elszigeteltség az kényszer –, akkor az legalább hihető legyen. Ahhoz, hogy az ember elviselje keserű, nehéz sorsát, szüksége van arra a vigaszra, amit a mesétől kap. A mesében a jó, az igazság, a becsületesség mindig győz, megvan az a bizonyos happy end.

Szántó Márta

Megjelent a Magyar Szóban, Újvidéken
fotók: NESz archívum – Bogár Csaba felvételei

Az utolsó magyarországi szamicás

A lothárdi Bosnyák János

Baranya megye népzenejének déli hatásairól már sok minden kiderült a témával foglalkozó zenészek és kutatók számára. Azt azonban senki nem feltételezte volna, hogy egy igazi, ráadásul még használatban lévő tambura szamica bújlik meg egy apró baranyai falu, Lothárd horvát házainak egyikében. A szamica horvát származású tulajdonosa és avatott megszólaltatója Bosnyák János, Ivó bácsi.

A lothárdi horvátok horvátnak, és nem sokacnak vallják magukat, nyelvjárásuk is ennek megfelelően elűt a sokac 'i'-zö nyelvjárástól, s helyette az általános horvát 'ije'-zöt használják. Lothárd lélekszáma még 300 főt sem éri el, ebből is már egyre kevesebb a horvát. Az első világháború idején ugyanis aki aláírta, hogy horvát anyanyelvű, azt levitték Horvátországba. Bosnyák János édesapja, Stevo Bošnjak nem írta alá, mondván, hogy ő magyar állampolgár, csak horvát anyanyelvű. Mára mindössze húsz ház a horvát, a szerbek még a környékről is eltűntek, a horvát származású gyerekek pedig már nem beszélnek az anyanyelvet. És mégis van valaki, aki ismeri a réges-régi sokac, horvát nótákat, tud játszani ezen az archaikus felépítésű hangszeren, és ahogy kell: tudja rajta utánozni a dudát.

A tambura szamica a Vajdaságban, Likában és Szlavóniában őshonos. Rokona mindazon tamburaféléknek, amelyek a lantfélék hosszú nyakú típusából fejlődtek ki, és török közvetítéssel terjedtek el az egész Balkánon, de ukrán, orosz, olasz területeken is vannak leszármazottai. A középkorban és az azt megelőző időkben a paraszti gyakorlatot a szólóhangszerek használata jellemezte, így ezeken egymagukban vagy dobkísérettel játszottak. A hangerő fokozása és a hangzás dúsítása végett ezek a hangszerek a legtöbb esetben sokhúrosak.

A tambura szamica az egyik legrégebbi tamburafajta a délszláv területeken. Dallamjátészó és zengő húrok vannak rajta, amelyeket általában egyszerre szólaltatnak meg, rendszerint az alaphang és a kvint használatos, így a dudához hasonlóan két harmóniai funkció: a tonika (dó-szó), és a domináns (ré-szó, ti-szó) szólaltatható meg. Hangolása többnyire: a¹, a¹, e¹, e¹; d², d², a¹, a¹; e², e², h¹, h¹. A mélyebb hangút inkább a Vajdaságban, a magasabbat Szlavóniában és Likában használták. A hangszer húrhossza 25 és 80 centiméter között változik, leginkább 35-60 centiméter. Formája többnyire ovális, készülhet kemény- vagy puhafából, tökből, sőt teknőspáncélból is.

Bosnyák János tamburája valamilyen gyümölcsfából készülhetett, alakja a szlavóniai típusra emlékeztet. Az eredetileg diatonikus hangolású tamburát az apa az idők folyamán félhangoknak megfelelő drótokkal egészítette ki, így újabb keletű dallamok, sőt magyar nóták megszólaltatására is alkalmassá vált, de Ivó bácsi erről csak ekként vélekedik: „Hát, valamikor eljátszok egy magyar nótát, csak az nekem nem tetszik valahogyan. Nem arra való ez a tambura.”

Bosnyák János tamburáját édesapja készítette és hagyta rá örökölni. „Ez a tambura az én testvérem. Ezt is apám csinálta, meg engem is.”

A hangszer mind hangolásában, mind játékmódban eltér a szamica általános típusától. Bár ez is négy húros, de a két alaphang és a 'szó' mellett nem a második 'szó'-n lefogandó 'ti' szolgáltatja kontrát. A második, 'szó'-n megszólaló húr helyett itt egy alsó 'ré' szólal meg, legtöbbször a dallam domináns szakaszaiban, de leggyakrabban a domináns zárlaton.

Ivó bácsit az apja tanította tamburázni, elmondása szerint sokat vesződött vele: „Apám az magától tanult meg. Most már nem kérdezhetem meg tőle, hogy hogyan tanult. Én meg ötle. De nagyon nehezen ment. Olyan, mint a kaszálás! Azt is hiába magyarázod, hogy emeled a kezed... Hiába magyarázta ő nekem, szegény, hogy ne szorítsd le... Egy hűrt fogjál itt le! Akkor ott hagyott.. Most öregségemre rájöttem, hogy igaza volt az öregnek.”

Nem tudunk, és valószínűleg most már nem is tudhatjuk meg, hogy Stevo Bošnjak kitől-miről vette a mintát, de hogy látott ilyet és nem magától találta ki a tambura szamica ismérveit alapján megszerkesztett tamburáját, az bizonyos. Bosnyák János szerint a kontrahangokat ma-

guktól a dudásoktól tanulta el, és az alapján hangolta ekképpen a tamburáját, fülhallásra. Hogy így volt-e, vagy pedig egy másik ugyanilyen szamicáról vette a mintát, titok marad. A fent elmondottak következtében a játékmód is módosul: az általános értelemben vett szamicákon a tonika esetében, a dallamjátészó húr mellé még szól egy dó és két szó, domináns esetén pedig ré, ré, szó, ti, és a ti-t hüvelykujjal kell lefogni. Továbbá a négy húr minden esetben szól. A Bosnyák-féle tamburán viszont leggyakrabban a két alaphangra hangolt húr szól, (melyek közül az egyiket a dallam játszandó), domináns szakaszokon a két 'dó'-ra hangolt húr mellé megszólal a 'szó', esetleg az alsó 'ré' is, de az funkcióját a zárlaton tölti be leginkább. Addig, amíg nem szabad megszólalnia, Ivó bácsi hüvelykujjával tompítja, szükség esetén felengedi. Egyes dallamközi domináns szakaszokon a dallam kíséretéként dó helyett ré-t fog be a dallamjátészóval azonos hangolású húron.

A 'Gajdaš' nevezetű dallam (ld. kottamelléklet) a dudás nótája. Sokféleképpen variálódik, minden lejátszás alkalmával másképp csendül fel. Jó lenne tudni, hogy ezekből a variációkból mennyi a rögtönzés, és mennyi az, amit az édesapjától örökölt meg, továbbá mi az, amit az édesapa konkrétan a dudásoktól emelt át a saját játékába, és mi az, amit maga tett hozzá. Érdekes megfigyelni – s ez paraszti gyakorlatban, archaikus közegben egyébként általánosan kimutatható –, hogy akik úgy mond „nem fertőzödték meg” a klasszikus zene szigorú szabályaival, geometriájával, azoknak csöppet sem okoz problémát, hogy miből mennyit játszanak, hány ütemből áll egy félperiódus, periódus, hány negyedből egy ütem. Ez azonban semmit nem von le játékuik értékéből. Bár ez egy kifejezetten dudautánzó dallam, egyéb esetben azonban elképzelhető, hogy a szamica dudautánzó jellege önmagából fakad.

A szamica fénykora, régiségénél fogva egybeeshet a dudahasználat általános gyakorlatával, amikor is a paraszti hagyományt a szólóhangszerek használata jellemezte. A ritmus stabilitása és a hangzás dúsítása érdekében mindkét hangszernek létre kellett hoznia saját kíséretét. Erre viszonylag legegyszerűbb a dó-szó kontrasztval, s a duda esetében még ehhez hozzájárul az alaphangtól egy oktávval mélyebben, folyamatosan hangzó hang, az ún. bordun-kíséret – alapesetben! De más variációk is vannak bőven. Bosnyák János játéka esetében a már említett tonika (dó, szó) és domináns (ré, szó, ré) áll rendelkezésünkre. A sokac dudánóta jellegzetességeinél fogva a dallam a hatodik fokról indul, pár ütem erejéig fönt variál, míg nem fokozatosan visszatér a második fokra. Ezután következik, mintegy pihenésképpen, a jellegzetes köztes dallam, amely minden kólónak fontos szerkezeti eleme, mintegy erőt merítve az újabb

szubdominánsig. Ahhoz, hogy minél többet megtudhassunk Ivó bácsi dudautánzó játékaról és a többi dallamról is, elengedhetetlen feladatnak tartom, hogy behatóbban tanulmányozzam a környék dudásainak játékát, a témában otthonos kutatók útmutatásával. Bosnyák János számára minden régi sokac nóta egyformán kedves. Ezek az ő legkedvesebb nótái. De vannak fájdalmas nótái is, amelyek az életben elszenvedett keserűségekre emlékeztetik, s ezek mind új szerzemények.

Néhány szó a szamica részeiről, elnevezéséről

A 'szamica' kifejezés ismeretlen volt Bosnyák János számára. A 'tambura', az 'öreg tambura', 'apám is így tamburálta' kifejezésekkel él leginkább. A hangszer egyes részeit illetően, a tambura-'láb', (ami a testen tartja a húrokat) délszláv területeken általánosan konjic-ként ismeretes, Ivó bácsi 'kobilica' néven tartja számon, ugyanakkor ez a kifejezés megint csak délszláv területeken a húrtartó nyeret jelenti. Ezt azonban ő már magyarul 'nyeregnek' nevezi. A hangszer fején lévő, (az ősi típusnak megfelelően arra merőlegesen álló) fakulcsokat, melyek a húrokat rögzítik a fejen, 'šaraf'-nak nevezi, ami megint csak különleges, és valószínűleg a sváb 'sróf' elszlávosodott változata. A hangszer összes többi részét már magyarul, általános nevén nevezi: test, nyak, stb. Talán még azt érdemes ezzel kapcsolatban megjegyezni, hogy ezen a környéken, sőt Baranya szerte a bund-ot szolgáló drótot 'kottának', a fogólapot pedig kottalapnak nevezik, és ennek megfelelően Bosnyák János is.

A használatáról

Stevo Bošnjak tamburája mindig házi használatban volt: „Evvél a tamburával nem mentek lakodalmat muzsikálni, ez csak olyan házi használatra... De a gajda-val mentek valamikor még búcsúra is, valamikor az volt. De ez nem! Ez egy házilag készített, saját részre való tambura.” Házi használat alatt azok a munka- és szórakozási alkalmak értendők, amikor a rokonság összegyűlt, például a fonó vagy dísznövágás. Gyakoriságban mindez azonban elenyésző a saját szórakoztatás mellett. Bosnyák János ugyanis leginkább csak magának játszik. Ettől mindig jókedvre derül – mondja. Mivel soha nem játszott kísérettel, játéka szinte teljes mértékben érintetlen maradt a külvilágtól. Ebben az izoláltságban pedig remekül meg tudta őrizni azt a régi stílust, mely a század eleji dudások játékát jellemezte, több évszázados hagyománnyal a hátuk mögött. Mind a dudajáték különös lüktetése, a sokac dudadallamok jellegzetes díszítései, mind a megszólaltatás módja olyan sajátos hangulatot áraszt, melyet lehetetlen bárkinek is felvétel alapján rekonstruálnia. Lehet ugyan, hogy mindenben tökéletesen stimmelni fog, ám az elképzelhetetlen, hogy az 'íze' ugyanolyan legyen. Hiszen ahhoz ott és akkor kellett volna élni, Stevo Bošnjaknak, vagy Bosnyák Jánosnak kellene lenni. Hozzáteve, hogy a bácsi egyáltalán nem is játszik technikailag bonyolult dolgokat.

A környékbeli zenekarokról

Lothárdon nem volt sem vonósbanda, sem tamburazenekar, csak egy rezesbanda, az viszont híres: Boros Pál és zenekara. A falu magyar és horvát lakosságának mindennemű zenei igényét vagy az újmohácsi Bárác Stipa vagy a versendi bandák (Marci és vonósbandája, illetve Gyura és

tamburazenekara) látták el. Mindez két dologra korlátozódott: a búcsúra, minden év novemberében, valamint a lakodalmakra. A versendi zenekarok közül Marci és vonósbandája, magyar zenét játszottak, Gyura és bandája pedig a körzet 'hivatásos' horvát-sokac zenekarának minősültek – cigány létükre! Ha volt elég pénz, és nagy volt a felhajtás, a mohácsi Bárác Stipát fogadták meg.

Édesapja idejében a nagy hegedűvirtuóz, Pavkovics Stipo 'Patak' volt a legkeresettebb, nála kezdett még fiatal gyerekként Bárác Stipa. Pavkovics Stipo ahhoz az első generációhoz tartozott, melynek tagjai elindították a nagy hangszerváltást, amely során a dudát fölváltotta a hegedű és a tambura. (A tisztán tamburazenekar még későbbi fejlemény.) Dobszai Lukács, idős sokac muzsikus Mohácsról, így vall erről: „... Akkor még ők játszottak a lakodalmakban, akkor tűntek fel először fiatal zenészek, egy szál tamburával, hegedűvel. Az öreg Boskovicstól hallottam, őt kísérték először mint hegedűst a tamburások, ő alapított a dudások után először zenekart. Ezeket a fiatal hegedűsöket rossz szemmel nézték az öreg dudások. Ide tartozik még Pavkovics Stipo 'Patak' és Mohácson Antal. Mindhárman hegedűsök voltak. Mohácson Antal is jól énekelt, csak a technika megjelenése előtt nem érvényesült halk, finom hangja”.

Néhány szó a táncokról

Pár szóval szeretnék itt kitérni a táncokra. Menyasszonytáncnak a sokacoknál tanacot és ranče-t járnak, amelyek a kevés páros délszláv táncok közé tartoznak. (Ebben az esetben magyar hatás mutatható ki, míg a Pačići esetében osztrák.) Napjaink sokac, de inkább sokac-magyar, sokac-sváb stb. lakodalmain – amennyiben a menyasszonytánc még tanacranče –, megfigyelhető, hogy időtartama meglehetősen hosszú lett, megszakítások nélkül. Bosnyák János idejében csak egy pár taktust játszottak. A pár lépésnyi tánc után a táncosok megpuszították egymást, és jöhetett a következő.

Az összes többi táncban viszont az időtartam csökkenése figyelhető meg, amit a kiszélesedett repertoár is magyaráz. Nem beszélve a táncpénz-szedés szokásának sajnálatos eltűnéséről, ilyenkor ugyanis akár egy óras is lehetett egy kóló (mert főleg azt játszottak ilyenkor). A zenészek az est folyamán egyszer, netán kétszer elhagyták a színpadot (vagy egyebet, ami a ze-

nekar territóriumát jelölte), és beálltak a kör közepébe. A kört rendszeren fiúk és lányok alkották: minden fiú oldalán jobbról-balról egy-egy lány. A zenészek csak a fiúk elé álltak oda, és ott addig húzták, amíg az nem adott pár forintot. Aki nem tudott összeszoprolni a búcsúra e célból, annak számolnia kellett azzal, hogy számára aznap este nem lesz mulatozás.

A menyasszonytánc során akkoriban még nem a borítékokat nyomták a menyasszony kezébe, hanem fazekakat, apletykát (sokac viselet női ingdarabja), kendőt, asztalterítőt stb. ajándékoztak. Bosnyákék nagyon szegények voltak, Ivó bácsinak még nagykabátja sem volt, ezért nagyon örült, mikor valaki azt adott neki. Csak azt sajnálta, miért várta meg vele a menyasszonytánc és az ajándékozás idejét, mert így át kellett fagyoskodnia az esküvő teljes időtartamát a sokac viseletben.

Avar Anna

Bársony Mihály, a médiasztár

Kedves Padkaporos olvasók! A tavaszi folkMAGazin-ban bemutatott Bársony Mihály levelek után több olyan észrevételt kaptam, hogy némelyikük alaposabb magyarázatra szorulna. Ígérem, a mostani levelekkel ezt megteszem. Azoknak, akik eddig nem olvasták e sorozatot, elmondom, hogy a Dél-Alföld hagyományos zenei életét, a tekerőmuzsikát kívánom bemutatni. Néhány alkalommal Bársony Mihály (1915-1989), az utolsó hagyományörző tekerőkészítő és muzsikus levelezéséből válogatok. A mostani összeállítás címe, nem mondom, furcsának tűnik tanyasi parasztemberre vonatkoztatva, pláne a hetvenes években. Ne felejtjük el azonban, hogy ebben az időben egyetlen televíziós csatornát lehetett fogni. Aki abban szerepelt, azt az ország egy életre megjegyezte. Nem véletlen tehát, hogy az akkori Ki mit tud?-győztesek példátlan karriert futottak be. Ilyesmi történt Bársony Mihállyal is, persze az általa képviselt műfajnál fogva szerényebb mértékben. (Szerényi Béla)

Bpest, 1971. március 22.

Igen Tisztelt Bársony Mihály Mester!

Nem kevés utánjárásba került, míg végre sikerült megkapnom a címet, s még most sem vagyok biztos: kézhez kapják-e írásomat, mert Lengyelffy Miklós, aki feldiktálta a Tiszaiújfalu, gyorsan hozzátette, de elköltözött Tiszaalpárra.

Ennek a Tiszaalpárnak viszont nem találtam meg az irányítószámát, tehát zárójelbe tettem a Tiszaiújfalu alá, gondolva arra, hogy vidéken ismerik egymást az emberek, meg tévét is néznek, és biztosan tudják, hol keressék a címzettet, akire ők is büszkék, nem csak a pestiek.

Most pedig előadom: miért zavarom soraimmal. Bejártam a várost nyenyereért, mert egy idős barátnőm beteg unokája mekívánta ezt a hangszeret és szerettem volna vásárolni. Mondanom sem kell, hogy hiába barangoltam egyik hangszer-kereskedésből a másikba. S akkor jutott eszembe, hogy láttam én a tévében a Bársony Mihályról készült filmet, nosza elkezdtem a hajszát a címe után.

Nagyon szépen kérem, válaszoljon nekem a mellékelt boríték felhasználásával.

Van-e eladó nyenyere?

Ha nincs készen, mennyi ideig kellene várni rá?

Mi az ára?

Hova és hogyan lehet érte odautazni?

Hány kiló a hangszer?

Amennyiben odautazhatom érte, írja meg nincs-e valamire szüksége, amit a fővárosban lehet csak megkapni s én szívesen elviszem, amennyiben az beszerezhető.

Munkájához további jó egészséget kívánok, válaszát nagyon várom, tisztelettel üdvözlöm:

Földváry Istvánné

Debrecen. 1972. június 3.

Igen Tisztelt Népművész Úr!

Engedje meg először is, hogy a legmelegebben gratuláljak a TV-ben elhangzott (Ki mit tud) számért mind Önnek, mind kedves leányának. Többször hallottam már életemben nyenyere-játékot, de az csak száználmas nyikorgás volt, nyilván mert részben a hangszer elkészítése volt primitív, részben a játék. Az Ön által készített forgólant (mert arra valóban az a helyes megjelölés és nem a népi név, ami nyilvánvalóan csúfnév) bámulatosan tiszta prím-dallamot ad, ugyanakkor megör-

zi ennek a hangszernek különös varázsát, ami rendkívül modern hangzatúvá teszi: a prím-dallamot kísérfő különös, szinte ősvilági zúgást, ami mindamelllett szintén magasfokúan zenei.

Nagyon szeretnék egy ilyen hangszerhez jutni. Kérem szíveskedjék megírni nekem, készíthetne-e nekem egy ilyen hangszer, mennyit kellene rá várni és mibe kerülne.

Gratulációmát megismételve vagyok

őszinte nagyrabecsüléssel:

dr. Julow Viktor

egyetemi docens

A televíziós Arany Páva verseny győzteseként az egekbe szökent a népszerűsége. Sajnos, ezeknek a „versenyzettség meg népművészeinket” kultúrműsoroknak nem csak pozitív eredményei lettek. Tagadhatatlan, hogy a citerazenekari és pávaköri mozgalmak nagyszerű közösségteremtő alkalmakká váltak. A tévéműsorok nagy hatással voltak az induló táncházmozgalomra is. Ezzel egyidejűleg azonban a kiemelt népművészek elszakadtak saját természetes közegüktől. Bársony Mihály sokat szerepelt tévében, rádióban, külföldre járt, citerazenekart alapított, de soha többé nem hívták lakodalomba, vagy fosztásba muzsikálni. Még gyermekkori pajtásai is gondban voltak, hogyan szólíthatják:

Székesfehérvár, 1974. március 20.

Kedves Mihály Bátyám!

Elnézést kérem, ha zavarom soraimmal. De már régen készülök, hogy írjak magának egy pár sort még a Röpülj páva műsor adás előtt. És közben jött a Röpülj páva műsor, melyben magát fölismertem és szinte őrjöngve meséltem családomnak, ismerőseimnek magáról, meg az arra eltöltött időről, szokásokról ill. Hazámról. Nem hiába ott születtem, de nincs olyan nap, talán óra, hogy ne gondolnék az otthoni rokonokra, barátokra ismerőseimre stb.

De most már magamról: Pellikán János vagyok, a kis cimbalmos (voltam régen, majd később nagybaccska). Édes Anyánk halála után a sors szétszórta bennünket, 3-an voltunk testvérek, én szolgáltam Borbély Miskáéknál (Flóriéknál) 3 évig. Magukat is akkor ismertem meg. Bársony József, Mihály és a Pisti. A Pistivel jártam leventére, de ha jól emlékszem még Misi bátyámmal is. Mindhármukra igen jól emlékszem. Józsi az középmagas barna, Misi bátyám magasabb és szőkebb, csendes, Pisti az is a magasabbak közé tartozó szőke csendes jóra való srác volt. Nem emlékszem, hogy fölragadások lettek volna. Ismétlem remélem, hogy emlékezni fog rám Misi bátyám, bár akkor csak Misi-nek szólítottam. Egyébként én 1920-ban születtem, ha jól emlékszem Pisti 919-18-as, maga 915-ös, Józsi meg 911, Borbély Miska 912, Flóri 914-es. Elég az hozzá, az akkori arcukat mintha most is látnám.

Kedves Miska bátyám, ne haragudjon rám, hogy ennyit fecsegek, de olyan jól esik ismét távolból jó ismerősökkel beszélni, hacsak levélben is. Továbbá láttuk magát és kislányát is szerepelni a Repülj pávában. Ismét Miska bátyámat az arany páva műsorában, ez mind jó érzés volt számomra, és drukoltam magáért, már a helyezés miatt is. Azóta sem láttam tekerőt, csak most, ahogy játszott. Sőt, a legjobban azt sajnálom, hogy nem mentem el a színházba, mikor maga is itt volt, de ha tudtam volna, hogy jön és mikor. Ott valamilyen formában esetleg kihívtam volna az előtérbe, vagy folyosóra, és egy pár szót személyesen is beszélhettünk volna egymással. Mert a színházhoz tíz perc járásra lakom. De mielőtt tovább folytatnám soraim, megkérem, ha legközelebb jön fehérvárra ilyen vetélkedőre (legyen az bármilyen páva) nagyon kérem, keressen fel minket, délután 3-tól már otthon vagyunk.

Most pedig valóban az engem érintő lényegre térek. Amint említettem, én cimbalmos is voltam, 950 óta itt lakom Székesfehérváron, azóta nemigen játszik, meg a körülmények se tették lehetővé, erről személyesen tudnék többet mesélni. Pedig nagyon szeretem a zenét, ill. a hangszereket. Most is van egy szép nagy cimbalmom, azaz gyermekkorom óta van, de sajnos ezt most a hely szűke miatt máshol tárolom, így annyi mintha nem volna. És úgy néz ki a helyzet, ha új lakást kapunk, abba a kis lik-luk-ba ott sem lesz helye. Én azért is akartam már kb. 8-10 éve írni magának, hogy részemre küldene egy jóhangú igazi alföldi kis tamburát, ez kis helyen elférne, és cimbalom helyett a szórakozásom imitálnám rajt. Mert emlékeztem rá, hogy abban az időben is szokott gyártani ilyen asztali citerát, én tamburának ismerem. Bár láttam már itt is egy időben a sportüzlet kirakatában, elég szépek voltak, és igen alföldi típus, hogy a hangja milyen volt, nem tudom. És akkoriban meg is született az ötlet, hogy van nekem egy jó ismerősöm, Bársony Mihály Tiszaújfalun, azt megkérem, hogy csináljon részemre egy jó hangú kis tamburát, vagy ha van készen, küldje el. Ennek a lebonyolítását utánnévettem gondoltam ill. képzelem. Miska bátyám tehát szeretné egy jó hangú kis tamburát. Megkérem, ha van a birtokában, küldjön egyet a részemre, vagy ha jön még fehérvárra esetleg nem is olyan soká, ha nem lenne nagy teher, elhozná. Így legalább biztosra venném, hogy megtisztel látogatásával engem és családom.

Maradok baráti tisztelettel:
Pellikán János

Szentes, 1974 dec. 17.

Igen Tisztelt Népművész Úr!

Az elmúlt héten halgattam a riportját a rádióban, és említette hogy tekerő készítésével foglalkozik. Nagyon kérem, szíveskedjen közölni, mennyi pénzbe kerül egy ilyen muzsika elkészítése.

Válaszát várom. Tisztelettel:

Szenyéri Julianna

Tudni illik, hogy a levelet megíró Juliska néni édesapja, Szenyéri Dániel híres tekerős volt. Az ő apja, János pedig a századforduló legnevesebb tekerőkészítője. Szenyéri Jánost messze földön úgy emlegették: „Szenyéri, a tekerőgyáros”. És milyen furcsa, hogy a nagy múltú tekerős dinasztia leszármazottja „Tisztelt Népművész Úr”-nak titulálja a nálánál fiatalabb és tőle alig húsz kilométerre lakó Bársony Mihályt, akiről a rádióban hallott! A hagyományos paraszti társadalom erőszakolt fölbontásával az emberi kapcsolatok rendszerében is teljes zűrzavar támadt.

Bársony Mihály jó humorú jellemét, emberszeretetét azonban sem a kitüntetések, sem a tévészerelések nem változtatták meg. Ösztönösen és nagyszerűen használta föl a média kínálta lehetőségeket. A sors tragédiája, hogy amíg ő a tradíció továbbadására alkalmazta e számára idegen modern eszközöket, addig saját környezete a televízió bővületében tüntette el nyomtalanul hagyományait.

Zagyvarékas, 1973. 11. 29.

Kedves jó Mihály Bácsi!

Most én is úgy jártam mint az, aki olyan nagy tanyába nyitott, amibe kétszer is kell köszönni. Kétszeresen is köszönöm most egyúttal azt a kedves figyelmességet, hogy felhívta figyelmemet arra a filmre amelynek születése idején még falubéliek lehettünk, és amit mindig nagy érdeklődéssel vártam, hogy láthassam. Akkor még nem gondolhattam - ugyan ki láthatja a jövőt - hogy a film látása már a kedves táj viszontlátása lesz, mert elsodor a nyári szél. Így is igen nagy öröm volt látni az annyit meglábolt tájat, és a képernyőn találkozhatni a számomra olyan kedves emberekkel, látván olyan padkaporos „mini farsangot”, a javából. Isten áldja meg érte!

A második találkozásunkat a képernyőn pedig nyilván a jó Isten „szervezte”, mert igazán véletlen volt hogy azt a műsort láthattam amelyben újra megszólalt lelkemben az emlékezés sárga rigója. Hát így van ez bizony, olyan az élet mint szálló felhő. Az jutott eszembe hallva, látva muzsikáját amit papköltőnk Sík Sándor írt:

„csak egy fütty az életem, elég az gondnak, hogy szép legyen!”

Így szállt el velem is az az újfalusi négy év és két hónap, mint a rigófütty a Tisza partján, szép volt, feledhetetlen! Nagyon hiányoznak azok az aranyos szívű jó tanyai emberek, arcok. De hát ha Isten mondja a vezényszót, akkor szállni kell nekünk is, mint a rigófüttynek. Kérem elnézését, hogy csak most válaszolok soraira, de olyan hírek jutottak felém, hogy elköltöztek, és nem akartam levelem a bizonytalanra bízni. Hálásan gondolok szeretetükre, kedves Családjukra, Mihály Bácsira, s arra az életre szóló élményre amit találkozásunk jelentett, s jelent most is számomra. Nem tudom mi lesz a sorsa a falutörténeti dolgozatomnak, de ha tényleg nyomtatásba kerülne, kérem értesítsen róla. S még annyit, hogy ha nem esik nehezére, egy lapot máskor is indítson el felém, hogy legalább a képernyőn találkozhatssam az általam oly nagyon megszeretett és értékelt kedves Mihály Bácsival.

Mindnyájukat óvja Isten, s új otthonukban sok jó egészséget, Isten bőséges áldását. Szeretettel üdvözlözi az egész kedves Családjukat:
Ráduly Ferenc, volt tiszaújfalusi plébános atya

„A kutyadudának a nótája”

A dudazene stílusa és előadásmódja a vonósenekarok gyakorlatában 2.

Az előző részben bemutatott kürti „kutyadudának a nótája” példánkkal kétségtelenül rokonságban áll a következő délal-földi román táncdallam (itt is szövegtelen dallamként ismerik). A párhuzam egyben arra is utal, hogy a duda korlátozott zenei adottságai révén, valamint azért, hogy a Kárpát-medencén belül lényegében egységes a hangszer típusa, korábban nagyobb „átjárhatóságot” biztosított az egyes népcsoportok hangszeres muzsikája között.

♩ = ca. 110

Perinyica (Sírba) Elek (Anad m.)
Kopál Gergely (1900)

♩ = ca. 110

93 · Nagy Albert 1975

Az első három dallamot (a zsérei, a nagyölvedi, illetve a kürti dudánótát) a földrajzi közelségen túl még legalább két tényező közelíti egymáshoz. Az egyik az, hogy mindhárom táncdallam, és – mint már említettem – a helyi hagyományban nincsenek meg a vokális változatai. A másik egy egységesnek mondható játékmód, mely konkrétan a dudautánzás technikáját, a dudazene sajátos interpretációs gyakorlatát meglepően hasonló módon tárja elénk. A szöveges párhuzam hiánya ez esetben szerintem azzal is magyarázható, hogy a cigányzenészek kezén itt a dudások dallamkészletének egy olyan gyakori darabja hagyományozódott tovább, amely már maguknál a dudásoknál is szöveg nélkül élte életét. Megfigyelhető, hogy a dudazenénél oly sokszor emlegetett közjátékok, apráják, cifrák, bejátszások, interludiumok sokszor már-már strofikus szerkezetű dallamegységekbe szerveződnek, illetve, a más vidéken szöveges dallamként ismert motívumsorok egy-egy dudásnál szövegtelen közjáték szerepét töltik be.

Az általam behatóbb vizsgálat alá vett tereskei (Nógrád m.) Pál István repertoárjában is több ilyen dallam található. Mindegyik valamelyik dudás alakjához köthető. Pál István meg is tudja mondani, hogy ezek közül melyik kinek a „bejátszása” volt. Ez azt jelenti, hogy környezetében minden dudásnak volt egy „bejátszó nótája”, amely egy-egy hosszabb zenei szakasz, ha úgy tetszik egy-egy tánc alá dudált ciklus bevezető dallamként szerepelt. Ezek kaphattak ugyan emlékeztető szöveget, mint például Pál István édesapjának a bejátszása:

„Bejátszás”

Tereskei (Nógrád m.)
Pál István (1919)

♩ = ca. 110

93 · Agócs Gergely 1985

Bizonyos viszont, hogy az ilyen szövegegységek, ha létre is jöttek, a dudások között – úgymond – csak „belső használatra” készültek, ezért érthető, hogy a bekezdő nóták általában szövegtelen változataikban hagyományozódtak a faluközösségek, illetve a vonós hangszerek felé. Mivel minden zenélési folyamat elengedhetetlen és kiemelt helyen szereplő tartozékai voltak, alkalmasaknak bizonyultak arra, hogy bekerüljenek a dudautánzás eszköztárába.

Az eddig bemutatott dudánóták játékmódja a következőkben jellemezhető: a hangszer mély hangtartományában, a vastagabb húrokon, de harmadik fekvésben szólal meg (illetve a dallam innen indul ki), tehát úgy imitálja a duda hangzását, hogy a mellette megszólaltatott mélyebb üres húr az adott dallam alaphangjánál egy oktávval mélyebben, azaz a bordósíp elképzelt helyén zengjen (a hegedűnél a g), vagy ennél egy kvinttel feljebb (ez esetben a hegedű d húrja), s így a sípszár lezárt kontrájának helyén szólaljon meg. Ezzel párhuzamosan alkalmazzák a dudautánzásnak azt az általánosnak mondható technikai elemét, melynek lényege, hogy a húron a kívánt főhangot nem tartják ki a maga teljes időbeli értékében, hanem mintegy díszítményként az egyes lépések közé be-beiktatják az adott húr alaphangját. Ez a „nyitott ujjrendű hegedülés” pedig a zárt ujjrendű dudálás technikájának hatását hivatott kelteni. Ez utóbbinál ugyanis az elképzelt dallamvonal mellett minduntalan megszólal a sípszár alaphangja is, amit itt az aktivált húr alaphangja helyettesít. Mint látni fogjuk, e játékmód elemei más vidékek dudautánzó technikájában is megjelennek.

A következő dallampéldáknál a mély és magas hangtartomány váltogatását tapasztalhatjuk, részben az imént leírt hangszerkezelési gyakorlat elemeinek felhasználásával. Az első példát Marosszéken, Magyarpéterlakán rögzítették, a dallamot az előadó dudautánzásnak, vagy cseh táncnak nevezte, és elmondása szerint a nagybátyjától tanulta, aki viszont a hadifogságból „hozta magával”.

Cseh lánca
 Magyarpéterlaka (Maros-Torda m.)
 Lukács József (1918)

gy.: Szűcs János 1981

1- ZMÉR	8- RIMARKOVÁ
2- NAGYÖLVES	9- SZABADOS
3- KÖRT	10- HALÁSI
4- ELEK	11- MEGÜRÖT
5- TERESKE	12- GARAMZSÓLÓS
6- MAGYARPÉTERLAKA	

A második példa Vas megyéből, Alsóberkifaluból származik, ahol az előadók dudás csárdásnak nevezték. A harmadik egy észak-gömöri szlovák településről, Rima-kokováról való, neve: „dudlanie”, tehát szó szerint dudálás, a negyedik példa felvétele pedig egy Arad megyei román faluban, Szabadoson (Sîmbateni) készült. Itt a zenészek amellett, hogy ardeleanának játszották, hozzátették: „Zicala după cimpoi” – tehát szó szerint: „a duda után mondván”.

Zicala după cimpoi (Ardeleana)
 Szabados (Arad m.)
 Liciá Spornjan (?)

Dudás csárdás - részlet
 Alsóberkifalu (Vas m.)
 Durvas Péter (1904)

Dudlanie (Šuchom)
 Rimarkovás (Gömör m.)
 Kocál Ondrej (1924)

gy.: Constantin Cootea 1969

E példák arról tanúskodnak, hogy a dudautánzás technikája térségünkben egy szélesebb kitekintés mellett már nem annyira egységes. Láthatjuk például, hogy megfelelő kíséretmód mellett nem mindig szükséges az üres húr párhuzamos megszólaltatása sem, a kívánt hatás eléréséhez elég a zárt ujjrendű dudajáték dallam-imitálása.

A duda vonós hangszeren (többnyire hegedűn) való utánzásánál általában meg kell különböztetnünk kétféle felfogást: az egyik szerint a „dudás” hangzás eléréséhez szükséges a hegedű húrjainak a megszokotthoz képest más viszonyrendszerbe való áthangolása. A másik felfogás a hagyományos hangolás keretein belül keresi a minél „dudásabb” megszólaltatás lehetőségeit. Ennek szemléltetéséhez nézzünk meg egy szigetközi, egy csalóközi, és egy Garam menti dudanótát. Az első, Halászból való régi felvételen és a második, saját, vásárúti gyűjtésemből származó példán a hegedűt az előadók áthangolták, a g húr lett mélyebb. Ez is nyilvánvalóan a bordósip imitálásának igényéből fakad. A harmadik példa dallamát Halmos Bélával gyűjtöttem garamszőlői cigányzenészekről.

Dudanóta

Vásárút (Pozsony m.)
Varkasrudi János (1916)

♩ = 128 200

g. Agócs György 1991

g. Agócs György 1991

Dudamuzsika *

Garamszőlős (Bors m.)
Fekete János (1911)

♩ = 128 176

g. Agócs György
Halmos Béla 1985

Dudanóta

Halászból (Görb-Moson-Sopron m.)
Banyócs Vil (1882)

♩ = 128 200

g. Marton György 1985

Végezetül engedtessek meg néhány megjegyzés. Mint azt a mellékelt térképen is láthatjuk, a magyar dudazenéhez köthető, rendelkezésünkre álló felvételek zöme a Kisalföldről, illetve a magyar nyelvterület nyugati-északnyugati határvidékéről származik. A Kárpát-medence szomszédos, letelepedett népcsoportjainak zenei hagyományai a dudazene tekintetében archaikusabb állapotokat őriztek meg, így a vonós hangszerek is valamivel több áttételen keresztül kapcsolódhatnak ehhez a hangszeres kultúrához. Feltűnő viszont, hogy a magyar nyelvterület azon tájegységeiről, ahol a duda a legtovább őrizte korábbi társadalmi szerepét, vonós dudautánzásról nincsenek adataink. Én magam a palócvidéken több mint 40, hivatásszerűen muzsikáló primástól (valamint zenekaraiktól) gyűjtöttem népzenei adatot, de az északnyugati területeken gyűjthető dudautánzási technikával, és egyáltalán, a dudanótával, mint a repertoár tudatosan vállalt részével nem találkoztam. A Magyar Népzenei Antológia lemezein is szereplő, Szurdok-püspökből származó, ide vonatkozó felvételeket csak megfelelő forráskritikával sorolhatjuk az itt bemutatottak közé, ott ugyanis nem hivatásos zenésről van szó, így a tőle származó adatok megerősítésre várnak.

Ismert tény, hogy a török hódoltság alatt egymástól elszakított országrészekben a hagyományos műveltség több tekintetben eltérően fejlődött. Ez az eltérés a későbbi századok művelődéstörténeti folyamataira, így a hagyományos hangszeres zenei kultúra fejlődésére is rányomta a bélyegét. Nyilvánvaló, hogy a Királyi Magyarország nyugati területei voltak azok, ahol a fejlődés jegyei mindig hamarabb mutatkoztak. Nos, ha a mellékelt térképet jobban szemügyre vesszük, akkor a vonósbandák dudanótái is ehhez a területhez köthetők. Ha tudatosítjuk, hogy a mai értelemben vett cigányzenekarok kialakulásának egyik gócpontja is erre a területre lokalizálható, akkor el kell gondolkodnunk azon is, hogy a vonósbandák itt sokkal tovább működtek párhuzamosan a korábbi korszakok irányadó zeneszolgáltatóival, tehát a dudásokkal. Ha elfogadjuk, hogy ez alatt az idő alatt nagyobb lehetőség nyílt az összecsiszolódásra, esetleg az együttes muzsikálásra, akkor látnunk kell azt is, hogy ez rögzíthetett olyan hangszerkezelési technikákat, előadói stílusokat és interpretációs gyakorlatokat, amelyek máig hagyományozódtak, és még most is adatolható formában élnek e vidék vonós muzsikusaik kezén.

SZÉKI KÉPESLAPOK

1.

Sok száraz fája és serény fűtője lehet a Fennvalónak - mondják a székiek -, mert egy csöppet sem szűkülökdi tüzelés dolgában. A tikkasztó hőségtől szinte lebeg a falu. A megrakott szénásszekeret komótosan vontató bivalyok kérődző szájáról hófehér hab csurog a poros útra. Időnként megmakacsolják magukat, térdre ereszkednek, és nincs az a szó, amitől újra moccannának egyet előre. Hiába kínálja meg őket a gazda a bőrostor csípős végével, hiszen a vasvillanyél jókora suhintasait is csak dicséretnek akarják felfogni...

A bivallyal nem lehet alkudozni, furfangos egy állat, ha fejés előtt pálinkát iszom, azonnal megérik és nem „adják le” a tejet - meséli a maga nyugtatására is a megfáradt férfi, majd lassan kifogja a két állatot a járomból és a Nyercuj-bányató felé veszik az irányt.

2.

„Székvárosi templom torony, jaj de messzire ellátszik” - harangja éppen delelőre szólítja a mezőn szorgoskodókat. Úgy látszik azonban, hogy hiabavaló a harang hosszantartó kondulása, mégsem tud mindenkit az elemózsiás tarisznya köré gyűjteni. Van, aki éppen hazafelé indul, van, aki éppen most érkezik. Pár évvel ezelőtt még lenézően tekintettek arra, aki a reggeli harangszó után indult a mezőre, vagy az esti harangozás előtt tért haza... „Már csak a harangszó a régi, már csak ő tudja itt rendesen elvégezni a dolgát!”

A széki határ is elvesztette egységét. Óriási sakktáblára hasonlít, hátán szétdobált játékfigurákkal. A falu földjeit minden oldalról erdők határolják. „Mi vetünk, a vadak aratnak! Azért a pár véka máléért, magyaróért, fuszulykáért vetéstől a betakarításig a földemen kell háljak. Én terelem a vadakat, a feleségem Pesten takarít, hogy valahogy eltartsuk magunkat, s hogy jövőre újra szánthassunk, vethessünk, mert a föld nem maradhat, csak úgy, semmi nélkül...”

3.

„Kinek nincsen szeretője, menjen ki a zöld erdőbe” - éneklük a vőfélyek a büszke vőlegényt kísérve, aki kaján mosolyával adja tudtukra, hogy öneki már ilyen „apróságokkal” többé nem kell foglalkoznia. Amíg az ifjú pár az oltár előtt is örök hűséget fogad egymásnak, mi áldomást iszunk rájuk a templomkert „szakállszárítójában” a vőfélyek lábbizsebéből előkerülő finom lakodalmi pálinkából. A hangszerüket hónuk alatt szorongatva panaszkodnak a széki zenészek, hogy „kezd lemenni

a csillaguk”, már alig fogadják meg őket, s ha igen, akkor is csak a lakodalmas menet utcai kísérete az ő dolguk, a mulatságban legtöbbször a „cigánypad” fölötti szegekre akasztva árválkodnak hangszereik. Átvette helyüket az elektromos orgona és a dob. Már közös éneklések is alig vannak, „van egy fogadott idegen, aki a mikrofonba azt énekel, amit akar, s az emberek csak esznek, isznak, s hallgatják...” Korán bomlik a lakodalom, reggel korán már mindenki fut valamerre.

4.

Négy napon keresztül szólt a zene az immár hatodszorra megrendezett Széki Napokon. A tágas, parkettázott tornaterem és a rendezők (ezúttal vérbeli mulatók széki fiúk) örömmel nyugtázták volna, ha az a száz-százötven fiatal is a hajnalig tartó kocsmázás helyett a rendezvény vidáman mulató vendégeinek sorait gyarapította volna. Jó volt látni és hallani, ahogyan táncoltak, énekeltek a nehéz munkából hétvégére hazatért fiatal házaspárok (30 év körüliek), akik annak idején még saját utcájuk táncházából „köszönhetek ki” a lakodalmuk előtti vasárnapon.

A széki zenészeknek is töltést adott ez a pár nap, örömmel muzsikáltak az egykori „cigányfogadóknak”.

5.

A rendezvény gálaműsora a falu Szent István napi ünnepségének jegyében zajlott. A református templom alatti „Bagolyvárban” egy igazi mezősegi vígadalom vette kezdetét, a székiek ugyanis együtt énekeltek, táncoltak az ördögösfüzesi, magyarországi, magyarpalatkai és mezőkeszűi vendégeikkel. „Hajnal hasadt s kakas szólt az udvaron”, mikor hazafelé indultunk, különben csend volt a faluban. Ám velünk együtt a mező sem pihent. A kukoricatáblák végeinél fényes lángnyelvek sürgették a lassan felszálló sötétséget, hogy a vadakat riasztó férfiakkal se kelljen már sokáig kongatniuk hasadt vasfazekaikat...

Soós János

TABLE OF CONTENTS

Page 3 Timár Sándor – choreographer, dance educator – celebrated his 70th birthday on October 2, 2000

Through an interview with Hollókői Lajos, we learn alot Timár's life. Here the concentration is on the early years leading up to the Bartók Ensemble and the beginning of the táncház movement that he was a key figure in starting. Starting from a childhood in the farm area of Szolnok, he later got much inspiration and training from the great dancer Molnár István and then as a contemporary and friend of Martin György. A life long inspiration for Mr. Timár has been in teaching dance.

Page 5 At the beginning of this month, the Hungarian Minister of Culture appointed Kelemen László to be commissioner of a project to start a „Traditions House” (Hagyományok Háza), which will function at Corvin ter 8 in Budapest until its permanent home is finished next to the soon to be built (long in planning) National Theatre. The „Traditions House” is intended to be archive and literature, audio and video library – with the goal of making authentic materials on Hungarian folk culture available to the public.

(from an article by Hanga Piroska in the newspaper „Magyar Nemzet”. 2000 Dec. 7.)

Page 6 The Christmas Shepherd's dance Pesovár Ernő's lecture on dance movements or traces thereof, within the custom of Bethlehem pagent plays during the Christmas season.

Traditionally groups of men went from house to house in the villages everyday until Epiphany (January 6th) reenacting the Christmas story. While Pesovár explores the dance movements occurring within these traditional skits often having a shepherd theme, we get a good look at the various formats of this tradition as practiced from western Hungary to Bukovina (near present day Ukraine in northeastern Transylvania).

Page 12 Magyar Rádío Rt held a folk music competition for bands of young people between the ages of 15 and 25, the final round of which was on November 26, 2000. A jury of respected professionals in the field awarded the following: **Söndörgő Ensemble I. prize;** Csürrentő Ensemble II. prize; Ifjú Muzsikás Ensemble III. prize

Page 19 Millennium „Sokadalom” – an old expression for market From June 23rd to Aug 20th, 2000, a series of celebrations was organized in 7 different provincial cities in Hungary and Transylvania with the grand finale at Heroe's square in Budapest during St. Stephen's day (a national holiday). The celebrations included folk music, folk dance, street theatre and crafts markets. Report by Stoller Antal.

Page 25 Announcing release of a **new recording of traditional music from the Kis-Küküllő** region of Transylvania. **Recommended** by Kőnczei Árpád, the recording features Bárdosi Ildikó, the Téka Ensemble, Juhász Zoltán and Németh Ferenc.

Page 30 Kiss Feri interviews Tóth István Zoltán, director of the newly formed Center for research on a national image.

This center is involved in exploring both Hungary's self image and what the outside world thinks of Hungary and Hungarians. Amongst the many theoretical and philosophical subjects brought up within the scope of this conversation, were Hungary's presence at such world wide events as the Sydney Olympics, the Hannover World Fair and upcoming world exhibitions, ideas such as initiation of Hungarian restaurant chain and public opinion of the Hungary's Milleneium celebration and its budget, and much more.

Page 30 Henics Tamás tells about the Hungarian Millenium celebration in Sydney, Australia, where musicians Dresch Mihály, the Csik Band and others were hosted by the local Kenugró Ensemble and Transylvaniacs Band. Apparently it was a good party.

Page 34 Dance Personalities **Vén Ferenc of Drágszél, Hungary**

Vén Ferenc, now 80 years old, has all his life worked in agriculture or related jobs in the area of **southern Hungary near Kalocsa**. As a young boy, he was already recognized amongst his peers at village children's dances for his dance ability. His talent and affinity for the dances of his native locale has remained with him throughout his life. He has been a leading figure in every form of dance group of the area throughout the years and the various changes brought on by wars, history and the changing times. He earned the nationally recognized title of „Master Folk Artist” in 1980. Films of his dancing are on file in the National Archives.
By Ando Ilona

Page 35 **Borbély Jolán's report on a festival held in the town of Végvár** (Tormac) from September 24-26, 2000.

In an area apparently known as the Bácság, and in this town which lies in Temes County of Romania, near the south eastern corner of Hungary, this festival was hosted and organized by the local Hungarian Calvinist church. The outcome of this festival (both performances by, and dance workshops for children and young people of the area) is reported to be **initiation of field work collection and professional cooperation in this previously nearly ignored area – to be lead by dance researchers from southern Hungary, Felföldi László and Gombos András.**

Page 36 **A conference on folk tales was held in „Újvidék”** (the area of northern Serbia with a heavy Hungarian population). Here three Hungarian ethnographers; one from Transylvania, one from Hungarian northern serbia and one from Hungary comment on story telling. Interview by **Szántó Márta** printed in a local Hungarian newspaper.

Page 40 Bársony Mihály – media star. Letters written from all over Hungary which arrived to the late **traditional hurdy-gurdy maker and musician** after his appearances on Hungarian TV in the early seventies. At that time there was one television station in Hungary. Anyone appearing on it was imprinted on the mind of the nation. Letters arrived to this rural village instrument maker from old friends longing for a musical instrument, descendants of famous insturment makers, old neighbors,...
By Szerényi Béla

Sue Foy - as usual all names of people except mine here, have been written 'the Hungarian way', with the family name preceeding the given name.

folkMAGazin®

2000-2001 Tél, VII. évfolyam, 4. szám
Megjelenik negyedévente
Kiadja a Táncház Alapítvány
Alapítványi gondnok: Nagy Zoltán

Fenntartók:
Táncház Egyesület
Népművészeti Egyesületek Szövetsége
MMI Népművészeti Főosztálya
Muharay Népművészeti Szövetség

Felelős szerkesztő: K. Tóth László
Tervező-szerkesztő: Berán István

Munkatársak:
Bakonyi Erika, Gósi Anett
Igyártó Gabriella
Havasréti Pál, Ifj. Vitányi Iván

Szerkesztőség:
Budapest, I. ker., Corvin tér 8.
Levélcím: 1255 Budapest, Pf. 153.
Tel./fax: 214-3521
folkmagazin@mail.datanet.hu
www.folkmagazin.hu

Nyomda:
Tücsi Nyomdaipari és Szolgáltató BT.
2132 Göd, Sződi út 41.
Tel./fax: 27/336-809

ISSN - 1218 - 912X
Annual subscription rates for one year:
20 US\$ (incl. p+p)
Bank account: OTP I. ker. fiók MNB 11701004
Táncház Alapítvány, B 82678

Támogatónk a Nemzeti Kulturális
Alapprogram Népművészeti Kollégiuma

A hátsó borító logóit Barcsik Géza tervezte

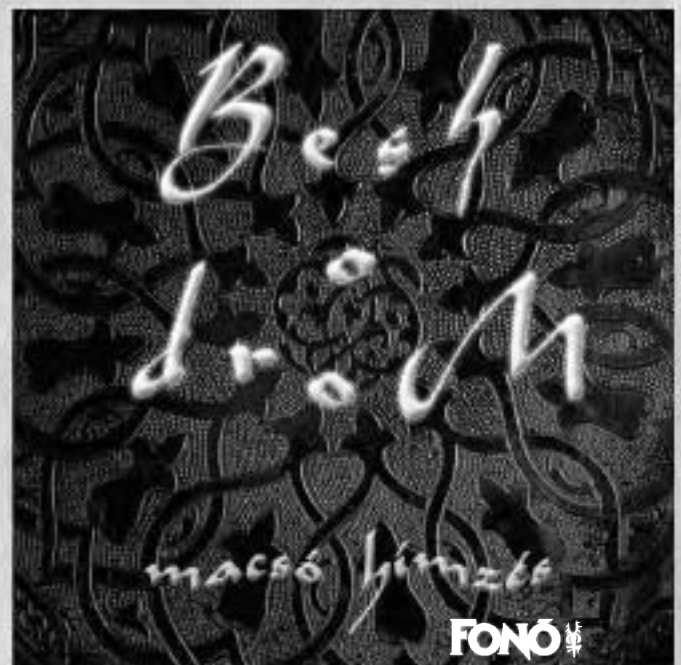

TankóMédia, Debrecen

PERIFERIC RECORDS

MDC - Marketing Design Center Kft.

A folkMAGazin elindítását 1994-ben a Művészeti és Szabadművelődési Alapítvány, további évfolyamainak megjelenését a Nemzeti Kulturális Alap, majd 1998-tól, jelen lapszámunkkal egyetemben a Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma – Nemzeti Kulturális Alapprogram pályázati támogatása tette lehetővé. Az Olvasók nevében is köszönetét fejezi ki a Szerkesztőség.

2001. március 17.

10.00-14.00 Tavaszköszöntő Aprók Bálja

Gyermekjátsszó, kézművesfoglalkozások, aprók tánca, koncertek

Házigazda: Örökség Gyermekek Népművészeti Egyesület

16.00-05.00 „A paraszttzenétől a 'worldmusic'-ig”

Zenei koncertek, táncszínház, táncház

Rendező: Táncház Egyesület

SAP

RENDEZVÉNYCSARNOK

1143 Budapest, Ifjúság u. 2.

2001. június 1-3.

Budapesti Vásárközpont

A jubileum alkalmából a Táncháztalálkozó hagyományos műsora számos európai országból meghívott zenei és táncegyüttesek, tárgyalkotó népművészek programjával bővül

Információ:

tel./fax: 214-3521

tanchaz@mail.datanet.hu

www.tanchaz.hu

20th National
Táncház Festival and Fair

XX. Országos
Táncháztalálkozó és Kirakodóvásár